

În acest număr:

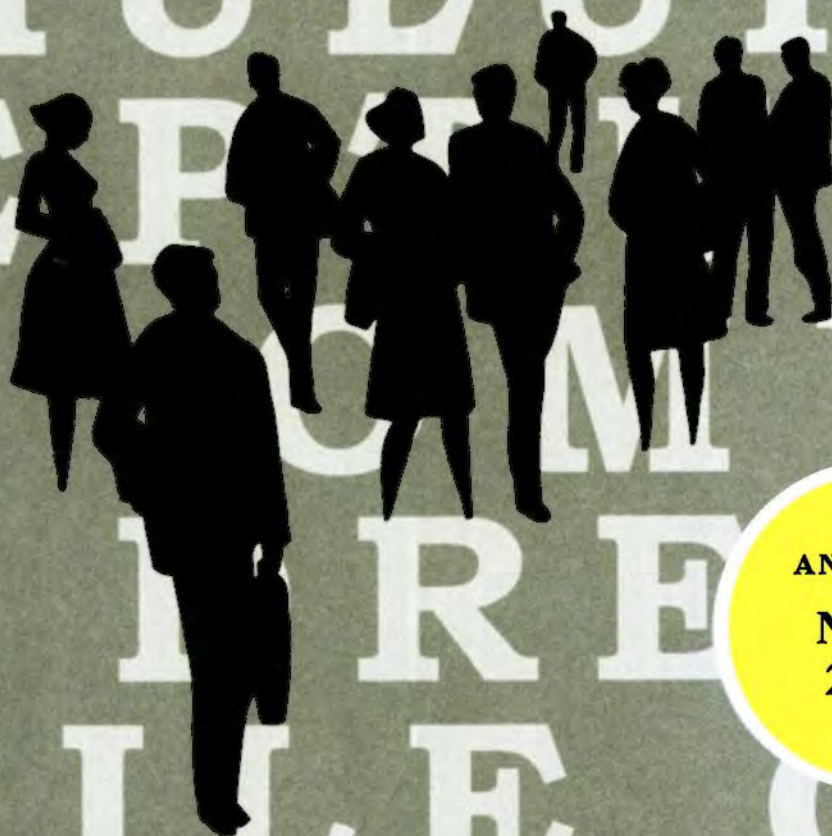
- CURTEA CONSTITUȚIONALĂ GARANT AL FUNCȚIONĂRII DEMOCRATICE
- LE DROIT À LA SANTÉ MENTALE A SOCIÉTATI
- ROUL JURISPRUDENȚEI ÎN APLICAREA ADUNĂRII A LEGII
- JURISPRUDENȚA ADMINISTRATIVĂ REFERITOARE LA STABILIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE
- EGALITATEA DE ȘANSE ÎNTRE FEMEI ȘI BĂRBAȚI REPERE ȘI PERSPECTIVE LEGISLATIVE EUROPENE
- DOCUMENTAR • JURISPRUDENȚĂ • SEMNAL

DREPTURILE OMULUI

revistă
editată
de

INSTITUTUL
ROMÂN
PENTRU
DREPTURILE
OMULUI
I.R.D.O.

HUMAN RIGHTS
DROITS DE L'HOMME

ANUL XII

NR. 3

2012

DREPTURILE OMULUI
ANUL XXII
NR. 3
2012

INSTITUTUL ROMAN PENTRU DREPTURILE OMULUI

DREPTURILE OMULUI

Revistă clasificată de Consiliul Național al Cercetării Științifice
din învățământul Superior
Înregistrată la OSIM sub numărul de marcă 109255/2010

Consiliul științific

Prof. univ. dr. **Gérard Conac**, membru de onoare al Academiei Române; Prof. univ. dr. **Nicolas Mateesco Matte**, membru de onoare al Academiei Române; Prof. univ. dr. **Vasile Stănescu**, membru al Academiei Române; Prof. univ. dr. **Karel Vasak**; Prof. univ. dr. **Gheorghe Vlăduțescu**, membru al Academiei Române.

Colegiul de redacție

Conf. univ. dr. **Gheorghe Bârlea**; Prof. univ. dr. **Monna-Lisa Belu Magdo**; Prof. univ. dr. **Jean Marie Bernard**, director de cercetare CNRS; Prof. univ. dr. **Raluca Beșteliu**; Prof. univ. dr. **Dominique Rousseau**, Universitatea Paris I; Prof. univ. dr. **Nicole Guimezanes**, Universitatea Paris XII, Membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof. univ. dr. **Ioan Leș**; **Emil Marinache**; Prof. univ. dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat, editor; Prof. univ. dr. **Nicolae Popa**; Prof. **Ioan Oancea**; Prof. univ. dr. **Dumitra Popescu**; **Gheorghe Pârvan**, redactor șef; **Valeriu Rendec**; **Andon Sergiu**; Dr. **Ianfred Silberstein**; Dr. **Rodica Șerbănescu**; Prof. univ. dr. **Laurențiu Șoitu**; Prof. univ. dr. **Ioan Vida**.

Institutul Român pentru Drepturile Omului
București, B-dul Nicolae Bălcescu, nr. 21
Tel.+40 213114921
e-mail: office@irdo.ro
www.irdo.ro

SUMAR

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE	7
• Curtea Constituțională garant al funcționării democratice a societății – dr. Cosmin Ionuț Enescu	7
• Le droit à la santé mentale – dr. Laura Gradinariu	13
• Noi reglementări în domeniul sănătății mintale și protecției persoanelor cu tulburări psihice – Marius Mocanu	25
• Rolul jurisprudenței în aplicarea unitară a legii – prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu , prof. univ. dr. Monna-Lisa Belu Magdo	30
• Jurisdicția administrativă referitoare la stabilirea dreptului de proprietate – prof. univ. dr. Ion Popescu-Slăniceanu , dr. Cosmin-Ionuț Enescu	39
• Aplicarea art. 2 și 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și situațiile speciale – Tudor Ionuț Grigoraș	45
• Egalitatea de șanse între femei și bărbați: repere și perspective legislative europene – Vicenția Duțescu	53
II. DOCUMENTAR JURIDIC	60
• Raport privind evoluția legislației în domeniul drepturilor omului în Uniunea Europeană și România – 2012 (prima parte)	60
• Noutăți legislative (iulie – septembrie 2012)	71
III. JURISPRUDENȚĂ	74
• Hotărârea în cauza Jarnea împotriva României	74
• Hotărârea în cauza Constantin Abăluță și alții împotriva României	76
• Hotărârea în cauza Popa și Tănăsescu împotriva României	79
IV. SEMNAL	85
• Plan de acțiune privind mediul de afaceri și drepturile omului	85
• Îmbătrânirea activă și solidaritatea între generații	89
• Convenția internațională cu privire la drepturile copilului	93
• Dialog intercultural	99
• Note, cronici, recenzii	101
V. REMEMBER	107

CONTENTS

I. STUDIES, RESEARCH, ARTICLES	7
• The Constitutional Court as guarantor of the democratic functioning of society – Dr Cosmin Ionuț Enescu	7
• Le droit à la santé mentale – Dr Laura Gradinariu	13
• New regulations in the field of mental health and protection of persons with mental disorders – Marius Mocanu	25
• Role of jurisprudence in the unitary application of the law – Prof. Dr Irina Moroianu Zlătescu	30
• Administrative jurisdiction in establishing the right to property – Prof. Dr Ion Popescu-Slăniceanu , Dr Cosmin-Ionuț Enescu	39
• Application of arts. 2 and 3 of the European Convention on Human Rights and special situations – Tudor Ionuț Grigoraș	45
• Equality of opportunities between men and women: European legislative reference points and prospects – Vicenția Duțescu	53
DREPTURILE OMULUI	3

II. JURIDICAL DOCUMENTATION	60
• Report on the evolution of the human rights legislation in the European Union and Romania – 2012 (Part I)	60
• Legislative novelties (July – September 2012)	71
III. JURISPRUDENCE	74
• Decision in the case Jarnea vs. Romania	74
• Decision in the case Constantin Abăluță et al. vs. Romania	76
• Decision in the case Popa and Tănăsescu vs. Romania	79
IV. SIGNAL	85
• Action plan on business and human rights	85
• Active aging and solidarity between generations	89
• International Convention on the Rights of the Child	93
• Intercultural dialogue	99
• Notes, commentaries, book reviews	101
V. REMEMBER	107

SOMMAIRE

I. ÉTUDES, RECHERCHES, ARTICLES	7
• La Cour constitutionnelle – le garant de fonctionnement démocratique de la société – Dr Ionuț Cosmin Enescu	7
• Le droit à la santé mentale – Dr Laura Grădinariu	13
• Les nouvelles réglementations en matière de santé mentale et de la protection des personnes atteintes de troubles mentaux – Marius Mocanu	25
• Le rôle de la jurisprudence dans l'application de la loi – Prof. Dr Irina Moroianu Zlătescu , Prof. Dr Monna Lisa Belu-Magdo	30
• La juridiction administrative concernant l'établissement des droits de propriété – Prof. Dr. Ion Popescu-Slăniceanu , Dr. Enescu Ionuț Cosmin	39
• Application de l'art. 2 et de l'art. 3 de la Convention européenne des droits de l'homme et des situations spéciales – Tudor Ionuț Grigoraș	45
• L'égalité des chances entre les femmes et les hommes: faits saillants et perspectives juridique européennes – Vicenția Duțescu	53
II. LES DOCUMENTS JURIDIQUES	60
• Rapport sur l'évolution de la législation dans le domaine des droits de l'homme dans l'Union européenne et en Roumanie – 2012 (première partie)	60
• Nouvelles législatives (Juillet – Septembre 2012)	71
III. JURISPRUDENCE	74
• Arrêt dans l'affaire Abăluță Constantin et autres contre la Roumanie	74
• Arrêt dans l'affaire Jarnea contre la Roumanie	76
• Arrêt dans l'affaire Popa et Tănăsescu contre la Roumanie	79
IV. SIGNAL	85
• Plan d'action sur l'environnement des entreprises et les droits de l'homme	85
• Le vieillissement actif et de la solidarité entre les générations	89
• Convention internationale des Droits de l'Enfant	93
• Le dialogue interculturel	99
• Notes, chroniques, critiques	101
V. REMEMBER	107

ABREVIERI

A.C.T.A.	Acordul Comercial Anti-Contrafacere
alin.	alineat
A.N.U.R.O.M.	Asociația pentru Națiunile Unite din România
A.R.A.C.I.S.	Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior
A.R.D.O.V.T.	Asociația română pentru apărarea drepturilor omului la vârsta a treia
art.	articolul
C.civ.	Codul civil
Convenția	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
Ct.E.D.O.	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
coord.	coordonator
C.pen	Codul penal
C.S.R.	Corporate Social Responsibility
C.pr.civ.	Codul de procedură civilă
D.I.I.C.O.T.	Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism
D.N.S.	Domain Name System
dr.	doctor
drd.	doctorand
E.C.O.S.O.C.	Consiliul European Economic și Social
E.C.S.C.	Conferința Europeană pe Probleme de Securitate și Cooperare
Ed.	Editura
ECtHR	Cour Européenne des Droits de l'Homme
etc.	et caetera („și celelalte”)
F.A.O.	Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură
F.R.A.	Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene
G.S.M.	Global System for Mobile communications
H.G.	Hotărâre de Guvern
I.C.C.	International Coordinating Committee of National Human Rights Institutions – Comitetul internațional coordonator al instituțiilor naționale de drepturile omului
I.D.E.F.	Institutul Internațional de Drept de Expresie franceză
I.N.D.O.	Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului
I.R.A.	Irish Republican Army
I.R.D.O.	Institutul Român pentru Drepturile Omului
I.S.M.B.	Inspectoratul Școlar al Municipiului București
J.Of.	Jurnalul Oficial al Uniunii Europene
Î.C.C.J	Înalta Curte de Casație și Justiție

lit.	litera
loc.cit.	locul citat
M.E.C.T.S.	Ministerul Educație, Cercetării, Tineretului și Sportului
M.Of.	“Monitorul Oficial al României”
N.A.T.O.	Organizația Nord-Atlantică
N.O.M.A.D.	Asociația pentru promovarea culturii și a artei
nr.	numărul
O.E.C.D.	Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare
O.G.	Ordonanță de Guvern
O.H.C.H.R.	Office of the High Commissioner for Human Rights – Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului
O.M.S.	l’Organisation Mondiale de la Santé – Organizația Mondială a Sănătății
O.N.U	Organizația Națiunilor Unite
op.cit.	opera citată
O.N.G.	Organizație non-guvernamentală
O.S.C.E.	Organizația Pentru Securitate și Cooperare în Europa
O.U.G.	Ordonanța de urgență a Guvernului
p.	pagina
p.p.	paginile
parag.	paragraf
pct.	punctul
PDF	Portable Document Format
P.K.K	Partidul Muncitoresc din Kurdistan
P.N.U.D.	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.
S.U.A.	Statele Unite ale Americii
ș.a.	și alții (altele)
T.C.E.	Tratatul de instituire a Comunității Europene
T.C.E.E.	Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene
U.E.	Uniunea Europeană
U.N.E.S.C.O.	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Cultură
U.N.I.C.E.F.	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
univ.	universitar
urm.	următoarele
U.R.S.S.	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
vol.	volumul
vs.	versus

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ GARANT AL FUNCȚIONĂRII DEMOCRATICE A SOCIETĂȚII

Cosmin-Ionuț Enescu*

ABSTRACT:

The Constitutional Court is one important pillar of the constitutional guarantees system that provides a democratic functioning of society and protects the electoral rights, while playing an important role in the framework of the presidential elections and the national referendum.

At the same time, it monitors the way the technical-material and juridical operations characteristic of the electoral procedure are fulfilled, provides solutions to the disputed matters coming out of the incidents that might occur during the elections, confirms presents before Parliament the results of the suffrage in the case of presidential elections or a national referendum.

Keywords: electoral rights, electoral disputed matters, democracy

RÉSUMÉ:

La Cour constitutionnelle est l'un des piliers importants du système des garanties constitutionnelles qui garantissent le fonctionnement démocratique de la société et défend l'élection, avec un rôle important lors des élections présidentielles et le référendum national.

En vertu de la fonction de juge de l'élection, la Cour veille à l'accomplissement des opérations techniques et de matériaux juridiques spécifiques de la procédure électorale, et assure la résolution de litiges constitutionnels découlant d'événements survenus au cours des élections, la Cour confirme et présente au Parlement le résultat du vote de l'élection présidentielle ou les résultats d'un référendum national.

Mots-clés: droit de vote, le contentieux électoral, la démocratie

Din punct de vedere al naturii juridice, drepturile electorale sunt considerate a fi drepturi exclusiv politice¹. Acestea formează o categorie distinctă între drepturile și libertățile cetățenilor, fiind astfel înscrise în Constituții și legi și au ca obiect, în exclusivitate, participarea cetățenilor la guvernare².

Curtea Constituțională a României, instituție care se regăsește în Legea fundamentală aprobată la 8 decembrie 1991, prin referendum, a contribuit în mod decisiv la afirmarea democrației renăscute după 1989, stabilind mijloacele și oferind garanțiile pentru funcționalitatea sistemului de organizare statală și pentru apărarea

drepturilor și libertăților fundamentale³.

Alături de instanțele judecătorești, Curtea Constituțională a României⁴, instanță de contencios constituțional⁵, reprezintă expresia statului de drept sau, altfel spus, instituționalizarea supremației Constituției și implicit a ordinii de drept.

Fără să facă parte din niciuna din cele trei puteri, legislativă, executivă sau judecătorească, Curtea Constituțională ocupă, prin poziția sa de autoritate de control al conformității legilor cu

* Dr., cercetător științific.

¹ A se vedea A. Iorgovan, F. Vasilescu, I. Muraru, I. Vida, *Noua lege electorală a României. Text și comentarii*, Monitorul Oficial, București, 1990, p. 18; I. Muraru, *Drepturile electorale ale cetățenilor români*, în Revista „Drepturile Omului”, nr. 1/1992, p. 1 și urm.

² A se vedea Gh. Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ediția a III-a, revizuită și completată, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 294.

³ A se vedea Iacob Mirela Carmen, *Examen comparativ al unor curți constituționale europene*, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, Iași, tomul LI, Științe Juridice, 2005

⁴ Institutul Român pentru Drepturile Omului a fost preocupat de evoluția instituției Curții Constituționale chiar înainte de apariția acesteia, dedicându-i un număr special din Revista „Drepturile Omului”. A se vedea în acest sens Revista „Drepturile Omului”, nr. 3/1992.

⁵ A se vedea I. Vida, *Curtea Constituțională a României. Justiția politicului sau politica justiției?*, Monitorul Oficial R. A., București, 2010, p. 12.

Constituția, un loc foarte important între celelalte autorități publice.

Curtea Constituțională are exclusivitatea interpretării Constituției. De aceea, în acest caz, interpretarea nu este și nu poate fi produsul sistemului de raporturi dintre puterile publice. Este, pe de o parte, consecința faptului că, prin poziția sa constituțională, Curtea nu face parte din structurile de putere ale celorlalte autorități publice, ce configurează puterea legislativă, executivă și judecătorească, iar, pe de altă parte, că fiind garantul supremației Constituției, prin jurisprudența sa, asigură respectarea supralegalității constituționale, obligatorii pentru toate celelalte autorități publice⁶.

Din punct de vedere istoric, până în 1912 nu se poate vorbi de un control al constituționalității legilor în România. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris și Constituția din 1866 nu prevedeau nimic în acest sens.

Din 1912 și până la adoptarea Constituției din 1923 controlul constituționalității legilor a fost realizat de către instanțele judecătorești obișnuite, creându-se o adevărată jurisprudență în materie. Astfel, în lipsa unor dispoziții legale care să reglementeze instituția controlului constituționalității legilor, dar și a unei interdicții legale exprese în domeniu, instanțele judecătorești și-au arogat dreptul de a soluționa orice conflict între dispozițiile Constituției și legile ordinare.

Plecând de la ideea că declararea neconstituționalității unei legi are nu numai implicații juridice, ci și politice, întrucât ea pune în cauză raporturile justiției cu Parlamentul, Constituția din 1923 a prevăzut că numai Curtea de Casație și Justiție, în secțiuni unite, are dreptul de a judeca neconstituționalitatea legilor și a le declara, în consecință, inaplicabile în speță. Astfel, începând cu anul 1923, în România instanțele obișnuite au pierdut dreptul de a verifica pe cale de excepție legile din punctul de vedere al constituționalității lor, această competență revenind în exclusivitate Curții de Casație și Justiție⁷, soluție menținută și de Constituția din 1938.

În perioada regimului comunist controlul juridic al constituționalității legilor dispărea de drept și de fapt.

⁶ A se vedea M. Constantinescu, I. Vida, *Metode de interpretare în contenciosul constituțional*, material publicat în Revista „Dreptul”, nr. 11/2002, p. 61 – 77.

⁷ <http://www.ccr.ro/default.aspx?page=presentation>

Reafirmarea principiului a venit odată cu adoptarea Constituției din 1991 care dispune înființarea, după modelul european ce-și dovedise deja viabilitatea, a unui organ special însărcinat să controleze constituționalitatea legilor. Astfel înființată, Curtea Constituțională reprezintă unica autoritate de jurisdicție constituțională din România și, prin aceasta, garantul supremației Constituției.

În prezent, în majoritatea statelor europene există Curți Constituționale. În ceea ce privește cele cincisprezece țări care făceau parte din Uniunea Europeană înainte de extinderea din 2004, trebuie menționat că opt dintre acestea au Curți Constituționale – Austria, Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Portugalia și Spania, în timp ce alte trei țări (Danemarca, Finlanda și Suedia) urmează modelul american. Caracterile modelului american de justiție constituțională sunt următoarele: controlul este difuz, realizat de toate instanțele judiciare ordinare sub autoritatea Curții Supreme, controlul este în principiu concret, realizat ulterior aplicării legii și cu privire la un caz determinat aflat pe rolul unei instanțe, deci actual, controlul este realizat în principiu a posteriori, pe cale de excepție și în fine, controlul duce la o decizie care se bucură de autoritatea relativă a lucrului judecat⁸.

Spre deosebire de cele trei țări amintite, celelalte patru țări nu urmează nici modelul european, nici pe cel american: în timp ce în Irlanda nu există Curte Constituțională și doar anumite instanțe judecătorești au competența de a efectua controlul constituționalității legilor (Înalta Curte sau Curtea Supremă), în Grecia toate instanțele judecătorești au această competență; în Olanda și Regatul Unit al Marii Britanii nu există un control al constituționalității legilor. Extinderea din 2004 a adus în Uniunea Europeană alte zece țări, Cipru, Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Letonia. Cu excepția Estoniei – unde Curtea Națională este și Curte Supremă având și atribuția de a efectua controlul constituționalității legilor, în celelalte țări regăsim instituția Curții Constituționale⁹.

⁸ A se vedea D. C. Dănișor, *Modelele de justiție constituțională: de la divergență la o relativă convergență*, în Revista de studii juridice, nr. 3-4/2005, p. 112.

⁹ A se vedea V. F. Comella, *The European model of constitutional review of legislation: toward*

În țările candidate, Macedonia, Serbia, Muntenegru, Turcia, Curtea Constituțională este responsabilă cu verificarea constituționalității legilor, decretelor, regulamentelor¹⁰, iar în Islanda acestea sunt verificate de către Curtea Supremă.

În România, organizarea și funcționarea Curții Constituționale sunt reglementate în Titlul V din Constituție, dispozițiile constituționale fiind dezvoltate prin Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale¹¹ și prin Legea nr.124/2000 privind structura personalului Curții Constituționale¹².

Reforma constituțională din anul 2003, prin extinderea competenței Curții Constituționale, a întărit rolul acesteia ca apărătoare a statului de drept, conturând totodată, cu mai multă claritate, poziția sa în sistemul organelor statului¹³.

Conform art. 1 alin. 1 din Constituție¹⁴, reluat în art.1 alin. 1 din Legea nr. 47/1992, Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției. Garantarea supremației legii fundamentale a statului reprezintă scopul principal și special al înființării Curții Constituționale, scop ce se traduce prin realizarea controlului conformității legilor cu normele constituționale, dar și prin aducerea la îndeplinire a celorlalte atribuții ce intră în competența sa.

Astfel, existența Curții Constituționale răspunde necesității de a asigura din punct de vedere instituțional supremația, atât materială cât și formală, a legii fundamentale. Constituția este aceeași pentru toți; același corp de principii și de reguli cu valoare constituțională se impune fiecăruia, fie el organ legislativ, executiv, judecătoresc sau simplu cetățean. La realizarea

descentralization?, p. 461-491.

¹⁰ A se vedea Gabriela Stănculescu, Armenia Andoniceanu, *Sisteme comparate de administrație publică europeană*, Ed. Economică, București, 2001, p. 353.

¹¹ Legea nr. 47 din 18 mai 1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 807 din 3 decembrie 2010.

¹² Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 331 din 17 iulie 2000.

¹³ A se vedea C. Doldur, *Unele considerații cu privire la rolul Curții Constituționale pentru garantarea drepturilor omului, în perspective aderării României în structurile euroatlantice*, Buletinul Curții Constituționale nr 3/2002.

¹⁴ Alin. 1, astfel cum este reprodus, a fost introdus înaintea vechiului alin. 1, care după revizuire a devenit alin. 1¹, prin art. I, pct. 74 din Legea de revizuire a Constituției.

acestui deziderat, reglementat și printr-o normă constituțională¹⁵, Curtea Constituțională deține rolul cel mai important.

Curtea Constituțională reprezintă o instituție constituțională. Această trăsătură a Curții rezultă din faptul că bazele organizării și funcționării sale sunt reglementate în Titlul V, art. 142-147 din Constituție, ceea ce relevă o dată în plus importanța acestei instituții în rândul celorlalte autorități publice ale statului.

Curtea Constituțională a României reprezintă o autoritate politico-jurisdicțională, care prin unele din atribuțiile sale are și un rol politic și acționează ca un adevărat judecător¹⁶.

Caracterul politic al Curții rezultă din mai multe aspecte¹⁷.

Modul de desemnare a membrilor Curții Constituționale¹⁸ exprimă faptul că șase din cei nouă judecători ai Curții Constituționale sunt numiți de către Parlament (trei de către Camera Deputaților și trei de către Senat). În privința celorlalți trei judecători, deși sunt numiți de către o autoritate apolitică, Președintele statului, nu poate fi exclusă în mod absolut manifestarea unei voințe politice, mai ales dacă avem în vedere faptul că, de obicei, acesta ajunge în poziția de șef al statului ca exponent al unei formațiuni politice.

Statutul judecătorilor constituționali presupune recunoașterea inamovibilității lor, a unei imunități identice cu cea a parlamentarilor și care nu poate fi ridicată decât cu votul Curții, dar și a interdicției de a ocupa alte demnități și de a exercita alte profesii, cu excepția celei de cercetare sau profesor la facultățile de drept (Belgia, Germania, România, Ungaria). Se poate spune că din aceeași preocupare de a asigura independența judecătorilor față de politic este prevăzută autonomia bugetară a curților, faptul că unele țări au prevăzut ca sediul curții să fie în alt loc decât capitala (Germania) sau ca unii judecători să nu domicilieze în capitală (Austria), precum și că legiuitorul nu poate completa competențele constituționale ale curților

¹⁵ Conform art.1 alin. 5, respectarea Constituției este obligatorie.

¹⁶ A se vedea I. Muraru, N. M. Vlădoiu, A. Muraru, S. G. Barbu, *Contencios constituțional*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 33.

¹⁷ A se vedea Nicolae Grădinaru, Ion Mihalcea, Diana Ungureanu, Florentina Dorobanțu, *Drept constituțional*, Ed. „Independența Economică”, Pitești, 2005, p. 167 și urm.

¹⁸ A se vedea I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Actami, București, 1998, p. 81.

constituționale (Bulgaria, Polonia).

Instanțele constituționale sunt conduse de un președinte ales, în general pentru 3 ani, de judecătorii constituționali (Belgia, Bulgaria, Italia, Letonia, Portugalia, România, Slovenia, Slovacia, Ungaria) sau desemnat de autoritatea care numește judecătorii (Austria, Germania, Polonia, Spania). Președintele este de cele mai multe ori secondat de un vicepreședinte (Austria, Germania, Polonia, Ungaria), în Belgia existând chiar o co-președinție. Rolul președintelui este în general unul de reprezentare și de conducător administrativ, dar uneori, în caz de paritate de voturi, el este cel care decide soluția finală (Italia)¹⁹.

Concluzia care se poate desprinde din procedura numirii judecătorilor Curții Constituționale vizează soluția de echilibru urmărită și consacrată de către Adunarea Constituantă, cu scopul asigurării independenței judecătorilor Curții.

Unele dintre atribuțiile Curții cum ar fi judecarea contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic, emiterea avizului consultativ în privința suspendării din funcție a Președintelui țării, confirmă caracterul politic al Curții Constituționale.

Modul de sesizare a Curții Constituționale contribuie, de asemenea, la sublinierea caracterului politic al acestei autorități. Astfel, majoritatea celor care au drept de a sesiza Curtea este reprezentată de organe sau autorități politice: președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul, cel puțin 50 de deputați sau 25 de senatori.

Curtea Constituțională intervine în mod indirect în procesul de legiferare prin controlul conformității legilor cu Constituția, legiferarea reprezentând atribuția exclusivă a Parlamentului²⁰, organ eminent politic.

Caracterul de autoritate jurisdicțională se sprijină pe mai multe argumente.

Deși nu face parte din rândul instanțelor judecătorești, Curtea Constituțională soluționează sesizările printr-o procedură asemănătoare celei

din cadrul instanțelor judecătorești obișnuite.²¹ Astfel, procesul constituțional se caracterizează prin oralitate, contradictorialitate și publicitate, prezentând însă și elemente de specificitate.

În ceea ce privește modul de sesizare, alături de autoritățile politice menționate pot să sesizeze Curtea și particularii, prin ridicarea excepției de neconstituționalitate a unei dispoziții legale în fața unei instanțe obișnuite.

Cei nouă membri ai Curții Constituționale poartă titulatura de judecători sau magistrați și pentru a accede la această funcție, conform art. 143 din Constituție, trebuie să aibă pregătire juridică superioară și o vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior.

Activitatea Curții Constituționale constă în a interpreta și aplica dreptul, atribuție specifică instanțelor judecătorești.

Curtea Constituțională are un caracter independent în raport cu toate celelalte autorități publice²². Faptul că judecătorii Curții sunt numiți de puterea legislativă și de puterea executivă, prin Președintele țării, nu creează un raport de subordonare al Curții față de acestea.²³

Caracterul independent îi permite Curții Constituționale să-și aducă la îndeplinire atribuțiile, fără nici o ingerință din partea autorităților politice. Independența sa este întărită și de statutul membrilor săi, aceștia fiind independenți în exercitarea mandatului și inamovibili pe durata acestuia. Însăși durata mandatului, de nouă ani, asigură judecătorilor Curții Constituționale independență în exercitarea atribuțiilor, având în vedere și faptul că mandatul parlamentar este de patru ani, iar cel prezidențial de cinci ani.

Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în România. Asigurarea controlului constituționalității legilor, a tratatelor

¹⁹ A se vedea M. Criste, *Scurtă prezentare comparativă a jurisdicției constituționale în țările Uniunii Europene*, material publicat în Revista „Dreptul” nr. 4/2010, p. 179 – 185.

²⁰ Conform art. 61 alin. 1 din Constituție, Parlamentul este unica autoritate legiuitoare a țării

²¹ Potrivit art.14 din Legea de organizare și funcționare a Curții Constituționale procedura jurisdicțională după care Curtea își desfășoară activitatea se completează cu regulile procedurii civile, în măsura în care ele sunt compatibile cu natura procedurii în fața Curții Constituționale. Compatibilitatea se hotărăște exclusiv de Curte.

²² Conform art. 1 alin. 3 din Legea nr. 47/1992, Curtea Constituțională este independentă față de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției și prezentei legi.

²³ A se vedea C. Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 752.

internaționale, a regulamentelor Parlamentului și a ordonanțelor Guvernului reprezintă competența exclusivă a Curții Constituționale, competență ce nu poate fi contestată de nici o autoritate publică.

La alegerile prezidențiale și la referendumul național, Curtea Constituțională veghează la respectarea în întreaga țară a prevederilor legilor electorale și confirmă rezultatele sufragiului.

Curtea Constituțională a României a avut ca model instituția Consiliului Constituțional francez, fără a prelua toate aspectele de competență ale acestei instituții.

Calea indirectă care permite cetățenilor accesul la justiția constituțională dă posibilitatea Curții Constituționale, în calitate sa de garant al supremației Constituției, să-și exercite controlul asupra puterii legislative cu privire la respectarea catalogului drepturilor fundamentale și a libertăților²⁴.

Curtea Constituțională poate fi considerată și instanță de contencios electoral, de altfel instanța supremă de contencios electoral, dacă coroborăm prevederile din Constituția României, revizuită, cu prevederile Legii nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată, aceasta având un rol însemnat în cadrul alegerilor prezidențiale, acela de judecător electoral pentru acestea.

În virtutea funcției de judecător electoral, Curtea veghează la îndeplinirea operațiunilor tehnico-materiale și juridice specifice procedurii electorale, asigură soluționarea contenciosului constituțional rezultat din incidentele apărute în cadrul alegerilor, confirmă și prezintă în Parlament rezultatele sufragiului în privința alegerilor prezidențiale sau a referendumului național.

Alte categorii de litigii specifice procesului electoral, cum ar fi contestațiile privind listele de alegători, formarea birourilor electorale, unele operațiuni de votare etc. se soluționează de către instanțele electorale prevăzute de lege.

Curtea Constituțională soluționează următoarele categorii de plângeri, cereri și

contestații:

a) contestațiile privind deciziile Biroului Electoral Central de admitere sau respingere a propunerilor de candidați la funcția de președinte al României;

b) plângerile cu privire la împiedicarea unui competitor electoral ori a unui candidat, respectiv a unei formațiuni politice, de a-și desfășura campania în condițiile legii la alegerile prezidențiale sau la referendumul național, după caz;

c) contestațiile împotriva deciziilor Biroului Electoral Central prin care au fost soluționate cereri de anulare a votării într-o secție de votare la alegerile pentru Președintele României sau la referendumul național;

d) contestațiile privind deciziile Biroului Electoral Central de admitere sau respingere a protocoalelor alianțelor electorale, respectiv de constatare a încetării activității acestora la alegerile pentru Președintele României sau la referendumul național.

Potrivit art. 31 din Legea nr. 370/2004, în cel mult 24 de ore de la expirarea termenului de 48 de ore de la depunerea candidaturilor la Biroul Electoral Central, candidații, partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, alianțele politice, alianțele electorale și alegătorii pot contesta înregistrarea sau respingerea înregistrării candidaturilor sau a semnelor electorale, după caz. Contestațiile se fac în scris și se depun la Curtea Constituțională.

Curtea Constituțională soluționează contestațiile în termen de cel mult două zile de la înregistrare. Hotărârile sunt definitive, se comunică de îndată Biroului Electoral Central și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Contestațiile cu privire la împiedicarea unui partid sau a unei formațiuni politice ori a unui candidat de a-și desfășura campania electorală în condițiile legii se soluționează de Curtea Constituțională, cu votul majorității judecătorilor, în termen de cel mult 48 de ore de la înregistrarea lor.

Potrivit dispozițiilor art. 52, Curtea Constituțională anulează alegerile în cazul în care votarea și stabilirea rezultatelor au avut loc prin fraudă de natură să modifice atribuirea mandatului sau, după caz, ordinea candidaților care pot participa la al doilea tur de scrutin. În această situație Curtea va dispune repetarea

²⁴ A se vedea L. Stângu, C. Doldur, *Controlul concret, a posteriori, de constituționalitate exercitat prin soluționarea excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești cu privire la legi și ordonanțe; efectele deciziilor Curții Constituționale*, Revista de drept public nr.2/2000, București.

turului de scrutin în a doua duminică de la data anulării alegerilor.

Cererea de anulare a alegerilor se poate face de partidele politice, alianțele politice, alianțele electorale, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale și de candidații care au participat la alegeri, în termen de cel mult 3 zile de la închiderea votării; cererea trebuie motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază.

Soluționarea cererii de către Curtea Constituțională se face până la data prevăzută de lege pentru aducerea la cunoștința publică a rezultatului alegerilor.

În acest sens, au fost adoptate mai multe hotărâri ale Curții Constituționale, 37 în anul 2009, 28 în anul 2004, 15 în anul 2000, 33 în anul 1996.

„Curtea Constituțională a României este instanța de contencios electoral deoarece aceasta este un organ cu caracter jurisdicțional deși, luând în considerare complexitatea și natura atribuțiilor Curții Constituționale, precum și prevederile conform cărora se realizează aceste atribuții, ea poate fi considerată o autoritate politico-jurisdicțională. Așa cum am mai arătat, caracterul politic rezulta din modul de desemnare a membrilor Curții și din natura unor atribuții, iar caracterul jurisdicțional din independența și inamovibilitatea judecătorilor și din principiile de organizare și funcționare ale Curții. De asemenea, Curtea rezolva conflicte de interese în materia alegerilor prezidențiale, iar rezolvarea este făcută în contradictoriu”²⁵.

Prin sfera sa de activitate, se poate observa faptul ca acest contencios electoral privind alegerile prezidențiale are un caracter specializat, și se evidențiază prin următoarele trasaturi specifice: are loc numai în fața Curții Constituționale, în calitate de judecător electoral; se exercită numai la sesizare; termenele pentru formularea contestațiilor sunt de decădere; procedura în fața Curții are caracter de urgență fără citarea părților potrivit regulilor procedurale ale ordonanței prezidențiale; hotărârea Curții este definitivă etc.

Un exemplu de litigiu, așa cum am arătat, poate fi cel referitor la contestarea înregistrării sau neînregistrării candidaturii prezidențiale.

²⁵ A se vedea Claudia Elena Marinică, *Protejarea și promovarea drepturilor omului prin contencios electoral în România*, în Revista „Drepturile omului”, nr. 3/2011, p. 33.

Pentru a putea vorbi despre o astfel de contestare trebuie să precizăm mai întâi condițiile cumulative care trebuie întrunite de o persoană pentru a-și depune candidatura la funcția de Președinte al României. Astfel, pentru a fi ales Președinte al României candidatul trebuie să îndeplinească următoarele condiții²⁶: să aibă domiciliul în țară; să aibă drept de vot; să aibă cetățenia română; să fi împlinit până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 35 ani; să nu fi îndeplinit deja, de două ori, funcția de Președinte; să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice. Neîndeplinirea uneia din aceste condiții atrage neînregistrarea candidaturii.

Potrivit Legii nr. 370/2004 pentru alegerea Președintelui României, propunerea de candidatura trebuie să se depună la Biroul Electoral Central, cel mai târziu cu 30 de zile înainte de data alegerilor. Aceasta se face în scris și este condiționată de respectarea mai multor aspecte (semnarea acesteia de către conducerea partidului sau a formațiunii politice ori de conducerea acestora care au propus candidatul sau, după caz, de candidatul independent, să cuprindă informații referitoare la nume și prenume, locul și data nașterii, starea civilă și domiciliul, studiile, ocupația și profesia candidatului și precizarea ca îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a candida, să aibă alături declarația de acceptare a candidaturii, scrisă, semnată și datată de candidat, precum și de lista sau listele susținătorilor al căror număr nu poate fi mai mic de 200 000 de alegători, depunerea acesteia în 4 exemplare, originalul și 3 copii, din care originalul și o copie se păstrează la Biroul Electoral Central, un altul se înregistrează la Curtea Constituțională, iar al patrulea, certificat de președintele Biroului Electoral Central, se restituie depunătorului).

Așadar, Curtea Constituțională reprezintă unul dintre pilonii importanți ai sistemului de garanții constituționale, care asigură funcționarea democratică a societății și apără drepturile electorale.

Controlul concret, ulterior, de constituționalitate pe cale de excepție constituie singurul instrument prin mijlocirea căruia cetățeanul are posibilitatea de a acționa pentru a se apăra împotriva legiuitorului însuși, în cazul în care, prin lege, drepturile sale constituționale sunt încălcate.

²⁶ Art. 36 și 37 din Constituție.

LE DROIT À LA SANTÉ MENTALE

Laura Grădinariu*

REZUMAT:

Studiul consacrat dreptului la sănătate mintală debutează cu o prezentare a instrumentelor privind protecția dreptului la sănătate. El continuă cu analiza, instrumentelor și mecanismelor privind protecția dreptului la sănătate mintală, precum și regulile care privesc cazul special al conflictelor armate.

Cuvinte cheie: dreptul la sănătate mintală, instrumente internaționale, conflicte armate.

ABSTRACT:

The study devoted to the right to mental health starts with a presentation of the instruments related to the protection of the right to health. It further analyzes the instruments and the mechanisms related to the right to mental health, as well as the rules related to the special case of armed conflicts.

Keywords: right to mental health, international instruments, armed conflicts.

Traditionnellement, la santé était considérée comme relevant du domaine privé plutôt que public. On entendait par santé, «l'absence de maladie». Les premières lois contenant des dispositions relatives à la santé remontent à l'ère industrielle. The Moral Apprentices Act (1802) et le Public Health Act (1848) furent adoptés en Grande Bretagne pour maintenir la paix sociale malgré les mauvaises conditions de travail des pauvres.¹

L'évolution qui a permis de définir la santé comme une question sociale a mené à la création de l'Organisation Mondiale de la Santé en 1946. La conception de la santé a changé en devenant une question publique. L'Organisation Mondiale de la Santé a défini la santé comme étant «un état de complet bien-être physique, mental et social et qui ne consiste pas seulement à l'absence de maladie ou d'infirmité»². Cela a conduit vers une approche globale, reliant tous les facteurs qui déterminent le bien-être humain, parmi lesquels l'environnement physique et social favorable, un élément vital pour une bonne santé.

* Doctor, cercetător științific.

¹ *Cercle des Droits – Module 14, Le Droit à la santé*, consulté le 12.02.2009, disponible à l'adresse <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/IHRIP/frenchcirc le/M-14.htm>.

² Constitution de l'Organisation mondiale de la santé, *Documents de base*, Documents officiels No. 240, Washington, 1991.

Avec la création de l'Organisation Mondiale de la Santé, le droit à la santé était reconnu pour la première fois à l'échelon international. La Constitution de l'Organisation Mondiale de la Santé stipule que «la possession du meilleur état de santé qu'il est capable d'atteindre constitue l'un des droits fondamentaux de tout être humain, quelles que soient sa race, sa religion, ses opinions politiques, sa condition économique ou sociale». Depuis, cette reconnaissance a été réitérée sous des formulations très variées, dans divers instruments juridiques internationaux et régionaux des droits de l'Homme comme la Déclaration universelle des droits de l'Homme (art. 25), la Déclaration américaine des droits et devoirs de l'Homme (art. 33), la Charte sociale européenne (art. 11), le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels (art. 12) et la Charte africaine des droits de l'Homme et des peuples (art. 16).

La reconnaissance universelle du droit à la santé a été affirmée dans la Déclaration d'Alma-Ata sur les soins de santé primaires, dans laquelle les États s'engageaient à développer progressivement des systèmes de soins médicaux complets, afin d'assurer une distribution des ressources efficace et équitable pour le maintien de la santé. Les États ont confirmé qu'il relevait de leur responsabilité d'assurer la santé de leurs populations, «dont ils

ne peuvent s'acquitter qu'en assurant des prestations sociales adéquates»³. La Déclaration propose les bases de mise en place de systèmes de soins directement liés au respect du droit. Même si cet instrument politique n'est pas obligatoire dans son application, il représente un engagement supplémentaire de la part des États envers le droit à la santé, et propose le cadre d'une politique intégrée qui a pour objectif d'assurer son respect.

La défense de la santé, un des aspects fondamentaux de soins de santé primaires, a été abordée, indépendamment, au cours de quelques conférences internationales : la première à Ottawa, au Canada, en 1986⁴, puis à Jakarta, en Indonésie, en 1997. La Déclaration de Jakarta présente une conception actualisée de la santé et exprime les attentes au début du XXIe siècle. Elle identifie comme conditions essentielles de la santé «la paix, le logement, l'éducation, la sécurité sociale, les relations sociales, l'alimentation, un revenu, la responsabilisation des femmes, un écosystème stable, une utilisation durable des ressources, la justice sociale, le respect des droits de l'Homme, et l'équité. Par-dessus tout, la pauvreté reste la plus grave menace pour la santé»⁵.

Depuis les années 2000, une attention croissante a été accordée au droit à un meilleur état de santé par les organes de suivi des traités des droits de l'Homme, par l'Organisation Mondiale de la Santé et par la Commission des droits de l'Homme (maintenant remplacé par le Conseil des droits de l'Homme), qui en 2002 a créé le mandat du Rapporteur spécial sur le droit de chacun au plus haut état de santé physique et mentale.⁶ La nécessité d'accorder la même importance au droit à la santé mentale est donc articulée de plus en plus, par l'inclusion explicite dans le mandat du Rapporteur spécial

³ O.M.S., *Déclaration d'Alma-Ata*. Conférence internationale sur les soins de santé primaires, Alma-Ata, U.R.S.S. 6-12 Septembre 1978.

⁴ Première conférence internationale sur la promotion de la santé qui aboutit à la publication de la Déclaration d'Ottawa, 1998.

⁵ *Déclaration sur la promotion de la santé*, Jakarta, 1997.

⁶ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, World Health Organization. *The Right to Health*. Fact Sheet No. 31, 2008, p.1.

de ce concept, plutôt négligé dans les périodes de début des droits de l'Homme.

Le droit à la santé est aussi reconnu dans l'article 25 de la Convention de 2006 relative aux droits des personnes handicapées.

Toutefois, on ne peut pas ignorer la nécessité de continuer les efforts de modernisation et de mise à jour des instruments juridiques internationaux pour la protection du droit de la santé mentale. Cette partie de la thèse présentera les points vulnérables des Conventions de Genève concernant les dispositions relatives au droit à la santé mentale pendant les conflits armés et essaiera de suggérer des modalités pour leur amélioration.

Le droit à la santé est un élément fondamental des droits de l'Homme et une condition essentielle pour une vie digne. «Le droit de bénéficier du plus haut standard qui peut être atteint en termes de santé physique et mentale» a été énoncé pour la première fois au niveau international dans la Constitution de l'Organisation Mondiale de la Santé de 1946, dont le préambule définit la santé comme «un état de complet bien-être physique, mental et social, et qui ne consiste pas seulement en une absence de maladie ou d'infirmité»⁷. Le préambule de ce même document indique en outre que le fait de bénéficier du plus haut standard en matière constitue l'un des droits fondamentaux de tout être humain, sans distinction de race, de religion, d'opinion politique, ou de condition économique ou sociale.

La déclaration universelle des droits de l'Homme énonce le droit à la santé comme partie du droit à un standard de vie approprié (dans l'article 25). Le même document reconnaît la relation qui existe entre la santé et le bien-être, ainsi que le lien qui existe avec d'autres droits, tels que le droit à la nourriture et le droit au logement, aussi bien qu'aux services médicaux et sociaux. Il adopte une vision large du droit à la santé comme droit humain, même si la santé n'est qu'un élément d'un niveau de vie convenable. La déclaration n'a pas une valeur juridique en tant que telle, mais elle peut servir comme fondement pour une coutume.

⁷ Constitution de l'Organisation Mondiale de la Santé, 1946, préambule.

Le droit à la santé a été reconnu de nouveau comme un droit fondamental par le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels de 1966. Ce document international, considérée comme l'instrument juridique central de protection du droit à la santé, reconnaît «le droit de toute personne de jouir du meilleur état de santé physique et mentale». On doit remarquer l'importance égale accordée par le Pacte à la santé physique et à la santé mentale, cette dernière étant souvent négligée⁸. A partir de cette date, d'autres traités internationaux relatifs aux droits de l'Homme ont reconnu ou ont parlé du droit à la santé ou de ses éléments, tels que, par exemple, le droit aux soins de santé. Les instruments internationaux et régionaux ultérieures abordent le droit à la santé des différents groupes de population (femmes, enfants) et ses relations à d'autres questions (par exemple, à l'interdiction de la torture). Les articles 23 et 24 de la Convention sur les Droits de l'enfant reconnaissent le droit à la santé à tous les enfants et identifient les différentes étapes pour y parvenir. De même, la Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes établit l'obligation d'adopter les mesures adéquates pour garantir aux femmes l'accès à la santé et aux soins médicaux, sans la moindre discrimination, y compris l'accès aux services de planning familial. Le même document établit aussi l'engagement des États de garantir les soins médicaux adéquats à la mère et à l'enfant (art.12 [2]).

De nombreux autres instruments juridiques militent en faveur du droit à la santé : la Convention internationale sur l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale, la Convention relative au statut des réfugiés, la Convention internationale sur la protection des droits de tous les travailleurs migrants et des membres de leur famille, les Conventions de Genève, la Déclaration sur la protection des femmes et des enfants en période d'urgence et de conflit armé, l'Ensemble de règles minima pour le traitement des détenus, la Déclaration

des droits du déficient mental, la Déclaration des droits des handicapés et la Déclaration des droits des malades du SIDA.

L'article 11 de la Charte sociale européenne fait référence au droit à la protection de la santé. Pour sa réalisation, ce document propose des activités de promotion de la santé, d'éducation et de prévention. Le paragraphe 13 de la première partie garantit l'accès à l'assistance sociale et médicale pour les indigents. De même, l'article 3 de la Convention des droits de l'Homme et de la biomédecine garantit un accès égal aux soins.⁹ Ainsi, la Déclaration des Nations Unies des droits du déficient fait ressortir les droits de telles personnes aux soins médicaux, aux thérapies et à l'éducation.¹⁰

Le droit à la santé concerne tous les pays, chaque pays ayant ratifié au moins un traité international reconnaissant le droit à la santé. En outre, les États se sont engagés à protéger ce droit par des déclarations internationales, par des politiques et des législations nationales ou pendant des conférences internationales.

Le droit à la santé mentale, selon l'Organisation Mondiale de la Santé¹¹, est régi par certains principes fondamentaux. Les Principes pour la protection des personnes atteintes de maladie mentale et pour l'amélioration des soins de santé établissent une série de normes pour sauvegarder les droits humains des malades mentaux, garantir le traitement, les soins et la rééducation adéquats et assurer des conditions humanitaires et non discriminatoires.¹² Le premier de ces principes

⁹ Vikram, P. Mutambirwa, J. Nhiwatiwa, S. Stressed, depressed or bewitched? A perspective on mental health, culture and religion. *Development in Practice*, 1995, 5(3), 216-224.

¹⁰ *Principes pour la protection des personnes atteintes de maladie mentale et pour l'amélioration des soins de santé*. AG Rés. 46/119, 46 GAOR Supp. (No. 49) à 189, ONU Doc. A/46/49 (1991) ; Déclaration des droits du déficient, AG Rés. 2856 (XXVI), 26 ONU GAOR Supp. (No. 29) à 93, ONU Doc. A/8429 (1971).

¹¹ Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse – World Health Organization, *Mental Health Care Law. Ten Basic Principles*, Geneva, 1996.

¹² *Principes pour la protection des personnes atteintes de maladie mentale et pour l'amélioration des soins de santé*, AG Rés. 46/119, 46 GAOR Supp. (No. 49) à 189, ONU

⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, World Health Organization. *The Right to Health*. Fact Sheet No. 31, 2008 p. 9.

prévoit le droit de toute personne à jouir des meilleures mesures pour promouvoir le bien-être mental et pour prévenir les troubles mentaux. Pour le mettre en œuvre, les États devraient promouvoir des comportements qui contribuent au maintien et au développement de la santé mentale et prendre les mesures appropriées pour éliminer les causes des troubles mentaux.

Un autre principe est celui de l'accès aux soins de santé mentale de base. Cela signifie que le système de soins de santé mentale devra être approprié, ce qui implique l'existence des soins cliniques et non-cliniques destinés à réduire l'impacte de la maladie et d'améliorer la qualité de la vie des patients. L'accès aux soins médicaux doit être offert à un prix décent et équitable, dans un lieu accessible et les soins médicaux doivent être en accord avec le milieu culturel des patients. La consultation de l'état de santé mentale sera menée conformément aux principes médicaux internationalement acceptés. Cela impliquera d'établir le diagnostic, le choix du traitement et de déterminer si cette personne peut causer de la souffrance à lui-même ou à l'autrui. La consultation n'aura lieu que pour des buts liés exclusivement à la maladie mentale et à ses conséquences. Durant l'examen relatif à la santé psychique, l'examineur doit s'abstenir de faire référence à des critères non-cliniques, comme par exemple les facteurs raciaux, religieux, politiques, économiques et sociaux, quand il fait l'évaluation du potentiel du malade à provoquer de la souffrance à lui-même ou aux autres.

Un autre principe fondamental est celui qui oblige à fournir les soins qui empêchent le moins la liberté de mouvement du malade. En d'autres termes, les traitements qui impliquent l'isolement et des restrictions de mouvement devront seulement être appliqués dans des cas limités, lorsque le malade représente un danger pour la société. Le maintien du malade dans la collectivité, où il peut continuer à mener sa vie quotidienne, est de nature à améliorer sa condition. Le traitement dans la collectivité sera donc appliqué en priorité et, si nécessaire,

l'institutionnalisation sera menée dans le milieu où le malade gardera dans la plus grande mesure sa liberté de mouvement. Des traitements comportant des moyens et des procédures d'isolement et la contention physique (par exemple, les chambres d'isolement, la camisole de force), ou les moyens chimiques ne seront utilisés que lorsque cela est strictement nécessaire et dans des conditions strictement réglementés. Les modalités d'application de ce principe impliquent, parmi d'autres, le maintien des instruments juridiques et de l'infrastructure pour appuyer les soins de santé mentale dans la communauté et impliquent aussi les approches nécessaires pour supprimer les chambres d'isolement et l'interdiction de la mise en place d'autres nouvelles structures du même type¹³.

Le consentement du patient est indispensable avant tout type d'intervention à la fois sur l'intégrité physique et mentale (par exemple, les procédures de diagnostic, le traitement médical consistant en l'utilisation des médicaments, la thérapie électro-convulsivante et la chirurgie irréversible) et la liberté (par exemple à l'internement obligatoire). Si le patient est temporairement incapable d'exprimer son consentement, ce qui pourrait se produire occasionnellement, mais pas systématiquement, une personne autorisée pourra décider à sa place dans le meilleur intérêt du patient. La décision devra respecter les souhaits exprimés par le patient avant qu'il devienne incapable de donner son consentement. Si un patient a des difficultés à évaluer les implications de ses décisions, il recevra l'aide spécialisée d'une personne autorisée, choisie par lui-même. Ces difficultés pourraient avoir pour origine un manque de connaissances médicales générales, des problèmes linguistiques ou peuvent être causées par l'invalidité résultant d'un problème de santé¹⁴.

Le droit à la santé ne doit pas être compris comme «le droit d'être sain». La notion du plus haut standard qui peut être atteint en termes de santé physique et mentale tient

Doc. A/46/49 (1991); Déclaration des droits du déficient, AG Rés. 2856 (XXVI), 26 ONU GAOR Supp. (No. 29) à 93, ONU Doc. A/8429 (1971).

¹³ Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse – World Health Organization, *Mental Health Care Law. Ten Basic Principles*, Geneva, 1996, le principe 5.

¹⁴ Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse – World Health Organization, *Mental Health Care Law. Ten Basic Principles*, Geneva, 1996, le principe 6.

compte à la fois des conditions biologiques de l'individu et des ressources disponibles au niveau des États. Il existe un certain nombre de questions qui ne peuvent pas être abordées que dans la relation entre l'État et les individus. Ainsi, la santé complète ne peut pas être assurée par l'État et celui-ci ne peut pas fournir la protection contre tous les éventuelles causes de la maladie. Les facteurs génétiques, la vulnérabilité personnelle ou le style de vie malsain ont un rôle important dans l'état de santé d'une personne. Le droit à la santé doit être compris comme le droit de bénéficier d'un nombre de facilités, de services et de conditions nécessaires à réaliser le plus haut standard possible de santé¹⁵.

Les conditions à remplir par le système de santé en ce qui concerne la prestation des services de soin sont : la disponibilité, l'accessibilité, l'acceptabilité et la qualité¹⁶. La disponibilité signifie que les services, les facilités et les programmes de santé publique sont disponibles en quantité suffisante. La nature spécifique de ces services et facilités varie en fonction de nombreux facteurs, y compris le niveau de développement de l'État. L'accessibilité signifie la mise à la disposition de tous, en particulier des plus vulnérables et marginalisés, sans discrimination, de services, de biens et de facilités du système de santé. La condition de l'accessibilité physique implique la distribution des services, des biens et des facilités du système de santé auprès de toutes les parties de la population, surtout des groupes les plus vulnérables et marginalisés, tels les femmes, les enfants, les adolescents, les personnes avec des handicaps, etc. Les mêmes conditions impliquent que les services médicaux et les éléments essentiels pour la survie (l'eau potable, les installations sanitaires) soient assez proches pour y accéder en sécurité, à pied, même dans les zones rurales. L'accessibilité économique est aussi une condition importante, autant que l'accès à l'information. Cela dernière

¹⁵ United Nations Economic and Social Council. *The right to the highest attainable standard of health*. 11/08/2000. E/C.12/2000/4. (General Comments), par. 9.

¹⁶ United Nations Economic and Social Council. *The right to the highest attainable standard of health*. 11/08/2000. E/C.12/2000/4. (General Comments) , par. 12.

se réfère au droit de chercher, de recevoir et de partager les informations concernant la santé. Cette condition ne doit pas préjuger du droit à la confidentialité des données personnelles. L'acceptabilité concerne l'aptitude des services, des biens et des facilités du système de santé à respecter l'éthique médicale, les caractéristiques culturelles, y compris celles des minorités, surtout dans les questions sensibles concernant la distinction entre les sexes et l'âge. La qualité signifie, entre autres, la présence du personnel qualifié, des médicaments scientifiquement acceptés et pas expirés et des services de santé appropriés.

L'institution des conditions pour fournir des services médicaux à tous en cas de maladie mentale ou physique implique l'accès rapide et équitable aux services de santé préventifs, curatifs, de récupération et à l'éducation pour la santé, au traitement approprié des maladies, des troubles et des handicaps, l'accès aux médicaments essentiels, au traitement et aux soins appropriés pour la santé mentale¹⁷. En cas de conflit armé, les troubles mentaux seront très répandus, ce qui impliquera que les autorités de l'État, ou de la Puissance détentricrice doivent prendre les mesures nécessaires pour un traitement approprié de ces maladies.

En ce qui concerne les personnes ayant une déficience mentale, le Comité des droits économiques, sociaux et culturels des Nations Unies a souligné la nécessité d'assurer les services et les facilités adéquates dans le contexte de la réalisation du droit à la santé mentale, non seulement par les institutions de santé publique, mais aussi par le système privé de santé, selon le principe de la non discrimination¹⁸.

Les efforts visant à prévenir et minimiser les violations du droit à la santé mentale dans les situations de conflit dépendent largement de la sensibilisation et du respect unanime de ce droit. Ainsi, comme la prévention de l'utilisation de la famine comme

¹⁷ United Nations Economic and Social Council. *The right to the highest attainable standard of health*. 11/08/2000. E/C.12/2000/4. (General Comments), par. 17.

¹⁸ United Nations Economic and Social Council. *The right to the highest attainable standard of health*. 11/08/2000. E/C.12/2000/4. (General Comments) , par. 26.

méthode de guerre contre les civils serait facilitée si l'on accepte l'existence d'un droit à l'alimentation¹⁹ et des obligations dérivées, la compréhension de l'importance particulière du respect du droit à la santé mentale pourrait contribuer à réduire ses violations dans le contexte des conflits armés.

L'analyse des mécanismes et des instruments de la protection du droit à la santé mentale présente une importance particulière. La protection du droit à la santé mentale représente l'ensemble des modalités prévues par la législation, à travers lesquelles est assuré le respect d'un certain droit de l'Homme. En ce qui concerne la protection juridique du droit à la santé mentale, celle-ci est réalisée, d'une part, par des normes qui agissent au but de prévenir que les personnes soient subies aux conditions qui déterminent l'apparition des troubles psychiques et d'autre part, par des normes qui, dans le cas de l'existence d'une telle maladie, assurent tous les conditions nécessaires pour un traitement rapide et correct du trouble en question.

Dans les études de spécialité et les guides de bonne pratique internationales, parmi les obligations qui incombent aux autorités de l'Etat en ce qui concerne la santé mentale se trouve aussi, à côté de la prévention des maladies et le traitement effectif, la promotion du droit à la santé. Toutefois, selon cette thèse, l'aspect de la promotion du droit à la santé mentale n'est pas considéré comme faisant partie du concept de la protection du droit à la santé. Cela ne signifie pas que la promotion n'exerce pas une fonction importante, mais que ces types de programmes sont plutôt de nature politique et sociale et n'ont pas une relevance primordiale dans le cadre juridique international visant le sujet de la guerre.

La protection du droit à la santé mentale sera analysé dans la perspective des instruments internationales de droit humanitaire et droit international pénal, juridiquement obligatoires pour les Etats Parties et presque globalement reconnus.

¹⁹ Analogie utilisée dans *Minimum Humanitarian Standards: Analytical Report of the Secretary-General Submitted pursuant to Commission of Human Rights resolution 1997/21*, document de l'ONU E/CN.4/1998/87, par. 16.

Dès le début, les Conventions de Genève ont offert différents degrés de protection aux personnes physiques et aux États, mais si cette protection appartenait aux États ou aux individus était un élément assez incertain. Le traitement des personnes requis par les Conventions n'était pas considéré comme établissant un système des droits pour les personnes en cause. La Convention sur les prisonniers de guerre de 1929 a ouvert la voie à la reconnaissance des droits individuels en utilisant le terme «droit» dans certaines dispositions. Mais ce n'est qu'avec l'adoption des Conventions de 1949 que l'on a statué l'existence des droits accordés aux personnes protégées, par plusieurs dispositions clés²⁰.

À cet égard, l'article 6/6/7 commun aux Conventions de Genève présente une importance particulière, parce qu'il précise que les droits sont accordés aux personnes protégées elles-mêmes, introduisant par cela, dans le droit international humanitaire, l'analogie avec le *jus cogens*, qui est centrale pour les droits de l'Homme. Cette analogie dans le droit humanitaire est suivie, après deux décennies, par la reconnaissance du *jus cogens* dans la Convention de Vienne sur le Droit des Traités. D'une part, de la même manière que le *jus cogens*, cette disposition est susceptible d'engendrer la nullité des accords contraires. D'autre part, contrairement au *jus cogens*, les droits en question dérivent des dispositions expresses des Conventions de Genève, qui peuvent générer des conflits potentiels entre l'invalidité des accords ultérieurs et la responsabilité pour la violation des Conventions. Alors que de nombreuses dispositions des Conventions de Genève sont déclaratoires de droit coutumier, seuls certains droits montent au niveau du *jus cogens*. Les accords qui limiteront les droits des personnes protégées pourraient violer de cette manière le concept classique de *jus cogens*, dans certains cas, mais pas dans toutes les situations.

L'article commun 6/6/7 montre que les traités ou les accords par lesquels les États visent à restreindre les droits des personnes

²⁰ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law*. *The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

protégées en vertu des Conventions seront sans effet tant que «nul arrangement spécial ne pourra atteindre la situation des blessés, des malades, du personnel sanitaire et religieux, tel que défini dans la présente Convention, ni restreindre les droits qu'elle leurs confère». Cet article a été adopté en réponse à des accords entre les belligérants durant la deuxième guerre mondiale (par exemple, entre l'Allemagne et le gouvernement de Vichy), qui avait privé les prisonniers de guerre de certaines protections en vertu de la Convention de 1929. Les États participant à la conférence de 1949 ont décidé de ne pas abandonner le résultat de leur travail, «aux changements dictés par le destin, sous la pression des événements ou des circonstances de la guerre»²¹. En outre, l'article 7/7/7/8 commun prévoit que les personnes protégées «en nul cas ne peuvent renoncer ni totalement ni en partie, aux droits garantis par la présente Convention, et éventuellement, par les accords spéciaux indiqués à l'article précédent».

Les droits de l'Homme ont influencé les dispositions des Conventions de Genève et les Protocoles additionnels, en apportant un certain parallélisme à ces derniers en ce qui concerne le droit à la vie, l'interdiction des traitements inhumains ou dégradants et de la détention ou de l'arrestation arbitraire, de la discrimination fondée sur la race, sexe, ethnie ou religion, ainsi que le droit à un procès équitable²². Ce parallélisme et la convergence des deux branches du droit ont sensiblement amélioré tant les dispositions du droit humanitaire que celles du droit international des droits de l'Homme. Par exemple, la référence de l'article commun 3 des Conventions de Genève à «un tribunal légalement constitué, dans le respect des garanties judiciaires reconnues comme indispensables par les peuples civilisés» qui doit fonctionner pour les procès qui ont lieu au cours des conflits armés sans caractère international et

l'exigence de l'article 84 de la troisième Convention de Genève, qui prévoit qu'un prisonnier de guerre doit être jugé par un tribunal qui offre «les garanties essentielles d'indépendance et d'impartialité généralement reconnues», devront inévitablement être interprétées et appliquées dans le sens dicté par les droits de l'Homme. De même, dans la mesure où la quatrième Convention de Genève ne répond pas adéquatement aux problèmes posés par l'occupation moderne, notamment dans les cas d'occupation prolongée, le vide juridique créé devrait être couvert par les dispositions des droits de l'Homme²³.

La Cour Internationale de Justice a considéré de la manière la plus claire que les droits de l'Homme doivent continuer à s'appliquer en cas de conflit, sauf si une des parties y a dérogé légalement. Dans l'avis consultatif sur les armes nucléaires, la Cour a jugé que: «la protection du Pacte international relatif aux droits civils et politiques ne cesse pas en temps de guerre, sauf pour l'intervention de l'article 4 du Pacte, selon lequel on peut déroger à certaines dispositions pour les situations d'urgence nationale»²⁴. La Cour a clarifié également la relation entre le droit à la vie prévu par l'article 6 du Pacte et la protection du droit à la vie offerte par le droit international humanitaire. Selon l'histoire législative de cet article, la plupart des experts conviennent que dans la mesure où dans le droit international moderne sont reconnus «les actes légitimes de guerre», de tels actes ne sont pas interdits par l'article 6 du Pacte, s'ils ne violent pas les lois et les coutumes internationales reconnues de la guerre²⁵. La Cour Internationale de Justice a exprimé son avis sur ce point, considérant applicable comme *lex specialis* le droit des conflits armés, pour déterminer la légalité de la suppression d'une vie humaine. La Cour a jugé que la suppression de la vie, à la suite de l'utilisation de certaines armes dans le conflit,

²¹ Comité international de la Croix-Rouge. *Convention (IV) de Genève de Genève relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre*. 12 août 1949.

Commentaires, disponible à l'adresse:

[http://www.icrc.org/dih.nsf/WebList?](http://www.icrc.org/dih.nsf/WebList?ReadForm&id=380&t=com)

[ReadForm&id=380&t=com](http://www.icrc.org/dih.nsf/WebList?ReadForm&id=380&t=com), consulté le 11.10.2009.

²² T. Meron, *Human Rights in Internal Strife: Their International Protection*. Cambridge : Grotius Publications, 1987, p. 12-28.

²³ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law*. *The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

²⁴ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*. 1996 ICJ Rep. 226, par.25

²⁵ Rapport du Secrétaire Général de l'ONU. *Respect for Human Rights in Armed Conflicts*, Document de l'ONU A/8052, 1970, par. 104.

sera considérée ou non comme une violation arbitraire du droit à la vie, qui contrevienne à l'article 6 du Pacte, sur la base du droit applicable dans les conflits armés, ce fait n'étant pas déduite des termes du Pacte²⁶.

La création des deux tribunaux pénaux internationaux *ad hoc* et de la Cour Pénale Internationale a apporté un important changement dans le statut des personnes en tant que sujets du droit international. Désormais les violations du droit humanitaire et de certains droits fondamentaux, y compris celles prévues par l'article 3 commun des Conventions de Genève, ainsi que les crimes commis contre l'humanité, peuvent être jugés directement devant les tribunaux internationaux, sans l'intervention du droit national. Cet avantage est d'une grande importance, surtout en raison des standards élevés du droit à un procès équitable appliqués par les tribunaux internationaux. Les règles définissant les crimes contre l'humanité et celles de l'article 3 commun et d'autres règles contenues dans le Statut de la Cour Pénale Internationale pour les conflits armés sans caractère international ne peuvent pas être différenciées, en fait, des droits fondamentaux de l'Homme. Le droit international humanitaire et les institutions correspondantes sont devenus vitaux pour la protection des droits de l'Homme. En outre, l'établissement de la responsabilité pénale directe des membres des forces rebelles ou des organisations qui commettent des crimes contre l'humanité sont de nature à réduire l'impact des difficultés théoriques pour l'explication cohérente des obligations de ces personnes en vertu du droit international, lorsqu'ils agissent pour des entités non-étatiques²⁷.

Puisque les droits de l'Homme, continuent à s'appliquer durant les conflits armés, les lacunes de protection qui apparaissent dans le cadre du droit humanitaire pourraient être corrigées dans certaines circonstances. Par conséquent, les personnes qui ne sont pas protégées pendant le conflit, parce que leur État

continue à entretenir des relations diplomatiques normales avec l'Etat qui les détienne, pourraient bénéficier au moins des dispositions du Pacte relatif aux droits civils et politiques qui ne permettent pas de dérogations s'il est ratifié. En outre, une personne peut bénéficier de la protection du droit humanitaire, même pour des droits auxquels on peut déroger en vertu de traités relatifs aux droits de l'Homme, parce que le droit humanitaire ne permet aucune exception pour les situations d'urgence, car il est constitué de règles clairement destinées aux situations d'urgence maximale.

Le droit humanitaire tolère quelques exceptions, fondées sur des motifs impérieux d'ordre militaire, ou pour des raisons militaires ou de sécurité (prévues par exemple, dans l'art. 42 (2), 64 (1), 78 (1) de la Quatrième Convention de Genève), et des exonérations spécifiques pour certaines personnes (par exemple, l'article 45 de la Quatrième Convention, ou l'article 45 (3) du Protocole I), les clauses d'exemption étant similaires aux celles qui limitent les droits en vertu du Pacte pour les droits civils et politiques.

Comme mentionné ci-dessus, la Cour Internationale de Justice a confirmé, dans l'avis consultatif concernant les armes nucléaires, le fait que les droits de l'Homme continuent d'être applicables dans les situations de conflit armé, même si certains droits peuvent souffrir des exceptions en cas d'urgence. Ce principe a été accepté à la fois en théorie et en pratique²⁸.

Les rapports du Secrétaire Général sur les droits de l'Homme dans les conflits armés, basés sur la Charte des Nations Unies, la Déclaration Universelle et les Pactes internationaux, ont souligné de nouveau l'applicabilité des droits de l'Homme pendant les conflits armés²⁹. Selon le rapport de 1970,

²⁸ Juste après la Conférence internationale sur les droits de l'Homme de Téhéran de 1968, l'Assemblée générale des Nations Unies a adopté la résolution 2444 (XXIII), intitulée «Le respect des droits de l'Homme dans les conflits armés», qui a reconnu la nécessité de l'application des principes humanitaires de base dans tous les conflits armés. La résolution de l'Assemblée Générale de l'ONU 2444, la session 23, document de l'ONU A/7218 (1969).

²⁹ Rapport du Secrétaire Général de l'ONU. *Respect for Human Rights in Armed Conflicts*. Document ONU A/7720, 1969, par. 23-31.

²⁶ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, 1996 ICJ Rep. 226, par. 25.

²⁷ R. R. Baxter, *Jus in Bello Interno: The Present and the Future Law*. In : J. N. Moore (ed), *Law and Civil War in the Modern World*. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1974, p. 527-528.

par. 4, les instruments de l'ONU en vigueur et ceux nécessitant une ratification pour devenir opérationnels, peuvent être invoqués pour protéger les droits de l'Homme à tout moment et en tous lieux, complétant et soutenant de cette manière, sous certains aspects, les instruments internationaux applicables en cas de conflit armé.

Depuis 1967, le Conseil de Sécurité a déclaré que «les droits essentiels et inaliénables de l'Homme doivent être respectés même dans les vicissitudes de la guerre»³⁰. L'application parallèle des droits de l'Homme et du droit humanitaire dans les situations de conflit armé est illustrée par la résolution no. 1041 (1996), qui appelait toutes les fractions de Libéria à respecter également le droit humanitaire et les droits de l'Homme. Plus récemment, dans le cadre du thème général intitulé «Protection des civils dans les conflits armés», le Conseil de Sécurité a condamné par une déclaration présidentielle, «les attaques contre les civils, notamment les femmes, les enfants et d'autres groupes vulnérables, y compris les réfugiés et les personnes déplacées», considérant que ces attaques violent les règles du droit international, y compris le droit humanitaire et les droits de l'Homme³¹.

Certains droits de l'Homme sont appliqués aux prisonniers de guerre dans les situations de conflit international. Les missions ordonnées par le Secrétaire Général des Nations Unies pour enquêter sur le statut des prisonniers de guerre en Iran et en Irak en 1985 et 1988 ont examiné spécifiquement les violations de la troisième Convention de Genève et leurs rapports ont été principalement axés sur les conditions carcérales et les allégations de mauvais traitements. Néanmoins, les missions d'ONU ont évalué aussi la liberté d'opinion et de conscience, parce que l'Iran avait été accusé d'endoctrinement et de lavage de cerveau, tactiques appliquées aux prisonniers irakiens. Les libertés de conscience et d'opinion ne sont pas spécifiquement protégées par la troisième Convention de Genève, mais elles pourraient être encadrées par l'article 14 concernant le

³⁰ La La résolution du Conseil de Sécurité de l'ONU no. 237 (1967), préambule.

³¹ Document de l'ONU S/PRST/1999/6, par. 2.

respect de chaque détenu. Malgré ces incertitudes juridiques, la mission de 1985, a estimé que «la liberté de pensée, de religion et de conscience de chaque prisonnier de guerre doit être rigoureusement respectée» et que «la pression idéologique, religieuse ou d'autre nature» ne doit pas être exercée sur les prisonniers³². Le Parlement Européen a condamné les actes de l'Irak qui «ignoraient les droits de l'Homme et appliquaient un traitement inhumain aux prisonniers de guerre»³³.

Contrairement aux droits de l'Homme, le droit humanitaire permet, ou au moins tolère, les actions qui peuvent tuer ou blesser des êtres humains qui ne participent pas directement au conflit armé, tels les victimes civiles collatérales. En outre, le droit humanitaire permet même la privation de liberté sans condamnation judiciaire, la détention des personnes retenues et la limitation de leur droit d'appel. Il permet également des limitations amples du droit d'expression et d'association. En principe, aussi longtemps que les «règles du jeu» sont respectées, il est permis de provoquer des souffrances, de priver de liberté et de supprimer la vie.³⁴

En outre, les droits de l'Homme protègent l'intégrité physique et la dignité de la personne en toutes circonstances. Ainsi, une éventuelle application de toutes les règles des droits de l'Homme dans les conflits armés conduirait à l'illégalité de tout conflit d'aucune sorte.

Malgré les progrès notables concernant l'intégration des normes des droits de l'Homme dans le droit humanitaire, ils restent encore d'importantes brèches législatives. Comme cela a déjà été mentionné, une dérogation à certaines normes de droits de l'Homme est permise dans les situations d'urgence. En outre, dans de nombreux conflits armés, ce ne sont pas les gouvernements, mais les entités non-

³² *Report of a Mission dispatched by the Secretary-General to inquire into the situation of prisoners of war in the Islamic Republic of Iran and the Republic of Iraq (1985)*. Document ONU S/16962, par. 294 de l'annexe.

³³ *La résolution du Parlement Européen no. 954 de 29.01.1991 sur le conflit du Golfe*, par. 5.

³⁴ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law*. *The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

gouvernementales qui exercent le contrôle sur la population et ces entités rejettent généralement leurs obligations internationales. Dans les situations qui ne répondent pas à la définition des conflits armés, qui n'accomplissent pas les exigences de l'article commun 3, le droit humanitaire ne s'applique pas, mais le gouvernement pourrait être forcé de déclarer l'état d'urgence, suspendant ainsi la protection offerte par certains droits de l'Homme. Des problèmes importants se produisent dans des zones où, soit les règles du droit humanitaire et des droits de l'Homme ne sont pas appliquées, soit leur application est contestée : quand la limite d'applicabilité du droit humanitaire n'a pas été atteinte ou est contestée, quand l'État concerné n'est pas partie aux instruments internationaux, quand on invoque l'exemption de normes spécifiques et quand ce n'est pas l'État, mais d'autres groupes sont les acteurs impliqués dans le conflit³⁵.

À cet égard, le Secrétaire Général des Nations Unies a déclaré dans le rapport sur les normes humanitaires minimales en 1998, l'existence de différends «sur le point où les violences internes atteignent des niveaux auxquels deviennent opérables les règles du droit humanitaire pour les conflits non-internationaux». Dans le même rapport on montre ensuite que même dans le cas où les standards en question s'appliquent d'une manière manifeste, ils ne fournissent qu'un niveau minimum de protection³⁶. Le Secrétaire Général note que jusqu'à présent, les droits de l'Homme ont généralement été interprétés comme source d'obligations juridiques à la charge des seuls gouvernements, même si, dans les situations de violence interne il est assez important d'aborder la conduite des groupes armés non-étatiques. Le rapport mentionne aussi qu'il y a d'arguments en faveur de l'hypothèse que les droits de l'Homme n'ont pas la

spécificité nécessaire pour être efficaces dans les situations de conflit violent³⁷.

D'autres facteurs soulèvent des difficultés supplémentaires: l'article 3 des Conventions énonce seulement quelques règles de protection et la reconnaissance de l'applicabilité dans les conflits non-internationaux du droit de La Haye en ce qui concerne la conduite des hostilités, ou au moins de ses principes fondamentaux - n'a commencé à être renforcée que récemment.

Pour ces raisons, on a promu la Déclaration de Turku sur les normes humanitaires minimales. En mettant l'accent sur la nature des conflits contemporains, impliquant souvent des groupes qui ne sont pas reconnus en tant que gouvernements, la Déclaration prévoit que ces normes «seront respectées et appliquées par toutes les personnes, groupes et autorités, quel que soit leur statut juridique et sans aucune discrimination adverse». Les perspectives de l'application des normes humanitaires aux violences internes sont largement renforcées en exigeant que toutes les parties, y compris les acteurs non-gouvernementaux, doivent respecter les principes humanitaires essentiels.

Parmi les normes inscrites dans la Déclaration se trouvent les principes juridiques fondamentaux et les garanties pour un procès équitable, les limitations de l'usage excessif de la force et de certains moyens et méthodes de combat, l'interdiction des déportations, des règles sur la détention préventive, le traitement humain et les garanties d'assistance humanitaire.

L'évolution de la jurisprudence du Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie et le Statut de la Cour Pénale Internationale a développé une tendance à minimiser la distinction entre les conflits internes et les uns internationaux. Cependant, une déclaration de standards humanitaires fondamentaux continue d'être absolument nécessaire, notamment parce que, par exemple, le Statut de la Cour Pénale Internationale n'interdit pas l'utilisation de certaines armes

³⁵ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law*. *The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

³⁶ *Minimum Humanitarian Standards : Analytical Report of the Secretary-General Submitted pursuant to Commission of Human Rights resolution 1997/21*. Document de l'ONU E/CN.4/1998/87, par. 8.

³⁷ *Minimum Humanitarian Standards : Analytical Report of the Secretary-General Submitted pursuant to Commission of Human Rights resolution 1997/21*. Document de l'ONU E/CN.4/1998/87, par. 9.

dans les conflits internes. Suite à l'article 13 (2) du Protocole additionnel II de Genève, le Statut de Rome interdit les attaques délibérées contre des civils, mais sans mentionner ceux commis sans discrimination, même si une telle interdiction dans les conflits non-internationaux pourraient être dérivée du droit coutumier³⁸.

Le problème non résolu est celui du caractère non-obligatoire de la déclaration à cause duquel elle pourrait rester inefficace. Mais selon certains chercheurs³⁹, il y a eu des situations - par exemple la déclaration (l'Acte final) d'Helsinki - qui ont montré que les engagements moraux et politiques peuvent aussi avoir des effets importants.

Toutes les personnes doivent être protégées du point de vue du droit à la santé mentale. Selon les dispositions des droits de l'Homme, toutes les personnes, sans discrimination, bénéficient des dispositions conventionnelles concernant le respect, la protection et la réalisation du droit à la santé mentale. Par contre, pour la protection des valeurs humaines selon les règles du droit humanitaire, le domaine des personnes protégées en termes de santé mentale nécessite quelques précisions.

«Le principe de la différenciation» est fondamental dans le droit humanitaire, mais son contenu varie selon le type de conflit. Pendant les luttes de libération nationale ou dans les conflits armés internationaux, la distinction est faite entre civils et combattants. Les combattants ne possèdent pas le droit à la vie en vertu du droit humanitaire. Chaque personne est classée soit dans la catégorie de combattant, soit dans d'autres catégories de personnes protégées, telles que prisonnier de guerre (combattant capturé) ou civil.

Les droits d'un individu changent et évoluent en fonction de la catégorie à laquelle il appartient. Un civil a le droit de ne pas être la cible d'une attaque et d'être protégé contre une telle attaque. Mais si la personne civile se joint

³⁸ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law. The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

³⁹ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law. The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

aux forces armées, elle change ses droits de civil avec ceux de combattant, parmi lesquels se trouve celui de prendre part aux hostilités. S'il est capturé, un combattant ne sera pas inculpé et jugé pour assassinat s'il tue un adversaire, mais deviendra un prisonnier de guerre détenu jusqu'à la fin des hostilités. En d'autres termes, les combattants perdent le droit à la vie pour avoir le droit de tuer⁴⁰.

Le statut de combattant n'est pas reconnu par l'article 3 commun des Conventions de Genève, ni par le Protocole II. Cette omission due au fait que les États ne veulent pas accepter le droit pour les mouvements nationaux d'insurgés d'attaquer les forces gouvernementales. Par conséquence, les États ont traité les insurgés comme des criminels. Ainsi, un combattant qui tue un soldat n'est pas coupable d'avoir commis un crime, alors qu'un insurgé qui tue un soldat est coupable d'assassinat. Même pendant les attaques durant des hostilités, le principe de la différenciation est assez controversé, en raison de la crainte des États que l'interdiction des attaques contre la population civile en vertu du droit international pourrait donner une aura de légitimité aux actes de violence commis contre les forces militaires du gouvernement, malgré le fait que ces actes sont toujours passibles de peines en vertu du droit pénal national⁴¹. Toutefois, le principe de la différenciation a été introduit dans le droit humanitaire des conflits armés internes, dans ce cas faisant la distinction entre les civils et les personnes participant directement aux hostilités.

En raison de son caractère interétatique et fondé sur la réciprocité, le droit humanitaire a protégé traditionnellement les personnes du côté ennemi, sans défendre les individus contre les actes de leurs propres gouvernements. Bien que ce paradigme règne encore à certains égards, il a subi quelques modifications suite à l'application

⁴⁰ W. Abresch, *A Human Rights Law of Internal Armed Conflict: The European Court of Human Rights in Chechnya. The European Journal of International Law*, 2005, 16(4), 741-767.

⁴¹ M. Bother, et al. *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949, 1982*, p. 669.

concomitante et concurrente du droit humanitaire et des droits de l'Homme. Le système des droits de l'Homme s'adresse directement à la responsabilité des gouvernements envers les individus sur lesquels ils exercent leur autorité ou juridiction, quelle que soit la nationalité de ceux-ci.

Certaines dispositions des Conventions et des Protocoles de Genève sont appliquées systématiquement dans les relations entre les États et leurs citoyens, en particulier dans les conflits internes. Malgré ces développements, la définition des personnes protégées consacrée par la Quatrième Convention de Genève reste fidèle à l'approche traditionnelle fondée sur la réciprocité et ayant l'État comme élément central. En acceptant une interprétation plus large des dispositions relatives aux violations graves du droit humanitaire international, dans le cas de Delalić, Le Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie cite le commentaire de la Quatrième Convention, qui prévoit que «les Conventions ont été rédigées principalement pour protéger les personnes et non pas pour servir les intérêts des États»⁴².

Conformément à son article 4, la Quatrième Convention de Genève s'applique uniquement aux personnes protégées, c'est à dire à celles qui, en cas de conflit ou d'occupation, se trouvent dans les mains d'une Puissance belligérante ou d'occupation, dont elles ne sont pas les citoyens. Dans de tels cas, seuls les citoyens d'un État signataire de la Convention seront protégés. Les ressortissants d'un État neutre qui se trouvent sur le territoire d'un État belligérant et les ressortissants d'un État cobelligérant ne figurent pas parmi ceux qui sont protégés, parce que leur État entretient des relations diplomatiques normales avec l'État dans lequel ils sont situés⁴³.

Le but des Conventions et des Protocoles de Genève est de protéger toutes les personnes qui tombent dans les mains d'une

partie au conflit, comme les prisonniers de guerre, le personnel médical ou les civils. L'article 50 du Protocole I définit les civils comme des personnes qui «ne font pas partie de l'une des catégories énumérées à l'art. 4A (1), (2), (3) et (6) de la Convention III, ou à l'article 43 du Protocole I. En cas de doute quant à l'état civil d'une personne, cette personne sera considérée comme civile.» Les Commentaires du Comité international de la Croix-Rouge sur la Convention IV de Genève stipulent que les quatre Conventions établissent le principe général suivant : «toute personne en mains de l'ennemi doit avoir un certain statut par rapport au droit international», soit celui de prisonnier de guerre, quand elle sera protégée par la Convention III, ou celui de civile, protégée par la IVe Convention, ou celui de personnel médical des forces armées, protégée par la Convention I. «Aucune personne en mains ennemies ne peut pas être hors de la loi». Les mêmes Commentaires montrent que cette solution répond pleinement au point de vue humanitaire.⁴⁴

Même si, comme il a été mentionné auparavant, les combattants perdent le droit à la protection de la vie en échange du celui de participer directement aux hostilités, ils conservent toutefois le droit d'être protégés contre les actes qui pourraient affecter leur santé mentale. Ainsi, la torture et les autres traitements inhumains ou dégradants, même s'ils peuvent éventuellement conduire à la mort de l'ennemi, ne peuvent pas être commis, même sur le champ de bataille. Malgré le caractère peut-être paradoxal de l'affirmation, le droit à la santé mentale persiste même au moment où la personne perd le droit à la vie, jusqu'au moment de sa mort (après lequel on ne peut pas parler plus du droit à la santé). Le droit à la protection de la santé mentale persiste également pour les civils, le personnel médical et les prisonniers de guerre.

⁴² Procureur vs. Delalić, no. IT-96-21-T, La décision de 16.11.1998, par. 271-273.

⁴³ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law. The American Journal of International Law*, 2000, 94(2), 239-278.

⁴⁴ Comité international de la Croix-Rouge. *Convention (IV) de Genève de Genève relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre*. 12 août 1949. Commentaires, disponible à l'adresse: <http://www.icrc.org/dih.nsf/WebList?ReadForm&id=380&t=com>, consulté le 11.10.2009.

NOI REGLEMENTĂRI ÎN DOMENIUL SĂNĂTĂȚII MINTALE ȘI PROTECȚIEI PERSOANELOR CU TULBURĂRI PSIHICE*

Marius Mocanu**

ABSTRACT:

Amendments to Law No. 487/2002 were introduced under Law No. 221/2010, in the context of Romania's ratification of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

Keywords: patient, psychiatric physician, conventional representative, involuntary hospitalization

RÉSUMÉ:

Les modifications de la Loi no 487/ 2002 sont réalisées dans le contexte de la ratification de la Convention des Nations Unies relative aux droits des personnes handicapées par la Roumanie, par la Loi no. 221/2010.

Mots-clés: patient, médecin psychiatre, représentant conventionnel, l'hospitalisation d'office.

Modificările și completările aduse **Legii sănătății mintale și protecției persoanelor cu tulburări psihice** au în vedere corelarea dispozițiilor actului normativ cu cele din dreptul intern și internațional. Prin urmare, textul de lege a fost actualizat și pus în concordanță cu dispozițiile Declarației Universale a Drepturilor Omului¹, Convenției ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante², Convenției Europene a Drepturilor Omului³, precum și cu reglementările tratatelor internaționale cu privire la promovarea și protecția drepturilor omului. Totodată, au fost avute în vedere și

prevederile noului Cod civil⁴ cu privire la respectul ființei umane și drepturilor inerente ei, art. 58 – 77 C. civ., precum și ocrotirea persoanei fizice art. 104 - 139 C. civ.

Remarcăm, în primul rând, faptul că legiuitorul a introdus o serie de termeni noi. Astfel, termenul de *reprezentant convențional*, care îl înlocuiește pe cel de reprezentant personal, se referă la persoana care acceptă să asiste sau să reprezinte interesele unei persoane cu tulburări psihice, în condițiile prevăzute de art. 45 alin.1 din lege. Totodată, prin republicare a fost introdus termenul de *conținere*, definit de legiuitor ca restricționarea libertății de mișcare a unei persoane, prin folosirea unor mijloace adecvate pentru a preveni mișcarea liberă a unuia dintre brațe, a ambelor brațe, a unei gambe sau a ambelor gambe ori pentru a-l imobiliza total pe pacient, prin mijloace specifice protejate, care nu produc vătămări corporale.

Cu privire la normele de îngrijire, legea reiterează faptul că persoanele cu tulburări psihice beneficiază de asistență medicală, îngrijiri și protecție socială de aceeași calitate cu

*Legea nr. 487/2002 privind sănătatea mintală și protecția persoanelor cu tulburări psihice, republicată în temeiul art. II din Legea nr. 129/2012 pentru modificarea și completarea Legii sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487/2002, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 487 din 17 iulie 2012.

**Cercetător științific.

¹România a semnat Declarația la 14. decembrie 1955 când prin Rezoluția 955 (X) a Adunării generale ONU, a fost admisă în rândurile statelor membre.

²România a aderat la Convenția la 9 octombrie 1990 prin Legea nr. 19/1990 publicată în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 112, din 10 octombrie 1990.

³România a ratificat Convenția și Protocoalele sale adiționale prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 147 din 13 iulie 1995.

⁴Legea 287/2009 privind Codul civil, republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 505 din 15 iulie 2011.

cele aplicate celorlalte categorii de bolnavi, fiind adaptate cerințelor lor de sănătate.

Observăm că pentru tratamentul și îngrijirile acordate de către medicul psihiatru persoanei cu tulburări psihice, acesta, potrivit textului de lege, trebuie să obțină consimțământul pacientului și să respecte dreptul acestuia de a fi asistat în acordarea consimțământului. Totodată, legiuitorul a prevăzut situațiile în care medicul psihiatru poate institui tratamentul fără obținerea acordului pacientului. Astfel, această prevedere se aplică atât în cazul pacientului, care nu are capacitatea psihică de a înțelege starea de boală și necesitatea instituirii tratamentului medical și nici nu are un reprezentant legal ori nu este însoțit de un reprezentant convențional, cât și în cazul în care pacientul este minor sau pus sub interdicție. În această situație, evidențiem faptul că medicul psihiatru este obligat să solicite și să obțină consimțământul reprezentantului legal.

Apreciem ca element de noutate faptul că în situația în care medicul nu deține informații referitoare la existența și identitatea reprezentantului legal ori convențional, are obligația de a informa, de îndată, autoritatea tutelară, respectiv, în cazul minorilor, direcția generală de asistență socială și protecția copilului.

În vechiul text de lege medicul, atunci când suspecta existența unui conflict de interese între pacient și reprezentantul său, trebuia să sesizeze parchetul pentru desemnarea unui reprezentant legal. Pentru a exista o corelație cu celelalte reglementări din dreptul intern noul text prevede sesizarea autorității tutelare ori, după caz, direcției generale de asistență socială și protecția copilului din unitatea administrativ-teritorială în care pacientul își are domiciliul sau reședința, pentru inițierea procedurilor necesare desemnării unui alt reprezentant.

Remarcăm faptul că, în ceea ce privește **drepturile persoanelor cu tulburări psihice**, sunt stabilite, prin art. 36 și 37, condițiile în care aceste persoane trebuie cazate în unitățile de psihiatrie, fiind, totodată, interzisă supunerea oricărei persoane internate în aceste unități sau

admise în centre de recuperare și reabilitare la tratamente inumane sau degradante ori la alte rele tratamente. Prin aceste modificări legiuitorul a urmărit respectarea prevederilor art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și jurisprudenței constante a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Aspectele privind **nediscriminarea** sunt abordate în articolul nou introdus, art. 38, prin interzicerea oricăror forme de discriminare pe criterii de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, convingeri, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă, infecție HIV/SIDA sau alte criterii. Nerespectarea acestor prevederi este sancționată conform legii penale.

Cu privire la **libertatea de mișcare** a acestor persoane, în cadrul legii sunt tratate mai multe aspecte. În primul rând, aceasta poate fi restricționată, prin folosirea unor mijloace adecvate, pentru a salva de la un pericol real și concret viața, integritatea corporală sau sănătatea mintală lor ori a altei persoane. În același timp, legiuitorul a interzis imobilizarea persoanelor internate cu lanțuri sau cătușe, iar aceasta se face doar în situații excepționale stabilite expres prin normele de aplicare a legii și cu mijloace specifice protejate.

În ceea ce privește măsura conțenționării, este interzisă folosirea ei ca sancțiune. De altfel, nu poate face parte din programul de tratament și nu poate fi dispusă pentru cazuri de suicid sau de autoizolare ori ca o soluție pentru lipsa de personal sau de tratament, ca o sancțiune ori formă de amenințare sau pentru forțarea unei bune purtări ori pentru a preveni distrugerile de bunuri. În schimb, măsura poate fi folosită doar dacă aplicarea celor mai puțin restrictive tehnici a fost neadecvată sau insuficientă pentru a preveni orice lovire ori vătămare.

Remarcăm faptul că folosirea acestor mijloace trebuie să fie proporțională cu starea de pericol și să se aplice numai pe perioada necesară, doar atunci când nu există o altă modalitate de înlăturare a pericolului.

Noul text de lege reiterează dreptul persoanelor cu tulburări psihice de a-și exercita toate drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale recunoscute în Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și în alte convenții și tratate internaționale în materie, la care România a aderat sau este parte, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

Așa cum precizăm și la începutul prezentării, prin modificarea Legii nr. 487/2002 și ulterior prin republicarea ei, a fost înlocuit termenul de reprezentant personal cu cel de reprezentat convențional. În acest sens, persoana, care are capacitate deplină de exercițiu și capacitatea psihică păstrată, care urmează a fi supusă unui tratament medical, are dreptul de a desemna reprezentantul convențional. Reprezentantul convențional trebuie să fie o persoană cu capacitate deplină de exercițiu, care să o asiste sau să o reprezinte pe durata tratamentului medical.

Sub aspect legal, reprezentarea convențională se concretizează numai după încheierea în formă scrisă a unei **convenții-model**. Unitatea sanitară este obligată să informeze persoana în cauză cu privire la dreptul său de a fi reprezentat și să pună la dispoziția pacientului convenția-model pentru desemnarea reprezentantului convențional.

La încheierea convenției trebuie respectate o serie de condiții: o persoană poate avea, în același timp, un singur reprezentant convențional; reprezentarea convențională este limitată numai cu privire la asistarea sau reprezentarea persoanei în ceea ce privește internarea și tratamentul medical, inclusiv drepturile acesteia pe durata tratamentului; reprezentarea poate fi numai cu titlu gratuit; și convenția-model trebuie să fie semnată atât de către pacient, cât și de către reprezentantul convențional.⁵

Convenția trebuie să cuprindă declarația expresă a celui reprezentat, referitoare la împuternicirea dată reprezentantului

⁵A se vedea art. 45, alin. 4 din Legea nr. 487/2002 privind sănătatea mintală și protecția persoanelor cu tulburări psihice.

convențional de a decide cu privire la aplicarea tratamentului prin electroșocuri.

De asemenea, la încheierea convenției trebuie să fie prezent și un martor, fapt care se atestă prin semnarea convenției-model și de către acesta. Martorul nu poate fi o persoană din personalul medical al unității psihiatrice.

În ceea ce privește drepturile și obligațiile reprezentantului convențional, acesta asistă pacientul în relațiile cu unitatea medicală, cu instituțiile publice sau cu orice alte persoane numai în legătură cu internarea și tratamentul medical, inclusiv cu drepturile acestuia pe durata tratamentului, și numai pentru perioada în care pacientul are dificultăți în a aprecia implicațiile unei decizii asupra lui însuși. Totodată, reprezentantul convențional reprezintă interesele pacientului pe lângă conducerea spitalului de psihiatrie, precum și în fața organelor judiciare, după caz, numai în legătură cu internarea și tratamentul medical, inclusiv cu drepturile acestuia pe durata tratamentului, și numai pentru perioada în care persoana reprezentată are dificultăți în a aprecia implicațiile unei decizii asupra ei înseși, potrivit prevederilor art. 11. De asemenea, acesta are dreptul și obligația de a fi informat, la cerere, cu privire la asistența medicală acordată pacientului.

Ambele părți la convenție pot denunța oricând, în mod unilateral, convenția de reprezentare. Totodată, reprezentantul convențional poate fi înlocuit: la instituirea unui reprezentant legal, potrivit legii; la solicitarea pacientului, dacă starea sănătății sale o permite; în cazul prevăzut la art. 31; la externarea persoanei, chiar dacă aceasta urmează tratament medical ambulatoriu.

Este de remarcat faptul că existența unui reprezentant legal sau convențional nu înlătură obligația serviciului de sănătate mintală de a informa pacientul cu privire la drepturile și obligațiile sale.

În cazul în care persoana internată a fost declarată ca fiind lipsită de capacitate deplină de exercițiu, aceasta va beneficia de sprijinul

reprezentantului legal, desemnat potrivit dispozițiilor legale.

De asemenea, în cazul în care pacientul nu are un reprezentant legal ori nu a desemnat un reprezentant convențional din cauza lipsei capacității psihice, unitatea sanitară este obligată să sesizeze, de îndată, autoritatea tutelară sau, în cazul minorilor, direcția generală de asistență socială și protecția copilului din unitatea administrativ-teritorială în care pacientul își are domiciliul sau reședința ori, în cazul în care acestea nu sunt cunoscute, pe cele în a căror circumscripție teritorială se află unitatea medicală, în vederea instituirii măsurilor de ocrotire.

Nu în ultimul rând **principiul nediscriminării și cel al egalității de tratament** sunt aplicate și persoanelor care execută pedepse cu închisoarea sau care sunt reținute sau arestate preventiv și despre care s-a stabilit că au o tulburare psihică, precum și persoanele internate în spitalul de psihiatrie ca urmare a aplicării măsurilor medicale de siguranță prevăzute de Codul penal. Astfel, acestea trebuie să beneficieze de aceleași condiții de asistență socială și îngrijire a sănătății mintale ca și celelalte persoane bolnave psihic.

În ceea ce privește **implicarea societății civile**, precizăm faptul că este de esența unei societăți democratice, în care sunt respectate drepturile și libertățile tuturor persoanelor, asigurarea posibilității organizațiilor neguvernamentale de a vizita unitățile de psihiatrie, fără impunerea unei perioade scurte de valabilitate a permisiunii de a intra în unitățile de psihiatrie și, mai ales, fără reglementarea dreptului directorului unități psihiatrice de a interzice accesul în incinta unității⁶. În acest sens este de subliniat faptul că, potrivit art. 47 din lege, reprezentanții

⁶A se vedea *Raportul comun al Comisiei juridice de disciplină și imunități și al Comisiei pentru sănătate și familie asupra proiectului de Lege pentru modificarea și completarea Legii sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr.487/2002* (PLx 30/2011), din 5 martie 2012, p. 37.

organizațiilor neguvernamentale care desfășoară activități în domeniul sănătății mintale sau al protecției drepturilor omului pot vizita unitățile de psihiatrie sau centrele de recuperare și reabilitare și pot lua contact cu pacienții, în baza unei autorizații emise de către directorul Centrului Național de Sănătate Mintală și Luptă Antidrog. Autorizația se emite nominal pentru reprezentanții fiecărei organizații neguvernamentale și permite accesul liber în toate unitățile de psihiatrie și în centrele de recuperare și reabilitare timp de un an de la emiterea acesteia. Prin această măsură legiuitorul urmărind facilitarea dialogului între instituțiile statului și organizațiile neguvernamentale.

Un aspect deosebit de important în lege îl reprezintă **internarea nevoluntară**. Având în vedere că această măsură, fără a constitui o sancțiune privativă de libertate, este totuși una care privează pacientul de libertate, acesta neavând posibilitatea să părăsească instituția medicală în care a fost internat fără voia sa. Este necesar să fie asigurate toate garanțiile constituționale, precum și cele instituite prin tratatele internaționale în materia dreptului persoanei la libertate și siguranță.

Astfel, dacă vechiul text intra în neconcordanță cu prevederile art. 5 și 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, prin modificările suferite de lege s-a urmărit respectarea și aplicarea acestora. S-a dorit o îmbunătățire a procedurilor, prin reducerea termenelor, din momentul propunerii internării nevoluntare de către medic și decizia comisiei speciale⁷.

Propunerea medicului psihiatru de internare nevoluntară este analizată de către o comisie special constituită în acest sens, în termen de cel mult 48 de ore de la primirea propunerii, după examinarea persoanei respective, dacă aceasta este posibilă. Comisia este alcătuită din 3 membri numiți de managerul spitalului, și anume: 2 psihiatri și un medic de

⁷A se vedea *Expunerea de motive la Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 487/2002* (PLx 30/2011)

altă specialitate sau un reprezentat al societății civile.

De asemenea, decizia de internare nevoluntară a comisiei se va consemna în dosarul medical al pacientului, fiind comunicată de îndată acestuia, precum și reprezentantului său legal sau convențional. În baza acestei decizii, pacientul va fi internat nevoluntar. Totodată, decizia comisiei va fi înaintată de către conducerea unității medicale, în termen de 24 de ore, judecătoriei în a cărei circumscripție se află unitatea medicală, odată cu documentele medicale referitoare la pacientul în cauză.

Prin urmare instanța va urma să se pronunțe în regim de urgență cu privire la confirmarea deciziei de internare nevoluntară. În continuare legiuitorul stabilește procedura de judecată având în vedere prevederile art. 6, cu privire la dreptul la un proces echitabil, din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, la judecarea cauzei de către instanță participarea și ascultarea pacientului sunt obligatorii, în caz contrar, judecătorul având posibilitatea să dispună audierea pacientului în unitatea sanitară dacă starea sănătății sale o permite. De asemenea, este obligatorie și participarea procurorului.

Pacientul și reprezentantul legal sau convențional al pacientului pot solicita efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice sau pot propune orice alte probe, în condițiile legii.

Instanța hotărăște, după caz, confirmarea sau încetarea internării medicale nevoluntare. Dacă aceasta apreciază că nu se impune menținerea internării, însă tratamentul este necesar, poate dispune, după ascultarea reprezentantului legal ori convențional al pacientului, înlocuirea internării medicale cu tratamentul ambulatoriu, prin rețeaua ambulatorie teritorială de psihiatrie.

Hotărârea instanței poate fi atacată cu

recurs, în termen de 3 zile de la pronunțare, pentru cei prezenți, sau de la comunicare, pentru cei lipsă.

Remarcăm faptul că, în caz de urgență, medicul psihiatru, după evaluarea stării de sănătate mintală a persoanei aduse și după aprecierea oportunității internării nevoluntare, poate dispune internarea nevoluntară a pacientului, informând despre măsura luată persoana respectivă, reprezentantul legal sau convențional ori, după caz, autoritatea tutelară, precum și comisia. Internarea nevoluntară de urgență este supusă revizuirii comisiei în termen de 24 de ore de la primirea înștiințării cu privire la internarea nevoluntară.

Reexaminarea pacientului internat nevoluntar se realizează în mod obligatoriu la interval de cel mult o lună și ori de câte ori este nevoie în funcție de starea acestora, precum și la cererea medicului șef de secție, a pacientului, a reprezentantului legal sau convențional al pacientului, precum și a procurorului de către comisie. În cazul în care nu se mai constată condițiile care au determinat hotărârea de internare nevoluntară, ținând cont și de opinia medicului psihiatru care are în îngrijire pacientul, comisia, prin examinarea directă a pacientului și a dosarului său medical, constată încetarea condițiilor care au impus internarea nevoluntară. Totodată, ea va informa conducerea unității medicale, care va sesiza, de îndată, judecătoria care a hotărât confirmarea internării nevoluntare în legătură cu propunerea de încetare a condițiilor care au impus internarea nevoluntară, propunând confirmarea acesteia din urmă.

Nu în ultimul rând, este de precizat că modificările și completările suferite de Legea nr. 487/2002 sunt realizate și în contextul ratificării Convenției O.N.U. pentru drepturile persoanelor cu dizabilități de către România prin legea nr. 221/2010⁸.

⁸Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 792 din 26 noiembrie 2010.

ROLUL JURISPRUDENȚEI ÎN APLICAREA UNITARĂ A LEGII

Irina Moroianu Zlătescu*

Monna-Lisa Belu Magdo**

ABSTRACT:

The role of the legal courts should not be limited to a schematic implementation of the legal texts to the cases they are supposed to solve, but it is also extended to identifying subtle ways of implementing the laws, including the circumstances created by the social environment. At the same time, the judges' freedom to interpret the laws should not be unlimited and possible at any time, as this would undermine the authority of the law while its implementation would be unsure.

According to the judicial organization rules in effect in Romania, a judge is not bound by a court's decision in a similar case pronounced by another judge or by himself, since jurisprudence is not a source of law. Nevertheless, the jurisprudence of the Romanian courts, particularly the jurisprudence of the High Court of Cassation and Justice, is most important for a unitary application of the law in consonance with the constitutional provisions while it is a catalyzing agent of the legislative process.

Keywords: legal court, judge, jurisprudence, source of law, High Court of Cassation and Justice

RÉSUMÉ:

Le rôle des instances judiciaires ne se limite pas à l'application schématique de législation dans les affaires judiciaires qui ont à traiter, mais s'étend à identifier les modalités flexible d'application des lois dans les circonstances créées par l'environnement social. Cependant, la liberté d'interprétation de la loi par les juges n'est pas illimitée et possible chaque fois, parce que la règle et l'autorité de droit serait compromise et son application serait incertaine.

Conformément aux règles de l'organisation judiciaire en Roumanie, le juge n'est pas lié par la décision rendue dans une affaire similaire prononcée par un autre juge ou par lui-même, parce que la jurisprudence n'est peut pas être une source de droite. Cependant, la jurisprudence en Roumanie, en particulier dans la Haute Cour de Cassation et de Justice, est d'une importance particulière dans l'application unitaire de la loi conformément à la Constitution et est un facteur de mobilisation dans le processus législatif.

Mots-clés: cour d'instance, le juge, le droit, les sources du droit, la Haute Cour de Cassation et de Justice

Potrivit art.1 alin.3 din Constituție, România este un stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

Statul de drept presupune, prin definiție, obligativitatea respectării Constituției și a legilor. Potrivit art.1 alin.5 din Legea

fundamentală, „instituirea unui climat de ordine, recunoașterea și valorificarea drepturilor unui individ nu pot fi concepute în mod absolut și discreționar, ci numai în corelație cu respectarea drepturilor celorlalți și ale colectivității în ansamblu”¹.

În sens larg, noțiunea de lege cuprinde pe lângă Constituție și toate celelalte acte normative cu forță juridică echivalentă legii sau

*Prof. univ. dr.

**Prof. univ. dr.

¹ Curtea Constituțională a României, Decizia 659/11 mai 2010 în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 408 din 18 iunie 2010.

inferioară acesteia, care constituie ansamblul normativ, structurat ierarhic, în funcție de criteriul care le conferă și forță obligatorie. În accepțiunea restrânsă, legea este în exclusivitate actul juridic emis cu respectarea normelor de procedură parlamentară, care îi dă caracterul de voință de stat, aflată în armonie cu litera și spiritul Constituției.

Legea nu se confundă cu norma juridică, „legea este în mod evident, forma de exprimare a normei juridice, a voinței legiuitorului de a da expresie unor comandamente sociale, care se modelează în norme juridice”².

Evident, principiul constituțional al supremației legii în ansamblul sistemului de acte normative reprezintă o condiție a unității întregului sistem de izvoare ale dreptului și de armonizare a democrației cu cerințele de rapiditate, tehnicitate, specializare și suplețe a actelor normative.

Supremația legii elaborate în conformitate cu Constituția, exprimă poziția sa juridică față de celelalte acte normative existente în sistemul nostru juridic.

Fundamentarea științifică a supremației legii, se raportează și se explică prin caracterele generale ale puterii, prin deplinătatea și suveranitatea ei, prin poziția autorității emitente - a Parlamentului - în sistemul statal și prin supremația Constituției. Toți acești factori nu trebuie priviți în mod izolat de condițiile economice și sociale care determină conținutul și forma legii.

În funcționarea statului de drept, o importanță deosebită o are colaborarea dintre puterile statului care „trebuie să se manifeste în spiritul normelor de loialitate constituțională, comportamentul loial fiind o prelungire a principiului supremației și echilibrului puterilor în stat”³.

Controlul reciproc între puterile statului, separate și aflate în echilibru, presupune exercitarea în conformitate cu legea a

² A se vedea I. Vida, M. Enache, *Ierarhia legilor și evenimentele legislative care se produc între data intrării în vigoare și data ieșirii din vigoare a legii*, în „Dreptul”, nr. 7/2012, p. 117.

³ Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 1/4 ianuarie 2011, în Monitorul Oficial, I, nr. 135 din 23 februarie 2011.

atribuțiilor lor specifice, acesta fiind un mecanism caracteristic statului de drept și democratic, pentru evitarea abuzurilor din partea uneia sau alteia dintre puterile statului.

Misiunea constituțională a instanțelor judecătorești, una dintre puterile statului, nu este de a institui, modifica ori abroga normele juridice, ci aceea de a realiza justiția potrivit art. 124, alin.1 din Constituție, adică de a soluționa, aplicând legea litigiilor dintre subiectele de drept, cu privire la existența, întinderea și exercitarea drepturilor subiective⁴.

Din perspectiva principiului separației puterilor în stat, consacrat *in terminis* în Constituție, puterea legislativă nu poate intruziona în activitatea de judecată, după cum nici puterea judecătorească nu-și poate asuma prerogativele legislative, elaborând norme juridice de aplicabilitate generală⁵.

Justiția se înfăptuiește în numele legii, ceea ce înseamnă că actul de justiție izvorăște din normele legale, iar forța lui executorie derivă din lege.

În ultimă analiză, actul de justiție este un act de aplicare și interpretare a legii în scopul soluționării unui conflict de interese.

Corolarul independenței judecătorilor îl constituie prevederea constituțională în virtutea căreia aceștia se supun numai legii, ceea ce exclude orice altă subordonare în activitatea de înfăptuire a justiției.

Actul decizional de aplicare a legii, denumit generic act jurisdicțional, poartă amprenta activității de înfăptuire a justiției, care se derulează etapizat.

În etapa stabilirii situației de fapt, judecătorul este supus normelor procedurale, care se constituie în imperative ale activității judiciare, după care urmează etapa stabilirii legii aplicabile în sens larg, la starea de fapt din cauza aflată în fața instanței judecătorești. Apare aici, cea mai importantă problemă pe care judecătorul trebuie să o pună în activitatea de înfăptuire a justiției, aceea a interpretării

⁴ Curtea Constituțională a României, Decizia nr.1325/4 decembrie 2008, în Monitorul Oficial, I, nr. 872 din 23 decembrie 2008.

⁵ A se vedea C. Bârsan, P. Perju, Mona Pivniceru, *Codul civil adnotat*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2008, p.25.

dreptului.

În această fază, judecătorul face identificarea normei și verifică compatibilitatea acesteia cu Constituția și sistemul legislației existente, eliminând din rândul normelor valide pe cele aflate în contradicție cu legile în sens restrâns, adoptate de Parlament.

Legat de identificarea normei aplicabile, jurisprudența s-a confruntat cu situația în care actul normativ de abrogare a unui alt act normativ a fost declarat neconstituțional de Curtea Constituțională, autoritate publică politico-jurisprudențială, specializată în controlul de constituționalitate al legilor⁶.

În final, s-a cristalizat opinia potrivit căreia Decizia Curții Constituționale, de declarare a neconstituționalității actului de abrogare, nu intră sub incidența art.64 alin.3 din Legea 24/2000, care interzice repunerea în vigoare a actului normativ abrogat, întrucât declararea neconstituționalității actului abrogat reprezintă o cale distinctă de ieșire a acestuia din vigoare. Cu alte cuvinte, instanța de contencios constituțional nu are puterea abrogării unui act normativ, însă îl poate suspenda pe o perioadă de 45 de zile dacă reține neconstituționalitatea lui. În lipsa unei reacții a autorităților competente, la expirarea termenului, actul abrogativ își încetează efectele juridice, asigurând astfel supraviețuirea efectelor legii a cărei abrogare a fost pusă în discuție⁷.

Odată identificată norma aplicabilă în speța pe care o soluționează, judecătorul urmează să o interpreteze, determinând implicațiile juridice adecvate stării de fapt constatate. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁸ s-a pronunțat în același

⁶ A se vedea, I. Muraru, *Constituția României*, . *Comentarii pe articole*, Ed. C.H. Beck, București 2007, p. 1377; Irina Zlătescu, *International Encyclopedia of Laws. Constitutional Law. Romania*, Kluwer Law international, 2012, p. 30 și urm.

⁷ Curtea Constituțională a României în Decizia nr.15/2000, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 267, din 14 iunie 2000.

⁸ În cazul C.R. contra Regatului Unit - Condamnarea unui bărbat pentru tentativă de viol asupra soției sale, în V. Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, ediția a 6-a, I.R.D.O., București, 2008, p. 386 și urm.

sens precizând că „oricât de clar ar fi textul unei dispoziții legale, în orice sistem juridic, există în mod inevitabil un element de interpretare judiciară”.

Procesul de interpretare a legii pune față în față capacitatea organului emitent al normei juridice cu a celui chemat să o interpreteze și să o aplice, să determine semnificația concretă a normei în raport cu speța pe care o soluționează.

O redactare prea generală a normei îl obligă pe judecător, pe calea raționamentului logic și argumentelor acestui raționament, să suplonească lacunele, în timp ce o lege excesiv de meticuloasă, poate deveni neclară, repede depășită, perisabilă, desuetă, dar îl obligă pe judecător să fie mai aproape de lege. Rămâne ca legiuitorul, ținând seama de diversitatea vieții sociale și evoluția sa în timp, să se situeze pe linia de echilibru în elaborarea legilor pe care judecătorul le interpretează și le aplică, organul legiuitor cooperând astfel din perspectiva competenței sale la înfăptuirea actului de justiție.

În procesul interpretării legii într-o manieră îngustă și prudentă, judecătorul insistă asupra sensului literal al normei sau acordă importanță precumpănitoare spiritului legii și principiilor de dreptate. O astfel de modalitate de interpretare a normei generează uneori distorsiuni și face necesară o interpretare multidimensională a legii, istorică, semantică, sistemică și teleologică.

Rezultatul etapelor anterioare, se concretizează în actul jurisdicțional, susceptibil în faza definitivă sau irevocabilă, de executare pe cale de coerciție.

Rolul instanțelor judecătorești nu se rezumă la o aplicare schematică a textelor de lege la spețele pe care trebuie să le soluționeze ci se extinde la identificarea modalităților suplă de aplicare al legilor, la împrejurările create de mediul social, la condițiile mereu schimbătoare ale existenței. Evident, este rolul practicii judiciare și a doctrinei de a adapta textele rigide de la împrejurările avute în vedere la data la care legea a fost edictată, la actualitate, întrucât, așa cum remarca Portalis, unul din redactorii Codului Napoleonian „nu oamenii sunt făcuți pentru legi, ci legile sunt făcute pentru oameni”.

Practica judiciară conferă suplețe legilor, iar doctrina deschide drumurile orizonturilor științifice în direcționarea jurisprudenței și perfecționarea legislației spre stabilitate, claritate, precizie și previzibilitate. Progresul tehnic, preluarea aquis-ului comunitar, au făcut loc în legislația noastră măsurilor preventive și principiilor de precauție în domeniile predilecte precum protecția mediului, protecția sănătății și protecția consumatorului, punând în discuție o regândire a practicii judiciare în domeniul răspunderii civile, axată pe conceptele de prevenție și precauție. Jurisprudenței, i-a revenit sarcina de a transforma vechile fundamente ale răspunderii civile și de a adapta dreptul necesităților practice, de a statua nu din viziunea răspunderii clasice, de unde privea spre trecutul în care s-au petrecut faptele și consecințele acestora, „ci într-un punct anume pe linia raportului de cauzalitate, unde există certitudinea acestor fapte, fie a unor fapte viitoare”⁹.

Răspunderea civilă preventivă se pune dacă prejudiciul viitor se prezintă sub forma unei extensii posibile și directe, a unei stări de fapt actuale și dacă aceasta este susceptibilă de a fi de îndată estimată, fie chiar provizoriu.

În materia vătămărilor corporale, jurisprudența țării noastre confirmă reparația prejudiciilor produse și reparația prejudiciilor viitoare, sub condiția suspensivă a producerii acestora, deoarece nu este sigur la momentul pronunțării hotărârii că acestea se vor produce.

Efectul este însă pozitiv, deoarece conferă victimei un titlu executoriu provizoriu, pentru prejudiciile viitoare (afectate de condiția suspensivă a producerii) și îi asigură repararea prejudiciilor viitoare neacoperite, de vreme ce sub acest aspect hotărârea nu are autoritate de lucru judecat.

Instanțele s-au confruntat și cu solicitarea reparării unui prejudiciu probabil sau ipotetic, când starea de fapt reclamată implica doar riscul de a genera în viitor un prejudiciu, la momentul pronunțării hotărârii, faptul ilicit lipsit cu desăvârșire. Este vorba de impactul

⁹ A se vedea Al. D. On, *Legislație și jurisprudență privind răspunderea civilă preventivă*, în „Dreptul”, nr. 6/2012, pag. 129.

emisiilor radio-electrice ale antenelor GSM asupra sănătății umane în privința cărora există o incertitudine științifică în domeniu, deoarece nu s-a probat existența unei legături directe între îmbolnăvirea unor riverani și emisiile antenelor.

Instanțele, dispunând demolarea antenelor, au avut în vedere că riscul poartă asupra sănătății și vieții persoanelor, iar incertitudinea științifică permite aplicarea principiului precauțiunii, prin eliminarea din mediul biologic al individului, al oricărui risc potențial pentru sănătatea și bunăstarea sa¹⁰. Pe același argument subzistă răspunderea pentru poluarea mediului sau afectarea ecosistemului atunci când acțiunea factorilor poluatori nu este probată științific.

Judecătorul a avut în vedere faptul că obligația autorității pârâte nu se sprijină pe o răspundere delictuală clasică, care reclamă ca prejudiciul să fie imediat și cert ca realizare, ci pe o răspundere preventivă, care permite repararea și a unui prejudiciu potențial, atunci când acesta derivă dintr-o acțiune ale cărei consecințe nu pot fi pe deplin cunoscute la momentul dat, având în vedere limitele cunoașterii umane.

Libertatea de interpretare a legilor din partea judecătorilor nu este nelimitată și oricând posibilă, deoarece autoritatea legii ar fi subminată și aplicarea ei ar fi nesigură. Practica judiciară este o operă lentă ce se realizează cu prudența necesară armonizării la condițiile vieții. Jurisprudența este numele clasic al practicii judiciare a instanțelor judecătorești.

Generalitatea legii, lacunele în modul de exprimare a legii, impreciziunile și echivocurile sale sunt acoperite sau îndreptate de instanțele judecătorești chemate să aplice legea, care implică și interpretarea ei.

Jurisprudența instanțelor este opera comună a practicienilor aflați de ambele părți ale barei, avocații, care în susținerea drepturilor justițiabililor dau o anumită interpretare a textelor de lege aplicabile pentru triumful tezei lor și magistrații, ținându-se de imparțialitate, care în actul jurisdicțional dau expresie interpretării

¹⁰ A se vedea Sentința nr. 864, din 24 iunie 2009, Tribunalul Municipiului București, în „Pandectele Române” nr. 1/2010, p. 29.

unui anumit mod de aplicare a legii. Constanta confirmare a unui anumit mod de interpretare a legii de către instanțele de control judiciar dobândește prestigiul unui precedent judiciar, a unui gen anume de interpretare a legii, în judecarea unor spețe similare sau identice.

Jurisprudența sau precedentul judiciar, reprezentând ansamblul soluțiilor cuprinse în hotărârile judecătorești, nu reprezintă în sistemul de drept românesc un izvor de drept, totuși tribunalele, din rațiuni de utilitate și considerații de prestigiu își respectă tezele de drept elaborate, judecând frecvent spețele identice sau similare potrivit soluțiilor pronunțate anterior. Aplicarea precedentului judiciar este însă o problemă de convingere intimă a judecătorului, de forța argumentării unei teze, astfel că tribunalele nu sunt ținute de o practică judiciară cazuistică, deoarece aceasta nu are prestigiul și forța unui principiu.

Potrivit regulilor de organizare judecătorească din România, judecătorul nu este legat de hotărârea judecătorească dintr-o cauză similară pronunțată de un alt judecător sau de el însuși, care dezleagă o anumită problemă de drept. În această viziune, jurisprudența nu are rol creator de drept, nu poate fi izvor de drept. Chiar dacă unele motivări în drept pot avea aparența unor dispoziții generale, deoarece ele sunt circumscrise cauzei deduse judecății, ca norme juridice individuale, create de judecător, aceste norme individuale își produc efectele numai față de părțile în litigiu corespunzător autorității de lucru judecat¹¹.

Astfel, în caz de casare cu trimitere, hotărârile instanței de recurs asupra problemelor de drept dezlegate de judecător sunt obligatorii pentru instanța care judecă fondul, potrivit art. 495 alin.1 din Codul de Procedură civilă. Textul are în vedere însă dezlegarea unor probleme litigioase și nu impunerea unor norme de drept elaborate de instanța de control judiciar¹².

Un anume mod de aplicare și interpretare a legii, are un caracter obligatoriu, dar fiind competența legală a instanței de control judiciar și o incidență doar cauzei

deduse judecății, chiar dacă, *in abstracto*, un atare mod de dezlegare a unei probleme de drept se integrează unei jurisprudențe a uneia sau mai multor instanțe.

În temeiul art. 5 din noul Cod de procedură civilă, judecătorului îi este interzis să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele care îi sunt supuse judecății, iar art. 9 alin.3 din Codul civil, arată explicit că interpretarea legii de către instanță se face numai în scopul aplicării ei în cazul dedus judecății.

Analogia legii, a generat o bogată jurisprudență cu efecte creatoare în aplicarea acesteia. Astfel, s-a considerat că restricțiile dreptului de proprietate stabilite prin legi și regulamente, create în interes general și de utilitate publică, operează în baza aceluiași principiu și pentru dezmembrămintele dreptului de proprietate, deoarece dezmembrămintele proprietății sunt supuse acelorași reguli ca și însuși dreptul de proprietate.

Aplicând prin analogie prevederile fostului Cod al Familiei, abrogat prin Legea nr.71 din 2011¹³, potrivit căreia obligația de întreținere a minorului revine părinților (art.86 din Codul Familiei), instanțele au atribuit constant locuința în caz de divorț soțului căruia i-a fost încredințat minorul spre creștere și educare, chiar dacă locuința era proprietatea celuilalt soț, cu motivarea că obligația de întreținere a părinților include printre altele și asigurarea unui spațiu de locuit. Același raționament a operat și în cazul atribuirii locuinței în partajul de bunuri comune.

O bogată jurisprudență a fost generată de aplicarea prin analogie a dispozițiilor din art.10.3 din același Cod al Familiei, în temeiul căruia părinții au obligația de creștere și educare a copilului, pentru a extinde obligația de întreținere limitată de art. 86, Codul Familiei până la vârsta majoratului copilului în favoarea copilului major, aflat în continuarea studiilor

¹³ Așa cum am arătat și cu altă ocazie, în noul Cod civil „legiuitorul realizează o regândire a modalității de reglementare a materiei familiei, renunțând la ideea unui cod distinct care să guverneze acest domeniu”, a se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Monna Lisa Magdo Belu, *Noul Cod civil și drepturile omului*, în Revista „Drepturile Omului”, nr. 1/2010, IRDO, București, p. 12 și urm.

¹¹ A se vedea I. Deleanu, *Mica enciclopedie a dreptului*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 62-63.

¹² Ibidem, p.28.

până la 26 ani.

Pe calea analogiei, practica judiciară a dat rezolvare unor multiple situații pe care instanțele le-au avut de soluționat în condițiile unor lacune legislative și a exigențelor impuse de realitățile sociale.

Fluctuația jurisprudenței dăunează încrederii în justiție și în România jurisprudența în materia legilor proprietății a fost de natură să adâncească această neîncredere și să genereze nemulțumiri sociale. La aceasta a contribuit și lipsa de fermitate a sistemului nostru legislativ, care a atacat însăși valoarea, prestigiul și încrederea pe care trebuie să o inspire o lege, schimbarea grabnică a legilor în materia proprietății, demonstrând ineficiența măsurilor luate. Inconsecvența măsurilor reparatorii și încercarea rezolvării problemei proprietății etapizat, prin legi succesive, lipsite de unitate de concepție, prin care s-a acordat protecție deopotrivă proprietarilor și chiriașilor, în condiția absenței unui mecanism eficient de acordare a despăgubirilor, a generat o bogată și variată jurisprudență în materia legilor nr.112/1995 și nr. 10/2001, aspect constatat și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a condamnat statul Român în multiple dosare, fiind pusă în situația pronunțării unei decizii pilot.

În aceeași materie, Înalta Curte de Casație și Justiție s-a pronunțat într-un recurs în interesul legii privind condițiile de admisibilitate a acțiunii în revendicare, față de existența procedurii speciale de acordare a măsurilor reparatorii, prevăzute de Legea nr.10/2001.

Și în materia fondului funciar, vizând reconstituirea dreptului de proprietate s-au emis multiple legi, a căror aplicare și interpretare a generat o practică judiciară neunitară, dăunătoare solidarității sociale și încrederii în justiție.

Credem că în mare parte, această inconsecvență a fost cauzată de ambiguitatea legilor, de tehnica legislativă inadecvată, de absența unor norme tranzitorii clare, de necorelarea legilor, de lipsa lor de previzibilitate, care au blocat sistemul judiciar cu un număr impresionant de dosare.

În linii mari însă, în România

jurisprudența este consolidată în multiple materii. Un rol important în acest domeniu l-au avut, în opinia noastră, Curțile de Apel, care periodic își fac cunoscută jurisprudența în publicații periodice și Înalta Curte de Casație și Justiție a cărei jurisprudență adusă la cunoștința instanțelor prin periodicul „Buletinul Casației” și „Buletinul anual al jurisprudenței” se impune instanțelor prin logica și forța argumentării.

Soluțiile pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție, în recursul în interesul legii, sunt în măsură să asigure o jurisprudență obligatorie în interpretarea și aplicarea legii, deși aceste decizii nu sunt izvoare de drept.

Decizia pronunțată în recursul în interesul legii nu are efecte asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situațiile părților din acele procese, asigurând astfel stabilitatea raporturilor juridice, însă în același timp soluția dată în probleme de drept judecate este obligatorie pentru instanțe, de la data publicării în Monitorul Oficial, ceea ce marchează incidența acesteia, atât asupra cauzelor aflate în curs de judecată în orice fază procesuală, cât și în privința acelor cauze ce se vor înregistra pe rolul instanțelor.

Aceste decizii, a căror obligativitate este stabilită prin lege, își încetează aplicabilitatea la data modificării, abrogării ori constatării neconstituționalității dispoziției legale care a făcut obiectul interpretării potrivit art. 511[1] C.pr.civ.

Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță supremă de casație, singura chemată să se pronunțe asupra problemelor de drept soluționate diferit de instanțele judecătorești, poate fi sesizată cu recurs în interesul legii de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din oficiu sau la cererea Ministrului de Justiție, a Colegiului de conducere al Înaltei Curți, de Colegiile de conducere ale Curților de Apel și Avocatul poporului și tot aceștia vor susține și recursul în fața completului de judecată potrivit art. 508 și art. 510 alin.9 C.pr.civ.

Recursul în interesul legii, este admisibil numai dacă se face dovada soluționării în mod diferit prin hotărâri judecătorești definitive, anexate cererii, a problemelor de drept ce

formează obiectul judecării.

Spre deosebire de vechea reglementare din Codul de procedură civilă, în care judecarea recursului în interesul legii se făcea de Plenul Înaltei Curți, în actuala reglementare „compunerea completului este restrânsă, dar în același timp reprezentativă, deoarece președintele sau vicepreședintele Curții este și președintele completului, având o privire de ansamblu asupra problemelor de drept puse în discuție, iar președinții secțiilor și cei 14 judecători ai secției în a cărei competență intra problema de drept soluționată diferit de instanțele judecătorești, au o viziune specifică în raport și de orientarea și practica secției în acel domeniu. Reprezentativitatea celorlalte secții ale instanței supreme este asigurată de ceilalți doi judecători din cadrul fiecărei secții, care fac parte din complet.

Desemnarea judecătorilor, membri ai completului, alții decât cei care fac parte de drept din complet, se face aleatoriu, iar dintre aceștia, trei judecători sunt desemnați cu întocmirea raportului, pentru care președintele completului va putea solicita și opinia unor specialiști asupra problemelor de drept soluționate diferit.

Structurarea raportului celor trei judecători, prevăzut în alin. 6 al art. 510 C.pr.civ. este de natură să contribuie în mod eficient la formarea unei opinii corecte a completului, în soluționarea problemelor de drept puse în discuție, deoarece sunt expuse soluțiile diferite date problemei de drept și argumentele pe care se fundamentează jurisprudența relevantă a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene, dacă este cazul, doctrina în materie, opiniile specialiștilor consultați, precum și proiectul soluției ce se presupune a fi dată recursului în interesul legii cu motivarea acesteia.

În afara recursului în interesul legii, noul Cod de procedură civilă inovează și o altă instituție cu rol în asigurarea unei jurisprudențe unitare și anume sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție de către instanțe, în vederea pronunțării unor hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor probleme de drept. Condiția

sesizării este aceea ca soluționarea pe fond a cauzei să fie legată de problema de drept ce se cere a fi lămurită și aceasta trebuie să fie nouă, în sensul că Înalta Curte nu a statuat în privința ei și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare. Soluția dată în problemele de drept este obligatorie pentru instanța ce a sesizat Înalta Curte de la data pronunțării deciziei ei, iar pentru celelalte instanțe de la data publicării în Monitorul Oficial. Și această decizie a Înaltei Curți ca și aceea pronunțată de ea în recursul în interesul legii își încetează aplicabilitatea generală de la data abrogării sau constatării neconstituționalității dispoziției legale care a făcut obiectul interpretării potrivit art. 514 alin.4 C.pr.civ.

Jurisprudența României, ca stat membru al Uniunii Europene trebuie să se armonizeze, să încorporeze jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, care are atribuții, potrivit Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene în interpretarea dreptului Uniunii Europene¹⁴. De aceea, pentru evitarea în statele membre ale Uniunii a unei jurisprudențe divergente sau contrară dreptului U.E., judecătorul național de la nivelul oricărui grad de jurisdicție poate sesiza Curtea de Justiție a U.E. cu o chestiune prejudicială, ori de câte ori în soluționarea unui litigiu apare o problemă de interpretare a dreptului UE.

Sesizarea Curții de Justiție a U.E. se face prin intermediul hotărârii preliminare care are sensul de acțiune în interpretare. Interpretarea dată de Curte este obligatorie pentru statele membre, inclusiv pentru instanțele judecătorești care aplică normele de transpunere a dispozițiilor comunitare în litigiile pe care le soluționează.

Se poate lesne observa că instituția sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție de pronunțare a unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept se aseamănă cu procedura pronunțării unor hotărâri preliminare din dreptul U.E., ambele având ca finalitate evitarea unei jurisprudențe divergente.

¹⁴ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Instituții europene și drepturile omului*, I.R.D.O., București, 2008, p. 62 și urm.

Soluțiile interpretative ale Înaltei Curți în recursul în interesul legii sau sesizarea în vederea pronunțării unor hotărâri prealabile pentru soluționarea unor probleme de drept, invocate uneori ca precedente judiciare, se consideră a fi izvoare secundare de drept. „Nu mai puțin, deciziile de neconstituționalitate pronunțate de Curtea Constituțională, au efecte *erga omnes* și nu *inter parter litigantes*, putând fi considerate în fapt ca izvoare de drept civil. Fiind obligatorii *erga omnes*, deciziile Curții sunt invocate ca precedente, întrucât un text de lege, odată declarat neconstituțional pe temeiul ridicării unei excepții într-un proces nu mai poate face obiectul unei excepții de neconstituționalitate. Interpretarea dată de Curte este obligatorie”¹⁵.

Problema se pune în termeni asemănători și în cazul în care norma juridică dintr-un act administrativ anulat în condițiile Legii nr. 554/2004, neconform unui act normativ cu forță juridică superioară nu se mai aplică, deoarece instanța nu face altceva decât să dea eficiență actului normativ cu forță juridică superioară.

În interpretarea și aplicarea legii, judecătorul trebuie să se încadreze și în coordonatele legate de aplicare prioritară a tratatelor internaționale privind drepturile omului și a dreptului Uniunii Europene, ca izvoare de drept, astfel că jurisprudența capătă un caracter integrator valorilor europene. Nu trebuie omis faptul că dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului au în România forță constituțională și supralegislativă¹⁶. Interpretarea și aplicarea dispozițiilor constituționale în materia drepturilor omului în conformitate cu Convenția, este obligatorie. Dispozițiile Convenției și a Protocoloalelor sale nu pot fi separate de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Alcătuind un bloc de constituționalitate, toate acestea împreună se impun cu aceeași forță ca și Convenția, ori de câte ori norma internă nu

concordă cu Convenția, reglementând o relație socială într-un mod care nu asigură apărarea drepturilor omului potrivit Convenției și în înțelesul dat de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Judecătorul național trebuie să aibă un rol activ în aplicarea dreptului european, asigurând deplina eficacitate a acestor norme și lăsând neaplicată, dacă este necesar, orice dispoziție contrară a legislației naționale, chiar înainte de abrogarea acesteia sau înlăturarea prin orice alt procedeu constituțional. Principiile după care judecătorul național trebuie să se conducă în soluționarea problemelor de drept, incidente în cauza dedusă judecării sunt: prioritatea normelor dreptului Uniunii Europene față de normele interne contrare, efectul direct al normelor Uniunii față de normele interne contrare, obligația interpretării dreptului intern conform dreptului Uniunii Europene, mergând până la invalidarea implicită, prin înlăturarea normei interne de la fundamentul litigiului, invocând dacă este cazul, soluția instanței europene dată întrebării preliminare.

Judecătorul național este obligat în principiu să aplice legislația internă prin prisma normei europene, în vederea asigurării efectivității aplicării acesteia.

În aplicarea dreptului intern, care are legătură cu actul european, instanțele sunt obligate să recurgă la principiul „interpretării conforme”, în sensul că dispozițiile dreptului intern trebuie interpretate în lumina textului și finalității directivei, fără ca aceasta să fie utilizată ca temei pentru interpretarea contra lege a dreptului național.

Instanța europeană a statuat că atunci când o directivă nu a fost transpusă în legislația națională sau a fost incorect transpusă, dar conține o dispoziție necondiționată și suficient de precisă, aceasta poate avea un efect direct atunci când se manifestă pe plan vertical împotriva statului membru, a organismelor sau entităților supuse autorității sau controlului statului membru, ori care dispun de puteri exorbitante în raport cu cele care rezultă din regulile aplicabile în relațiile dintre particulari. Efectul direct al unei directive are drept consecință faptul că judecătorul național trebuie

¹⁵ A se vedea C. Bârsan, P. Perju, M. Pivniceru, Op. cit., p. 28.

¹⁶ A se vedea A. Ghencea, *Despre natura juridică a excepției de neconvenționalitate în procesul civil în dreptul românesc în contextul exigențelor U.E.*, Ed. Hamangiu, 2009, p. 216.

să înlăture orice dispoziție națională contrară¹⁷. Considerăm că judecătorul național nu poate refuza aplicarea a prioritară a dreptului intern, pentru simplul motiv al incidenței dreptului Uniunii, fără să cerceteze și să identifice eventualele ipoteze de conflict între dreptul european și cel intern, aplicând fie norma internă conformă dreptului Uniunii, fie dreptul european în mod direct și prevalent, integrant automat sau transpus în sistemul național de drept. În acest sens s-a pronunțat, de altfel, și Înalta Curte de Casație și Justiție¹⁸

Mecanismul forței obligatorii a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene, asigură integrarea jurisprudenței naționale în cea europeană și realizează comunicarea judecătorului național cu instanțele europene. Evident, această jurisprudență nu poate constitui prin ea însăși, temei de drept al unei acțiuni în justiție. Este necesar ca în acțiune să se invoce de exemplu care anume din drepturile prevăzute în Convenția europeană a drepturilor omului au fost încălcate, în ce constă încălcarea și dacă se impune înlăturarea unei dispoziții dintr-o lege în aplicarea art.20 alin.2 din Constituția României, dacă aceasta contravine drepturilor statuate de Convenție, astfel cum acestea au fost interpretate de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului¹⁹.

În afara interpretării judiciare există și interpretarea oficială, efectuată de organul care a edictat actul normativ și care ia forma legii interpretative.

Legea interpretativă vizează clarificarea normei juridice cuprinse într-o lege în vigoare, în scopul de a pune capăt controverselor în practică, generatoare ale unei jurisprudențe neunitare. Ea explică o lege existentă cu care face corp comun, fiind astfel un izvor de drept. Legiuitorul, de regulă, nu precizează caracterul legii ca fiind interpretativă, însă judecătorul

¹⁷ A se vedea Hotărârea din 26 februarie 1986, cauza 152/84 Marshall „Recueil”, 1986, p. 723.

¹⁸ A se vedea Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția civilă și de proprietate intelectuală, Decizia nr. 2253, din 3 aprilie 2008.

¹⁹ În acest sens a se vedea Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția civilă și de proprietate intelectuală, Decizia nr. 3419 din 2 iunie 2010.

când o aplică în cauza dedusă judecării, îi descoperă particularitățile și îi face calificarea ca atare. Intervențiile legislative de clarificare a sensului unor norme legale se realizează printr-un act normativ interpretativ de același nivel cu cel vizat, al cărui sens îl clarifică sau îi modifică dispozițiile al căror sens trebuie clarificat. Norma interpretativă poate după caz confirma sau infirma interpretările judiciare, regăsite într-o jurisprudență, interpretările arbitrale sau administrative, adoptate până la data intrării în vigoare a normei, cu respectarea drepturilor câștigate potrivit art. 69 din Legea nr. 24 din 2000.

Criteriile legale de interpretare a actelor juridice, trebuie delimitate de normele interpretative, deoarece elementele de raportare diferă. În conturarea jurisprudenței, judecătorul interpretează legea, are în vedere norma interpretativă a acesteia, dacă ea există, dar în aplicarea lor, el este limitat de criteriile legale de interpretare a actelor juridice, care reprezintă premiza majoră în aplicarea legilor. Toate aceste elemente componente, conduc împreună la o anumită soluție, la o anume rezolvare, care prin repetabilitate identică, conduce la o anume jurisprudență.

Interpretarea doctrinară regăsită în lucrările de specialitate, explică și interpretează normele juridice. Fără a fi un izvor de drept, doctrina servește practicienilor drept călăuză în aplicarea și interpretarea normelor, în orientarea judecătorilor în problemele controversate și tot deodată, poate avea un rol activ în perfecționarea normelor de drept.

Doctrina are un rol critic, constructiv, în materie de drept, fiind sensibilă la ideile noi care crează o stare de efervescentă în societate, și care trebuie să se regăsească și în drept. Ea are un rol determinant în orientarea, modificarea sau conturarea opțiunilor jurisprudențiale pentru armonizarea acestora cu exigențele sociale. În scopul asigurării principiilor democrației de drept și drepturile omului De altfel, deși nu se recunoaște calitatea de izvor de drept jurisprudenței, aceasta prezintă o importanță deosebită în aplicarea unitară a legii, în acord cu prevederile constituționale și constituie un factor mobilizator al procesului legislativ.

JURISDICȚIA ADMINISTRATIVĂ REFERITOARE LA STABILIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE

Ion Popescu-Slăniceanu*

Cosmin-Ionuț Enescu**

ABSTRACT:

The special administrative jurisdiction is part of the public administration bodies and made up of public servants who belong to this administration. Sometimes, judges may be co-opted as well in the structure of these jurisdictions.

It consists of the activity undertaken by an administrative authority which, according to the special organic law in the field, has the competence to solve a conflict related to an administrative act, according to a procedure based on such principles as the adversarial system, provision of the right to defense, and independence of the administrative-jurisdictional activity.

The special administrative jurisdiction held by the County Commission in establishing the right to property is an important and topical one given the large number of adopted decisions, even though the Land Fund Act was adopted over 21 years ago.

Keywords: rule of law, administrative jurisdictions, right to property

RÉSUMÉ:

Des tribunaux administratifs spéciaux font partie de l'administration publique et sont composées de fonctionnaires appartenant à cette administration. Parfois, les juges aussi peuvent être cooptés dans la composition de ces juridictions.

Par la juridiction administrative spéciale nous entendons de travail effectué par une autorité administrative qui a, en conformité avec la loi organique en matière, la compétence pour solutionner un litige concernant un acte administratif, par une procédure fondée sur le principe de la contradiction, d'assurer le droit à la défense et l'indépendance des activités de juridiction administratives.

La juridiction administrative spéciale prise par la commission du comté d'établir la propriété est important et d'actualité en vue du grand nombre de décisions prises, même si il y a 21 années depuis quand la loi a été adoptée.

Mots-clés: État de droit, les juridictions administratives, droit de propriété

Jurisdicțiile administrative speciale fac parte din sistemul organelor administrației publice și sunt compuse din funcționari care aparțin acestei administrații. Uneori pot fi cooptați în compunerea acestor jurisdicții, și judecători.

Ceea ce justifică exercitarea atribuțiilor jurisdicționale este tehnicitatea domeniilor în care ele funcționează, fapt ce le apropie de administrația activă de la care provin actele administrative pe care jurisdicțiile administrative le cenzurează.

De aceea, s-a apreciat că jurisdicțiile administrative au un rol deosebit în statul

modern pentru soluționarea litigiilor care se ivesc între administrația publică și particulari.

Tehnicitatea și specializarea acestor jurisdicții în diferitele domenii de activitate ale administrației publice, dau posibilitatea rezolvării rapide și eficiente a litigiilor care apar între administrație și cei administrați¹.

Pentru a fi în prezența unor activități de jurisdicție ale unui organ de jurisdicție ce funcționează în cadrul sistemului administrației publice, trebuie ca mai întâi, prin lege, să se prevadă această activitate, și să nu fie vorba de un control ierarhic pentru asigurarea legalității

* Prof. univ. dr.

** Dr., cercetător științific.

¹ A se vedea I. Alexandru, I. Popescu-Slăniceanu, M. Cărașan, C. I. Enescu, D. Dincă, *Drept administrativ*, Ed. Economică, București, 2003, p. 390.

actelor administrative de autoritate.

În vederea lămuriri acestei probleme, avem în vedere trăsăturile caracteristice ale activității de jurisdicție, precum și a organelor care o înfăptuiesc și anume:

a) jurisdicțiile administrative sunt de atribuție, legea stabilindu-le litigiile pe care pot să le rezolve.

Aceasta este o deosebire față de organele judecătorești care au competențe generale de a rezolva litigiile care iau naștere din încălcarea legii;

b) această activitate trebuie să se desfășoare după o procedură imperativă prevăzută de lege, care se întemeiază pe:

- contradictorialitate (posibilitatea ca părțile în conflict să-și opună una celeilalte probele pe care își întemeiază apărarea pentru propria cauză);

- egalitatea părților;

- publicitatea dezbatelor;

- dreptul la apărare.

c) organele care înfăptuiesc activitatea de jurisdicție trebuie să fie independente de părțile în conflict, așa cum sunt și instanțele judecătorești.

Jurisdicțiile administrative, deși sunt integrate în sistemul organelor administrației publice, au autonomie în cadrul acestui sistem și nu se subordonează în activitatea de rezolvare a litigiilor, vreunei autorități ierarhice.

Există și excepții, precum situația în care organul de administrație activă prin atribuțiile pe care i le conferă legea devine organ de jurisdicție.

Exemplificăm astfel, cazul miniștrilor care îndeplinesc atât calitatea de organ al administrației publice active cât și de organ al jurisdicției administrative.

Într-o speță soluționată de Curtea Supremă de Justiție, în legătură cu Legea nr. 3/1977 privitoare la pensii s-a conturat diferența între ceea ce înseamnă un control administrativ ierarhic asupra legalității actelor administrative de autoritate și o jurisdicție administrativă specială.

S-a arătat astfel, că activitatea de

stabilire a pensiei în sistemul asigurărilor sociale de stat și de rezolvare a contestației se desfășoară în cadrul unei proceduri administrative care nu are caracter jurisdicțional, iar actul prin care se finalizează această activitate este în realitate un act administrativ cenzurabil pe calea contenciosului administrativ, cu respectarea celor două grade de jurisdicție.

Pentru activitatea de jurisdicție înfăptuită de organele de jurisdicție ce funcționează în cadrul organelor administrației publice se folosesc expresiile „jurisdicție administrativă” sau „jurisdicție specială din administrația publică”.

Expresia „jurisdicție administrativă” cu înțeles de activitate de soluționare a unor conflicte juridice, în cadrul sistemului administrației publice, o întâlnim atât în literatura juridică română din perioada interbelică, precum și în literatura juridică occidentală.

Pentru a putea vorbi de jurisdicție administrativă generală (propriu-zisă) trebuie să avem în vedere existența unui sistem de jurisdicție administrativă care funcționează în cadrul sistemului administrației de stat și care se constituie ca un sistem de jurisdicție paralel și separat de instanțele judecătorești, având în frunte un organ suprem asemănător Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În Franța, sistemul organelor de jurisdicție administrativă este compus din tribunale Administrative (interdepartamentale), Curți de Apel Administrative și din Consiliul de Stat, fiind foarte bine determinată competența între cele două categorii de jurisdicții și asigurată egalitatea între ele.

În Belgia, Portugalia, Grecia, Turcia, Egipt există o tendință de centralizare a jurisdicțiilor administrative și de punere a lor sub autoritatea unei jurisdicții supreme², iar în Olanda există circa 30 jurisdicții administrative specializate³.

În Italia, jurisdicția administrativă a

² A se vedea I. Alexandru, M. Cărăușan, S. Bucur, *Drept administrativ*, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 544.

dobândit din ce în ce mai multă importanță. În Piemont, Sardinia și în alte state italiene, în secolul al XIX-lea nu se recunoștea competența judecătorului judiciar asupra actelor administrative. Existau jurisdicții administrative și un Consiliu de Stat de tip napoleonian, cu dublă competență: consiliu pentru guvern și jurisdicție administrativă⁴.

În Marea Britanie fiecare cetățean, fiind considerat egal cu administrația în fața justiției, are dreptul de a cere acesteia să-i asigure exercitarea deplină a drepturilor și libertăților sale, judecătorul devenind, în acest fel apărătorul cetățeanului împotriva abuzurilor administrației.

De aceea, și responsabilitatea administrației, a colectivităților locale și a funcționarilor publici se judecă de către instanțele civile, pe baza regulilor dreptului privat.

Totuși, datorită dezvoltării intervenției statului în cele mai diferite domenii ale vieții economico-sociale au apărut și anumite excepții. Astfel, controlul administrației publice se realizează și prin jurisdicții administrative specializate în diferite domenii ca: agricultură, sănătate, serviciul militar, transporturile, impozitul pe venit, amenajarea teritoriului.

În Germania jurisdicția administrativă generală este organizată pe trei grade: tribunalul administrativ, tribunalul administrativ superior sau curtea administrativă și Curtea administrativă federală. Paralel, există mai multe jurisdicții speciale.

În statele din America Latină nu există un sistem coerent de veritabile jurisdicții administrative. Uruguaiul a instituit jurisdicții administrative în 1952. În Japonia se simte influența SUA, adoptându-se sistemul competenței judiciare în privința soluționării litigiilor administrative.

În România au existat în perioada

interbelică organe de jurisdicție administrativă precum Curtea de Conturi, Comitetele locale de revizuire (a se vedea Legea din 3 ianuarie 1930), devenite Curți administrative (a se vedea Legea privind organizarea Curților administrative, din 1939).

Astăzi, în țara noastră, nu există un sistem de organe administrative cu competență jurisdicțională, paralel cu cel al puterii judecătorești, care să formeze ceea ce am numi jurisdicție administrativă generală (propriu-zisă).

În legătură cu problema referitoare la legitimitatea constituțională a procedurilor administrative jurisdicționale, Plenul Curții Constituționale a considerat că este de competența exclusivă a legiuitorului dreptul de a institui asemenea proceduri destinate, în general, să asigure soluționarea mai rapidă a unor categorii de litigii, desconggestionarea instanțelor judecătorești de cauzele ce pot fi rezolvate pe această cale, evitarea cheltuielilor de judecată. Procedura administrativă jurisdicțională constituie o măsură de protecție, care nu poate avea ca scop, în nici un mod, limitarea accesului la justiție⁵.

Potrivit art. 2 litera e din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, prin jurisdicție administrativă specială se înțelege activitatea înfăptuită de o autoritate administrativă care are, conform legii organice speciale în materie, competența de soluționare a unui conflict privind un act administrativ, după o procedură bazată pe principiile contradictorialității, asigurării dreptului la apărare și independenței activității administrativ-jurisdicționale.

Jurisdicțiile administrative speciale sunt facultative și gratuite conform dispozițiilor art. 6 alin. 1 din legea amintită.

În exercitarea atribuțiilor sale, autoritatea administrativă investită, prin lege organică, cu atribuții de jurisdicție administrativă specială, emite acte denumite acte administrativ-

³ A se vedea I. Alexandru, *Administrația publică. Teorii, realități, perspective*, ediția a IV-a, Ed. Lumina Lex, București, 2007, p. 373

⁴ A se vedea I. Alexandru, M. Căraușan, S. Bucur, op. cit., p. 545 și urm.

⁵ A se vedea C. L. Popescu, *Jurisdicțiile administrative potrivit dispozițiilor constituționale revizuite*, în Revista „Dreptul” nr. 5/2004, p. 77-98.

jurisdicționale.

Actele amintite pot fi atacate direct la instanța de contencios administrativ competentă, în termen de 15 zile de la comunicare, dacă partea nu exercită căile administrativ-jurisdicționale de atac.

Dacă partea care a optat pentru jurisdicția administrativă specială înțelege să nu mai utilizeze calea administrativ-jurisdicțională de atac, va notifica aceasta organului administrativ-jurisdicțional competent.

Dacă partea care a optat pentru jurisdicția administrativă specială înțelege să renunțe la calea administrativ-jurisdicțională în timpul soluționării acestui litigiu, va notifica intenția sa organului administrativ-jurisdicțional sesizat, care emite o decizie ce atestă renunțarea la jurisdicția administrativă specială.

Cu titlu de exemple de jurisdicții administrative, prevăzute de diferite acte normative, arătăm următoarele:

- secțiile Consiliului Superior al Magistraturii – jurisdicții administrative disciplinare pentru judecători și procurori, prevăzute de art. 134 alin. 2 din Constituție;

- birourile electorale – jurisdicții administrative electorale, prevăzute de legile electorale;

- comisiile de disciplină – jurisdicții administrative disciplinare pentru funcționarii publici, prevăzute de art. 79 din Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici⁶;

- consiliile de disciplină și consiliile superioare de disciplină – jurisdicții administrative disciplinare pentru polițiști, prevăzute de art. 62 din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului⁷;

- consiliile de onoare și consiliile de judecată – jurisdicții administrative disciplinare pentru cadrele militare, prevăzute de art. 35 din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor

militare⁸;

- comisiile de cercetare disciplinară – jurisdicții administrative disciplinare pentru personalul didactic, prevăzute de art. 280 din Legea nr. 1/2011 a educației naționale⁹;

- Comisia Centrală de Disciplină și Consiliul Uniunii Avocaților din România, constituite ca instanțe disciplinare – jurisdicții administrative disciplinare pentru avocați prevăzute de art. 87 și art. 88 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat¹⁰;

- consiliul de disciplină, jurisdicții administrative disciplinare pentru notari, prevăzute de art. 41 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale¹¹;

- comisiile de soluționare a întâmpinărilor – jurisdicții administrative în materia exproprierii, prevăzute de art. 15 din Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică¹², modificată, completată și republicată;

- organele administrative fiscale prevăzute de O. G. nr. 92 din 24 decembrie 2003 privind Codul de procedură fiscală¹³, în procedura administrativă jurisdicțională fiscală;

- comisiile de cercetare administrativă, comisiile de soluționare a contestațiilor și Comisia de Jurisdicție a Imputațiilor, jurisdicții administrative în materia răspunderii materiale a militarilor, prevăzute de art. 22 și art. 30 și următoarele din Ordonanța Guvernului nr. 121/1998 privind răspunderea materială a militarilor;

- comisiile județene pentru stabilirea dreptului de proprietate prevăzute de Legea nr.

⁶ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 155 din 20 iulie 1995.

⁷ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 18 din 10 ianuarie 2011.

⁸ Republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 98 din 7 februarie 2011.

⁹ Republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 732 din 18 octombrie 2011.

¹⁰ Republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 472 din 5 iulie 2011.

¹¹ Republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 513 din 31 iulie 2007.

⁶ Republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 365 din 29 mai 2007.

⁷ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 440 din 24 iunie 2002.

18/1991 privind fondul funciar¹⁴.

Mai întâi, cu privire la dreptul de proprietate arătăm că acesta este strâns legat de patrimoniu și în doctrina română s-a considerat că este strâns legat de persoana titularului.

În doctrina franceză este cunoscută definiția dată, pe baza dispozițiilor art. 544 din Codul civil francez, conform căroră "Proprietatea poate fi definită ca dreptul de a folosi un lucru și de a scoate din el toată utilitatea pe care el este susceptibil s-o procure în chip exclusiv și perpetuu"¹⁵.

Redactarea textului francez, care prevedea că dreptul de proprietate este un drept de o manieră mai mult decât absolută, este considerată ca o definiție celebră, transpusă în concepția individualistă a dreptului român, însă în realitate folosința și dispoziția nu sunt în totalitate absolute. De aceea, este preferată definiția dată mai sus¹⁶.

Civilizii români din perioada interbelică, sesizând imperfecțiunea faimoasei formulări din Codul Napoleon, au definit proprietatea ca un drept real asupra unui lucru, în virtutea căruia lucrul se află supus în mod exclusiv și perpetuu puterii unei persoane sau a celor ce îl dobândesc de la ea, și care se manifestă prin facultatea de a se servi, a se bucura și a dispune în mod liber de acel bun¹⁷.

În dreptul român contemporan dreptul de proprietate a fost definit ca fiind un drept real, potrivit căruia titularul se poate bucura și poate dispune de lucrul său în condițiile legii, cu respectul drepturilor omului¹⁸.

Doctrina modernă a definit proprietatea ca fiind „acel drept real care conferă titularului

atributele de posesie, folosință și dispoziție asupra unui bun, atribute pe care numai el le poate exercita în plenitudinea lor, în putere proprie și în interes propriu, cu respectarea legislației în vigoare"¹⁹. Plecând de la această definiție, arătăm că proprietatea este dreptul cel mai deplin, fiind singurul drept subiectiv care conferă titularului său trei atribute: posesia, folosința și dispoziția. Posesia constă în posibilitatea proprietarului de a stăpâni bunul ce îi aparține în materialitatea sa, comportându-se față de ceilalți ca fiind titularul dreptului de proprietate²⁰. Folosința conferă proprietarului facultatea de a întrebuița bunul său, culegând sau percepend în proprietate toate fructele naturale, industriale sau civile pe care acesta le produce²¹. Dispoziția, ca atribut al proprietății, comportă două elemente: dreptul de dispoziție materială și dreptul de dispoziție juridică.

Constituția României²² precizează în art. 136 alin. 5, că proprietatea privată este inviolabilă, în condițiile legii organice, iar actualul Cod civil²³ consacră proprietății private Titlurile II, III, IV și V, respectiv art. 555-857.

Revenind la problema supusă atenției prin prezentul material, precizăm că în art. 12 din Legea nr. 18/1991, în scopul stabilirii dreptului de proprietate privată asupra terenurilor prin reconstituirea sau constituirea acestuia, atribuirii efective a terenurilor celor îndreptățiți și eliberării titlurilor de proprietate, în fiecare comună, oraș sau municipiu, se constituie, prin ordinul prefectului, o comisie condusă de primar.

¹⁹ A se vedea L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, ediție revăzută și adăugită, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 43.

²⁰ A se vedea Fr. Terré, Ph. Simler, *Droit Civil. Les biens*, 4e éd., Précis Dalloz, 1992, Paris., p. 80.

²¹ A se vedea Fr. Terré, Ph. Simler, op.cit., p. 81.

²² Constituția României a fost modificată și completată prin Legea de revizuire nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003, în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156).

²³ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 505, din 15 iulie 2011.

¹⁴ Republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 1 din 5 ianuarie 1998.

¹⁵ A se vedea A. Colin, H. Capitant, *Drept civil francez*, Dalloz, Paris, 1928, p. 926.

¹⁶ A se vedea M. Planiol, G. Ripert cu colaborarea lui M. Picard, *Traite pratique de Droit civil français*, tome II, 1926, p. 215 – 216; Dalloz: Code civil, Edition 1993 – 1994, p. 431.

¹⁷ A se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil*, vol. I, Ed. Națională Ciornei, București, 1928, p. 6.

¹⁸ A se vedea M. Cosmovici, *Drept civil. Drepturi reale. Obligații*. Ed. All, București, 1995, p. 17.

Comisiile comunale, orășenești sau municipale funcționează sub îndrumarea unei comisii județene, numită prin ordinul prefectului și condusă de acesta.

Procedura de constituire și modul de funcționare a comisiilor, precum și modelul și modul de atribuire a noilor titluri de proprietate este reglementată de H.G. nr. 890/2005 privind procedura de constituire, atribuire și funcționare a comisiilor pentru stabilirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor, a modelului și modului de atribuire a titlurilor de proprietate precum și punerea în posesie a proprietarilor²⁴.

Potrivit art. 27 din H.G. nr. 890/2005, după validarea sau invalidarea persoanelor care au formulat cereri și după aprobarea lor prin procese-verbale de către comisiile comunale, orășenești sau municipale, acestea vor fi afișate în loc vizibil la sediul consiliului local pentru luarea la cunoștință de către cei interesați.

Persoanele care nu au domiciliul în localitatea respectivă vor fi înștiințate de către comisia locală prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire.

Persoanele nemulțumite de propunerile de stabilire a dreptului de proprietate de către comisiile comunale, orășenești sau municipale pot face, în termen de 10 zile de la afișare, contestație adresată comisiei județene, pe care o depun la secretariatul comisiei comunale, orășenești sau municipale, care este obligat să o înregistreze și să o înainteze prin delegat la secretarul comisiei județene în termen de 3 zile.

În cazul persoanelor care nu au domiciliul în localitatea respectivă, termenul privind dreptul de contestație se socotește de la primirea înștiințării de către comisia locală prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire.

Comisiile comunale, orășenești sau municipale, imediat după expirarea termenelor prevăzute mai sus, vor înainta documentația comisiilor județene.

Comisia județeană va analiza propunerile primite de la comisiile comunale, orășenești sau municipale, privind modul de respectare a prevederilor legii în legătură cu stabilirea dreptului de proprietate, precum și contestațiile celor care s-au considerat nemulțumiți de modul de stabilire a dreptului de proprietate de către comisia comună, orășenească sau municipală.

După analizare, comisia județeană, prin hotărâre, va soluționa contestațiile, va valida sau va invalida propunerile comisiilor locale, în termen de 30 zile de la primire, și le va transmite prin delegat, în termen de 3 zile, comisiilor locale, care le vor afișa imediat la sediul consiliului local și vor comunica sub semnătura persoanelor care au formulat contestații hotărârea comisiei județene.

De la data comunicării sub semnătură, persoanele nemulțumite pot face plângere împotriva hotărârii comisiei județene la judecătoria în termen de 30 de zile.

Spre exemplu, Comisia județeană pentru stabilirea dreptului de proprietate Argeș a adoptat în anul 2010, la propunerea comisiilor locale un număr de 507 hotărâri, în anul 2011 un număr de 387 hotărâri, în anul 2012, până în prezent, s-au adoptat un număr de 187 hotărâri.

Așadar, jurisdicția administrativă specială realizată de comisia județeană pentru stabilirea dreptului de proprietate este una importantă și de actualitate având în vedere numărul mare de hotărâri adoptate, chiar dacă de la apariția Legii fondului funciar au trecut 21 de ani.

²⁴ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 732 din 11 august 2005.

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR IMPLICATE ÎN ACTE DE TERRORISM, ÎN LUMINA PREVEDERILOR ART. 2 ȘI 3 DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Tudor Ionuț Grigoraș*

ABSTRACT:

On the general background of strengthening the fight against national and international terrorism, the European Court of Human Rights nevertheless fully complied with its role of the “Convention’s Guardian” and sanctioned the violations of the right to life or the right of not being subject to torture, inhuman or degrading treatments, even though the victims of such violations were persons who, by their crimes, had violated the very basic principles of respecting the right to life and physical and mental integrity of their fellow human beings.

Keywords: European Court of Human Rights, terrorism, jurisprudence, right to life, inhuman treatment.

RÉSUMÉ:

En contexte d’une plus grande lutte nationale et internationale contre le terrorisme, la Cour européenne des droits de l’homme a pleinement respecté le rôle de «gardien de la Convention» et sanctionné des violations du droit à la vie ou le droit de ne pas être soumis à la torture et des peines ou à traitements dégradants, même si les victimes de ces violations étaient des gens qui, par leurs actions violent les principes les plus élémentaires du droit à la vie et à l’intégrité physique et mentale de leurs pairs.

Mots-clés: Cour européenne des droits de l’homme, le terrorisme, le droit, le droit à la vie, traitements inhumaines

Costurile umane ale terorismului au fost resimțite, practic, în fiecare zonă a globului. Acțiunile teroriste au, în mod evident, un impact real și direct asupra drepturilor omului, cu consecințe devastatoare în ceea ce privește dreptul la viață, libertatea și integritatea fizică și psihică a victimelor. Mai mult decât atât, la nivel macrosocial, terorismul poate destabiliza guverne, periclită dezvoltarea economică și poate pune în pericol pacea și securitatea oricărui stat.

Securitatea individuală a cetățenilor este un drept fundamental, iar asigurarea acesteia reprezintă o obligație primară a oricărui stat, care trebuie, așadar, să asigure respectarea drepturilor omului față de cetățenii săi prin adoptarea de măsuri de natura a-i proteja în fața acțiunilor teroriste și de a-i aduce în fața justiției pe cei care recurg la asemenea acțiuni.

Din păcate, însă, măsurile adoptate de state în ultimii ani în domeniul combaterii terorismului au adus serioase atingeri drepturilor omului și principiului supremației legii. Unele

state au recurs la acte de tortură ori tratamente degradante, iar prevederile referitoare la prevenirea acestor acte, cum ar fi monitorizarea constantă și independentă a centrelor de detenție, au fost neglijate. Alte state au returnat persoane suspecte de a fi fost angrenate în acte teroriste, în țări unde riscau să fie supuse la tortură sau alte violări grave ale drepturilor omului, încălcând astfel obligația de a respecta principiul non-returnării.

Aceste practici, privite în ansamblu, au un efect destabilizator asupra principiului supremației legii și a drepturilor omului. Din acest punct de vedere, promovarea și protejarea drepturilor omului și a principiilor statului de drept sunt esențiale, iar „adoptarea unor măsuri eficiente de combatere a terorismului și salvagardarea drepturilor omului reprezintă scopuri complementare, nu antinomice”¹.

Astfel, respectarea drepturilor omului și a principiului supremației legii trebuie să fie fundamentul luptei împotriva terorismului.

* Cercetător științific.

¹ Strategia globală privind contraterorismul a Organizației Națiunilor Unite - rezoluția Adunării Generale 60/288.

Această premisă impune dezvoltarea unor strategii de combatere a terorismului care să asigure prevenirea unor asemenea acte, aducerea în fața justiției a celor responsabili, asigurând concomitent promovarea și respectarea drepturilor omului. În vederea realizării acestui scop trebuie să existe o conlucrare permanentă între autoritățile statale, instituțiile internaționale, organizațiile non-guvernamentale și instituțiile ce au ca obiect de activitate asigurarea respectării drepturilor omului.

Dacă ne referim la drepturile omului și actele de terorism trebuie să subliniem că, din punct de vedere conceptual, terorismul urmărește însăși distrugerea noțiunilor de drepturi ale omului, democrație, supremație a legii și toleranță între oameni și națiuni, ce stau la baza Convenției Europene a Drepturilor Omului, a Cartei Națiunilor Unite și a altor instrumente internaționale.

Impactul distructiv al terorismului asupra drepturilor omului și securității a fost recunoscut la cel mai înalt nivel, de către fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de către Consiliul de Securitate și Adunarea Generală O.N.U. Principalele aspecte reliefate au avut în vedere faptul că terorismul:

- amenință demnitatea și securitatea ființelor umane de pretutindeni, pune în pericol și curmă vieți inocente, creează un mediu care distruge dreptul oamenilor de a nu trai în frică și pune în pericol libertățile fundamentale;

- are un efect advers instaurării principiului supremației legii și tinde la subminarea bazelor democratice ale societății și la destabilizarea guvernelor;

- are strânse legături cu criminalitatea transfrontalieră, traficul de droguri și arme, spălarea banilor precum și cu săvârșirea unor fapte precum omoruri, răpiri, șantaj, etc.

- amenință integritatea teritorială și securitatea statelor, reprezintă o amenințare la adresa păcii și securității internaționale, iar suprimarea sa reprezintă un element esențial pentru menținerea păcii și securității.

Pe de altă parte, însă, datoria statelor de a-și proteja cetățenii în fața actelor de terorism trebuie îndeplinită cu respectarea normelor naționale și internaționale, în special cele referitoare la drepturile omului, refugiați și extrădare.

Pentru analiza activităților teroriste din prisma reglementărilor internaționale pornim de

la premisa că instrumentele internaționale incidente în materia drepturilor omului sunt aplicabile oricărei persoane, implicată sau nu în comiterea de acte teroriste. În opinia noastră, această precizare nu este superflua deoarece multe state, în adoptarea strategiilor de combatere a terorismului, tind să nu țină seama de reglementările relative la drepturile omului, iar nerespectarea acestora duce la subminarea valorilor sociale fundamentale, fiind greșită în principiu și contraproductivă în practică.

Astfel, Declarația Universală a Drepturilor Omului², adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 10 decembrie 1948, prevede în art. 3 faptul că „orice ființă are dreptul la viață, la libertate și la siguranța sa”.

Pactul Internațional privitor la Drepturile Civile și Politice³ (semnat la 16 decembrie 1966 și intrat în vigoare la 23 martie 1976⁴) precizează în art. 6 faptul că „dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar”.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁵ (în continuare - Convenția), prevede în art. 1: „Înaltele Părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții” iar în art. 2 se precizează că „dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal, în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege”.

În ceea ce privește în mod expres terorismul, nu s-a ajuns încă la o definiție a acestuia, larg acceptată de comunitatea internațională. În cadrul „Măsurilor în vederea eliminării terorismului internațional”, Adunarea Generală a O.N.U. a statuat că „acesta include acte premeditate menite a instaura o stare de teroare în rândul publicului larg sau al unor grupuri de persoane, în vederea realizării unor scopuri de ordin politic, social ori religios” și că asemenea acte „nu pot fi în niciun fel justificate,

² A se vedea *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului, la care România este parte*, I.R.D.O., București 1999.

³ Ibidem.

⁴ Ratificat de România prin Decretul 212 din 31 octombrie 1974, publicat în Buletinul Oficial al României, nr. 146, din 1974.

⁵ Ratificată de România prin Legea 30/18 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 135 din 31 mai 1994.

indiferent de considerentele de ordin politic, filosofic, ideologic, rasial, etnic, religios sau de altă natură ce le animă⁶.

Reglementările internaționale în domeniul umanitar mai cuprind un set de reguli în privința protecției persoanelor angrenate în conflicte armate (inclusiv lupta împotriva terorismului). Aceste reguli sunt cuprinse în cele patru Convenții de la Geneva, în cele două Protocoale adiționale precum și în alte acte, menite a reduce suferința umană în cadrul conflictelor armate. Multe dintre aceste reguli au devenit norme în cadrul dreptului internațional umanitar⁷.

De asemenea, în cadrul luptei contra terorismului trebuie protejate drepturile persoanelor ce ar putea deveni victime colaterale. Astfel, sunt strict interzise atacurile care nu vizează un obiectiv determinat, care implică metode ori mijloace de luptă ce nu pot fi dirijate împotriva unui obiectiv determinat, sau sunt de natură să aducă atingere vieții ori integrității unor persoane nevinovate. În acest sens, în Hotărârea din 24 februarie 2005, în cauza Isaieva contra Rusiei⁸, asupra căreia vom reveni, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare - Curtea) a statuat „...militarii au folosit bombe aeriene cu cădere liberă și cu efect de suflu, a căror rază de acțiune depășește 1000 de metri. Utilizarea acestui tip de arme într-o zonă locuită și fără evacuarea prealabilă a civililor este de neconciliat cu gradul de precauție cerut din partea oricărui organ de aplicare a legii într-o societate democratică”.

O preocupare importantă o reprezintă, respectarea drepturilor omului în contextul combaterii actelor de terorism. Astfel, în privința dreptului la viață, Curtea a subliniat în numeroase rânduri importanța dreptului înscris în art. 2 al Convenției, în sensul că reprezintă unul dintre articolele primordiale ale Convenției și consacră „o valoare fundamentală a societăților democratice care formează Consiliul European”⁹.

⁶ A se vedea Adunarea generală a O.N.U.- rezoluția 49/60 din 1994.

⁷ A se vedea J. M. Henckaerts, L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*- Cambridge University Press, 2005.

⁸ Cauza se referă la bombardarea de către aviația rusă a satului Katyr-Yurt, ocupat de rebeli ceceni. În urma bombardamentului, fiul reclamantei și trei nepoate, persoane necombatante, și-au pierdut viața.

⁹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza McCann și alții contra Marii Britanii, Hotărârea din 27 septembrie

Importanța art. 2 este evidențiată chiar și față de celelalte articole primordiale ale Convenției, prin faptul că, „în jurisprudența sa, Curtea acordă preeminență art. 2, care protejează dreptul la viață, fără de care exercitarea oricăruia dintre celelalte drepturi și libertăți garantate de Convenție ar fi iluzorii”¹⁰.

Tocmai acest drept fundamental este încălcat atunci când unele state adoptă strategii de tipul uciderii deliberate a unor persoane ce au comis ori sunt bănuite de pregătirea unor acte de terorism, ca alternativă a arestării și aducerii acestora în fața justiției¹¹, ori, în alte cazuri, folosirea metodei „shoot to kill” în cazul contracarării amenințărilor teroriste.

Astfel, în cauza McCann și alții contra Marii Britanii¹², este adusă în fața judecății Curții modalitatea în care autoritățile britanice au exploatat informațiile pe care le dețineau cu privire la pregătirea în Gibraltar, a unui atentat cu un automobil capcană, de către o unitate din serviciul activ al I.R.A. (Irish Republican Army). În zonă au fost detașați luptători de elită din cadrul SAS(Special Air Service), considerându-se că în cauză este vorba de teroriști periculoși care nu ar ezita să recurgă la folosirea unor eventuale arme de foc ori să detoneze automobilul capcană. Ca urmare a intervenției autorităților, cele trei persoane bănuite de pregătirea actului terorist au fost ucise pe loc, cu 5, 6, respectiv 16 gloanțe. Asupra lor nu au fost găsite nici arme și nici detonatorul cu care ar fi trebuit să declanșeze explozia. Ulterior, autoritățile spaniole au descoperit la Marbella, 64 de kilograme de explozibil Semtex, aflate într-un autoturism închiriat sub nume fals de către unul dintre teroriști.

Curtea a obiectat cu privire la modul în care a fost pregătită și condusă operațiunea, în sensul că teroriștii puteau fi arestați la frontieră, din moment ce „...se credea că ei pregătesc un atac cu bomba. Nu s-a ținut suficient cont de posibilitatea ca informațiile serviciilor de securitate să fie eronate. În plus, era prea simplist să anunți că dispozitivul putea fi

1995.

¹⁰ A se vedea D. Bogdan, M. Selegean, *Jurisprudența CEDO- studii și comentarii, coordonatori*, Institutul Național al Magistraturii, 2005.

¹¹ A se vedea Extrajudicial, summary or arbitrary executions: Report of the Special Rapporteur, Philip Alston, E/CN.4/2006/53, parag. 44.

¹² A se vedea Hotărârea din 27 septembrie 1995.

declanșat printr-o simplă apăsare de buton”¹³. De asemenea, s-a considerat că „militarii erau antrenați să tragă până când survenea moartea (fapt întărit de numărul de gloanțe cu care au fost anihilați teroriștii - s.n.). Mai mult „autoritățile trebuiau, prin însăși obligația lor de a respecta viața, să evalueze cu cea mai mare prudență informațiile, înainte de a le transmite unor soldați care folosesc în mod repetat armele pentru a ucide. Un asemenea act reflex nu a fost îndeplinit cu toate precauțiile în manevrarea armelor de foc, pe care am fi în drept să le așteptăm din partea unor persoane responsabile de aplicarea legilor într-o societate responsabilă, chiar atunci când este vorba de teroriști periculoși”¹⁴. În consecință, Curtea nu a fost convinsă că moartea celor trei teroriști a rezultat din recurgerea la forța absolut necesară pentru apărarea altor persoane împotriva violentei ilegale și, prin urmare, a constatat încălcarea art. 2 din Convenție.

O altă îndatorire a statelor, de importanță deosebită, subscrisă art. 2 din Convenție, pe lângă obligația pozitivă de a proteja viața cetățenilor săi și cea negativă de a nu cauza moartea unei persoane, constă în a desfășura o anchetă publică, oficială și completă, în situația în care, din diverse motive, se încalcă obligația negativă, cu atât mai mult atunci când este vorba de operațiuni antiteroriste.

În cauza *Kaya* contra *Turciei*¹⁵, petentul, Mehmet Kaya, invocă faptul că autoritățile nu au desfășurat o astfel de anchetă în cazul morții fratelui său, petrecută în cursul unei ciocniri dintre forțele de ordine și un grup de susținători ai PKK (Workers' Party of Kurdistan). Ancheta autorităților turce a pornit de la premisa că decedatul este terorist și a constatat în deplasarea la locul luptei a unui procuror și a unui medic legist ce a efectuat o autopsie în chiar perimetrul zonei de conflict, după care procurorul a emis un certificat de deces, în baza căruia cadavrul a fost înhumat.

Curtea a reiterat faptul că obligația negativă de a nu cauza moartea unei persoane, prin agenți ai autorității, ar fi lipsită de obiect în măsura în care nu ar exista o procedură de verificare a legalității folosirii forței letale de către autoritățile statului. Obligația statelor de a

¹³ A se vedea V. Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, ediția a VI-a, I.R.D.O., București, 2008.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza *Kaya* contra *Turciei*, Hotărârea din 19 februarie 1998.

proteja dreptul la viață, prevăzută în art. 2, alături de prevederile art. 1 din Convenție, de a asigura tuturor persoanelor de sub jurisdicția lor drepturile și libertățile prevăzute în Convenție, necesită existența unei anchete efective și oficiale atunci când se produce moartea unei persoane prin folosirea forței, inter alia, de către autoritățile statului. Prin urmare, Curtea a constatat încălcarea art.2 din Convenție.

După cum am mai menționat¹⁶, statele au obligația de a proteja viața și sănătatea persoanelor necombatante, atunci când desfășoară acțiuni de combatere a terorismului, prin găsirea unor tactici și mijloace potrivite de abordare a fenomenului.

În cauza *Isaieva* contra *Rusiei*, reclamanta, Zara Isaieva, invocă folosirea de către autorități a unor mijloace disproporționate în vederea anihilării unui grup de combatanți ceceni. În fapt, la data de 4 februarie 2000, aviația militară rusă a bombardat satul Katyr-Yurt, considerat a fi ocupat de rebeli ceceni. Fiul petentei și trei nepoate ale sale, neimplicați în conflict, au decedat, iar Zara Isaieva și alți apropiați au fost răniți. Guvernul rus a susținut că recurgerea la forță a fost justificată în temeiul paragrafului 2 lit. a al articolului 2 din Convenție. Curtea a conchis ca¹⁷ „situația care domnea în Cecenia în epoca evenimentelor obliga statul să ia măsuri excepționale. Prezența unui număr însemnat de combatanți înarmați în Katyr-Yurt și rezistența lor activă, elemente în legătură cu care nu există controverse, erau de natură a justifica recurgerea agenților statului la o forță letală, ilustrându-se astfel situația din paragraful 2 al art. 2. În aceeași măsură, însă, trebuie asigurat un echilibru între scopul urmărit și mijloacele folosite pentru atingerea acestuia”. Curtea constată, în plus, că nici legea marțială, nici starea de urgență nu fuseseră decretate în Cecenia și că nu fusese notificată nicio derogare în temeiul art. 15 din Convenție¹⁸, așadar

¹⁶ A se vedea p. 6.

¹⁷ A se vedea V. Berger, op. cit., pag. 21.

¹⁸ 1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 (paragraful 1) și art. 7.

operațiunea trebuia apreciată prin raportare la un context juridic normal. Curtea a mai statuat: „chiar și în fața unei situații în care, așa cum afirma Guvernul, populația satului fusese luată ostatică de un grup important de combatanți, obiectivul esențial al operațiunii ar fi trebuit să fie protejarea vieții civililor împotriva oricărei violențe ilegale. Utilizarea de arme care lovesc fără discriminare se situează la antipodul acestui obiectiv și nu poate fi considerată compatibilă cu cerințele de precauție care trebuiau respectate în cadrul unei operațiuni de asemenea natură, implicând utilizarea forței letale de către agenții statului”.

În același context, dorim să reamintim consecințele tragice ale strategiei antiteroriste promovate de autoritățile ruse cu ocazia luării de ostatici petrecută la 23 octombrie 2002 în teatrul Dubrovka din Moscova, când 129 de ostatici și-au pierdut viața și peste 700 au fost răniți în urma intervenției în forță a autorităților, prin folosirea unui gaz toxic și, de asemenea, cu prilejul atacului terorist de la Beslan, de la 1 septembrie 2004, când 334 de persoane nevinovate au fost ucise, dintre care 186 erau copii.

În art. 3 al Convenției se stipulează faptul că „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”.

Curtea a statuat, prin jurisprudența sa constantă, că art. 3 consacră o valoare fundamentală a unei societăți democratice¹⁹, interzicând în termeni absoluți, chiar și în circumstanțe speciale, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate²⁰, tortura și tratamentele inumane sau degradante. Dreptul prevăzut de art. 3 al Convenției este intangibil, nefiind permis a i se aduce limitări nici măcar în circumstanțe de natură a pune în pericol suveranitatea națională²¹, aspect ce îl

diferențiază de majoritatea drepturilor protejate de Convenție. De asemenea, de la art. 3 nu se poate deroga, în temeiul art. 15 din Convenție, în timp de război ori în situații de urgență ce pun în pericol existența națiunii.

Curtea definește termenul de tratament „degradant” drept „un tratament care umilește individul în fața lui însuși sau a altor persoane ori care îl determină să acționeze contrar voinței sau conștiinței sale”²². Este definit ca „inuman” tratamentul care provoacă, cu intenție, suferințe fizice ori psihice de mare intensitate, iar noțiunea de „tortură” este definită prin raportare la acest ultim tip de tratamente, distingându-se de acestea prin intensitatea suferințelor victimelor²³.

Raportat la obiectul acestui studiu, putem afirma că persoanele care au comis ori sunt bănuite că pregătesc acte de terorism, sunt private, în mare măsură, de posibilitatea de a beneficia de prevederile art. 3 al Convenției. În acest sens, este de notorietate tratamentul aplicat de autoritățile din Turcia membrilor și simpatizanților P.K.K., ori mai recente cazuri ale centrelor de detenție speciale de la Guantanamo sau Abu Ghraib. Aspectul pozitiv al problemicii rezidă din faptul că instanța europeană în materia drepturilor omului a sancționat în mod constant practicile prin care se încalcă art. 3 al Convenției, atunci când au fost folosite în state aflate sub jurisdicția sa, indiferent de rațiunile ce au stat la baza folosirii acestora.

Astfel, în cauza Aksoy contra Turciei²⁴, petentul, Zeki Aksoy reclama faptul că în anul 1992 a fost arestat pentru o perioadă de 14 zile sub acuzația de a fi membru activ al P.K.K. În cursul cercetărilor, a fost dezbrăcat complet, i-au fost legate mâinile la spate și a fost suspendat de brațe, metoda cunoscută drept „spânzurarea palestiniană”. Mai mult, i-au fost aplicate șocuri electrice în zona genitală și a fost lovit în mod repetat. În urma acestor suferințe, petentul a fost diagnosticat cu paralizie bilaterală a brațelor.

Curtea, fără a nega problema gravă pe care o ridică terorismul în sud-estul Turciei, consideră totuși că „...acest tratament nu i s-a putut aplica petentului decât deliberat; de fapt, realizarea sa necesită o doză de pregătire și de antrenament. Se pare că i-a fost administrat spre

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe Secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile Convenției devin din nou aplicabile.

¹⁹ A se vedea D. Bogdan, M. Selegean, *Jurisprudența CEDO...* op. cit.

²⁰ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Kudla contra Poloniei, Hotărârea din 26 octombrie 2000.

²¹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Assenov și alții contra Bulgariei, Hotărârea din 28 octombrie 1998.

²² Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Tyrer contra Regatului Unit, Hotărârea din 25 aprilie 1978.

²³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Irlanda contra Regatului Unit, Hotărârea din 18 ianuarie 1978.

²⁴ Hotărârea din 18 decembrie 1996.

a obține de la reclamant informații sau mărturisiri. Acest tratament a fost de o natură atât de gravă și de crudă încât nu poate fi calificat decât drept tortură. Deci, a avut loc o violare a art. 3²⁵. Ar mai fi de remarcat faptul că Zeki Aksoy a fost asasinat la 16 aprilie 1994, după ce primise amenințări telefonice cu moartea în cazul neretragerii plângerii adresate instanței europene. Guvernul turc a dezmințit orice implicare și ulterior a anunțat că un membru P.K.K. a fost acuzat de săvârșirea acestei fapte.

Într-o cauză asemănătoare, Tomasi contra Franței²⁶, Curtea a statuat, cu valoare de principiu, faptul că „necesitățile anchetei și dificultățile incontestabile ale luptei împotriva criminalității, îndeosebi în materie de terorism, nu vor putea conduce la limitarea protecției datorate integrității fizice a persoanei”²⁷.

Prin cauza Danemarca împotriva Turciei²⁸, Curtea a fost sesizată în legătură cu situația unui cetățean danez de origine turcă arestat și condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de 4 ani și 6 luni, fiind acuzat că acordă asistență unor membri ai P.K.K. Prin sesizarea sa, Danemarca invită Curtea să cerceteze dacă „tehnicele de interogatoriu folosite de autorități în acest caz sunt asemănătoare cu practicile larg răspândite în Turcia, care urmăresc, cu ajutorul provocării unor dureri și suferințe acute, să obțină mărturisiri”. Această cauză a fost radiată de pe rolul Curții, în urma reglementării amiabile a litigiului prin plata de către guvernul turc a sumei de 450.000 coroane daneze, însoțită de o declarație în care își exprimă regretul cu privire la „producerea unor cazuri ocazionale și individuale de tortură în Turcia”. În altă ordine de idei, această procedură de radiere de pe rolul Curții a unor cauze, reglementată de art. 37 din Convenție, este criticată în literatura de specialitate²⁹.

Art. 3 al Convenției prevede în mod expres că statele au îndatorirea de a nu supune un deținut la rele tratamente. Obligația de a asigura condiții de detenție la anumite standarde

²⁵ Ibidem.

²⁶ Hotărârea din 27 august 1992.

²⁷ Reclamantul, Felix Tomasi era bănuit de implicare într-un asasinat și o tentativă de asasinat, săvârșite la 11 februarie 1982, de către fostul FLNC (Frontul de Eliberare Națională a Corsicii).

²⁸ Hotărârea din 5 aprilie 2000.

²⁹ A se vedea M. Happold, *Letting States get away with murder*, N.L.J. 2001, p. 1323.

reprezintă o creație a jurisprudenței³⁰, inaugurată de hotărârea Kudla contra Poloniei³¹ și ulterior consolidată într-o practică bogată.

Astfel, în cauza menționată, reclamantul, aflat în stare de arest, a fost acuzat, apoi trimis în judecată pentru săvârșirea unui concurs de infracțiuni, invocă faptul că regimul de detenție la care a fost supus era incompatibil cu starea sa de sănătate, contravenind art. 3 din Convenție. Curtea a statuat că art. 3 impune statelor obligația de a oferi oricărei persoane private de libertate „condiții de deținere care să asigure respectarea demnității umane”, de a lua măsuri concrete pentru ca executarea unei pedepse sau starea de arest preventiv „să nu atragă suferințe fizice sau psihice la un nivel superior celui pe care îl presupune, în mod obișnuit, o astfel de măsură”³². De altfel, problema a suscitat interes și la nivelul forurilor europene, acestea stabilind o serie de condiții standard³³ relative la regimul de detenție în închisori, interzicerea discriminării, respectarea credințelor religioase ale deținuților, repartizarea în celule în funcție de sex, vârstă, cazier judiciar, de stadiul procedurii penale, de tipul de infracțiune săvârșită și de pericolozitatea infractorului. Totodată, este instituit un set de reguli referitoare la condițiile ce trebuie îndeplinite de spațiile de deținere, respectiv, să aibă lumină naturală și artificială suficientă, astfel încât deținutul să poată citi și scrie fără ca vederea să-i fie afectată, acces la bibliotecă ori sală TV sau contact cu alte persoane.

În jurisprudența sa, Curtea a aplicat constant aceste principii, indiferent de natura faptelor pe care le săvârșiseră sau de care erau bănuți petenții. În acest sens, inter alia, în cauzele Nazarenko împotriva Ucrainei³⁴ și Ocalan contra Turciei³⁵, Curtea a constatat încălcări ale art. 3 din Convenție legate de condițiile de detenție, cum ar fi lipsa luminii naturale, a mijloacelor de asigurare a igienei

³⁰ A se vedea D. Bogdan, M. Selegean, *Jurisprudența CEDO...* op. cit.

³¹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Kudla contra Poloniei, Hotărârea din 26 octombrie 2000.

³² Ibidem.

³³ Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei R 87(3) din 12 februarie 1987, cu privire la Normele Europene privind regimul de deținere în închisori.

³⁴ Hotărârea din 27 iulie 2003.

³⁵ Hotărârea din 12 martie 2003. Abdullah Ocalan a fondat și condus gruparea P.K.K. până la capturarea sa, în 1999.

personale, restrângerea contactului cu alte persoane și a accesului la mijloace de informare sau faptul de a fi singurul prizonier dintr-un anumit loc de detenție.

Pe de altă parte, în cauza Ramirez Sanchez contra Franței³⁶, petentul, condamnat la închisoare pe viață pentru mai multe atentate teroriste comise în Franța, învederează Curții faptul că între anii 1994-2002 a fost deținut în regim de izolare, într-o celulă insalubră, în opinia sa, de 6,84 mp., fără contact cu gardieni sau cu alți prizonieri. Curtea a admis faptul că detenția petiționarului creează serioase dificultăți autorităților franceze, în condițiile în care îl au în custodie pe cel care, în anii '70, era considerat cel mai periculos terorist din lume³⁷. În ceea ce privește regimul de izolare, instanța europeană consideră că acesta nu constituie, în sine, o formă de tratament inuman, atâta timp cât se fondează pe prevenirea riscurilor de evadare, de agresiune sau perturbarea colectivității deținuților. Totodată, se consideră că deciziile de prelungire a unui regim de izolare ar trebui să fie motivate substanțial pentru a preveni apariția arbitrariului și că nu ar trebui să se recurgă la această măsură, care reprezintă un fel de „închisoare în închisoare”, decât în mod excepțional și cu multe precauții.

Astfel, deși nu a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție în aceasta cauză, Curtea a reamintit faptul că „și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante”.

În ceea ce privește pedeapsa capitală, deși aceasta nu este în mod formal prohibită de art. 3 al Convenției, totuși modul în care este pronunțată ori executată, sau perioada de timp, de obicei întinsă pe mai mulți ani, între momentul pronunțării hotărârii și cel al punerii în executare, poate releva aspecte ce intră sub incidența articolului menționat³⁸ (este vorba, în primul rând, de „sindromul culoarului morții”-presiunea psihică ce apăsă asupra celui care așteaptă punerea în executare a pedepsei capitale).

În același context, în Hotărârea Ocalan contra Turciei³⁹, Curtea a decis că pronunțarea și

aplicarea pedepsei cu moartea poate constitui, în sine, un tratament inuman, în cazul în care a fost pronunțată în cadrul unui proces inechitabil. De asemenea, în cauza G.B. contra Bulgariei⁴⁰, instanța europeană a hotărât că regimul de detenție extrem de sever la care reclamantul a fost supus, regim prelungit pe durata a opt ani, dintre care șase ani după ratificarea de către Bulgaria a Convenției, a cauzat reclamantului suferințe care depășesc nivelul minim necesar includerii în categoria tratamentelor contrare art. 3. În analiza sa, Curtea a avut în atenție concluziile rapoartelor Comitetului pentru prevenirea torturii cu privire la Turcia, respectiv Bulgaria, precum și faptul că, la nivelul statelor europene, există un consens unanim cu privire la necesitatea abrogării pedepsei cu moartea⁴¹.

Convenția Națiunilor Unite împotriva torturii, a altor pedepse și tratamente crude, inumane ori degradante interzice expres, în art. 3, expulzarea, extrădarea sau îndepărtarea către o țară în care persoana în cauză riscă să fie supusă unor acte de tortură. Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu conține o clauză similară, dar Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea au dezvoltat o jurisprudență foarte clară în acest sens⁴². Astfel, expulzarea sau extrădarea unei persoane pot, în anumite circumstanțe, să încalce prevederile art. 3 al Convenției, atunci când există motive serioase să se creadă că persoana în cauză va fi supusă, în statul de destinație, unor tratamente interzise de articolul menționat⁴³. Mai mult, fosta Comisie și, după intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11, Curtea acceptă să cerceteze pe fond astfel de sesizări, chiar înainte de soluționarea definitivă a cauzei în dreptul intern al statului în cauză, atât timp cât recursurile din dreptul național nu sunt suspensive de executare.

Acestei materii a transferului străinilor, îi este caracteristic faptul că nu statul care decide asupra transferului este cel care supune la rele tratamente persoana în cauză, ci este răspunzător de tratamentele pe care le impune un stat terț, sau chiar grupuri de persoane ce nu țin de autoritățile publice ale statului respectiv, ca urmare a transferului. Dezvoltarea

³⁶ Hotărârea din 4 iulie 2006.

³⁷ Petentul Ilich Ramirez Sanchez este mai cunoscut sub numele Carlos.

³⁸ A se vedea D. Bogdan, M. Selegean, *Jurisprudența CEDO....op. cit.*

³⁹ Hotărârea din 12 martie 2003.

⁴⁰ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza G.B. contra Bulgariei, Hotărârea din 11 martie 2004.

⁴¹ A se vedea D. Bogdan, M. Selegean, *Jurisprudența CEDO....op. cit.*

⁴² Ibidem.

⁴³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Denizci contra Ciprului, Hotărârea din 23 mai 2001.

jurisprudenței Curții în acest sens a început cu cauza Chahal contra Regatului Unit⁴⁴, a continuat cu cauza Ahmed contra Austriei⁴⁵ și a fost confirmată în mod expres, în cauza H.L.R. contra Franței⁴⁶, când Curtea a statuat faptul ca „art. 3 își găsește aplicare chiar și atunci când pericolul emană de la persoane sau grupuri de persoane care nu țin de autoritățile publice ale statului de destinație”.

În ceea ce privește transferul persoanelor bănuite de săvârșirea unor acte de terorism, într-o cauză recentă⁴⁷, Curtea a decis că deportarea unui cetățean tunisian în țara sa natală ar încălca art. 3 al Convenției. În speță, reclamantul, Nassim Saadi, acuzat de implicare în terorismul internațional, după executarea unei pedepse privative de libertate în Italia, a fost anunțat ca va fi expulzat în Tunisia. Reclamantul a obiectat, notificând autorităților faptul că acest transfer l-ar expune unei perioade de încarcerare extrem de lungi, întrucât un tribunal militar tunisian pronunțase împotriva sa o sentință de 20 de ani de închisoare pentru săvârșirea unor acte de terorism și instigare la desfășurarea de acte teroriste, sentință a cărei existență a fost confirmată de Amnesty International, în 2007.

În motivarea hotărârii sale, Curtea a admis faptul că „ar putea fi greu de înțeles modul în care Curtea, subliniind natura absolută a art. 3, pare a acorda un nivel sporit de protecție anumitor persoane găsite vinovate de săvârșirea unor acte de terorism, decât unei comunități, privită în ansamblul său”. Curtea a văzut în activitățile de natură teroristă, o dublă amenințare la adresa drepturilor omului, respectiv ”o amenințare directă, inerentă actelor de acest gen și o amenințare indirectă, impusă de măsurile de combatere a terorismului, care riscă ele însele să încalce drepturile omului. Protejarea drepturilor omului este primul și cel mai important aspect al apărării unor valori sociale, chiar și în raport cu aceia care caută să le distrugă. Nimic nu este mai contraproductiv decât să combați focul cu foc și să le oferi teroriștilor ocazia perfectă pentru a deveni martiri. Un asemenea mod de acțiune nu ar face decât să creeze condiții propice recrutării de noi

teroriști”⁴⁸.

În domeniul transferului străinilor, o importantă obligație a statelor, este reprezentată de respectarea măsurilor provizorii adoptate de Curte, în baza art. 39 din Regulamentul Curții⁴⁹. Astfel, în cauza Mamatkulov și Askarov contra Turciei⁵⁰, Curtea nu a fost în măsură să constate dacă extrădarea reclamanților⁵¹, ar produce o încălcare a art. 3, întrucât Turcia, trecând peste măsura provizorie, de neexpulzare, a Curții, i-a transferat pe reclamanți în Uzbekistan, înainte de reunirea Camerei ce urma să judece cauza.

Hotărârile prezentate, pe scurt, în cadrul acestui studiu, demonstrează caracterul unitar al jurisprudenței Curții în ceea ce privește caracterul absolut al art. 2 și 3 ale Convenției și faptul că drepturile pe care le consacră trebuie respectate în raport cu orice persoană.

Astfel, pe fondul înăspririi luptei împotriva terorismului național și internațional, Curtea, fără a nega importanța și dificultățile inerente acesteia, și-a respectat pe deplin rolul de „gardian al Convenției” și a sancționat atingerile aduse dreptului la viață sau dreptului de a nu fi supus la tortură, tratamente inumane ori degradante, deși victime ale acestor abateri au fost persoane care, prin acțiunile lor, încălcau cele mai elementare principii ale respectării dreptului la viață și integritate fizică și psihică a semenilor lor.

Curtea a statuat, în mod judicios, faptul că lupta împotriva terorismului nu se poate desfășura decât cu respectarea strictă a principiilor umanitare, o altfel de abordare fiind inadmisibilă.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Art. 39 – Măsurile provizorii:

1. Camera, sau dacă este cazul, președintele ei, poate, fie la cererea uneia dintre părți sau a oricărei persoane interesate, fie din oficiu, să indice părților orice măsură provizorie pe care o apreciază necesar a fi adoptată, în interesul părților sau al bunei desfășurări a procedurii.
2. Comitetul Miniștrilor va fi informat cu privire la această măsură.
3. Camera poate invita părțile să-i prezinte informații despre orice problemă privitoare la aplicarea măsurilor provizorii indicate.

⁵⁰ Hotărârea din 4 februarie 2005.

⁵¹ Aceștia erau acuzați de detonarea unui automobil capcană și de tentativă de asasinare a președintelui Republicii Uzbekistan.

EGALITATEA DE ȘANSE ÎNTRE FEMEI ȘI BĂRBAȚI: REPERE ȘI PERSPECTIVE LEGISLATIVE EUROPENE

Vicenția Duțescu*

ABSTRACT:

Despite the efforts taken to institute equal opportunities for men and women, there are many fields in which the two genders do not enjoy the same benefits. These include access to politics, to the job market, salaries and the family-career balance.

One problem in terms of equality of opportunities between men and women is lack of experience in the ruling of cases, a fact proved by the small number of cases judged by the national courts. Another problem in the field could be the lack of information, women's incapacity to get informed being often owed to poverty, a limited access to the Internet, which is particularly true in the countryside. Also, mentalities about women's status can only gradually be changed, following the pace of generation shift and once increased social, cultural and educational needs emerge.

Keywords: European Union, rights, equality, protection, EU policies.

RÉSUMÉ:

Malgré les efforts en ce qui concerne l'égalité des chances entre les femmes et les hommes, il ya de nombreux domaines où les sexes ne bénéficient pas des mêmes avantages. Il s'agit notamment de l'accès a politique, accès à l'emploi, aux salaires et de l'équilibre famille-carrière.

Un des problèmes de l'égalité entre les hommes et les femmes est le manque d'expérience dans les jugements des cas difficiles, et cela peut être prouvé par le nombre limité d'affaires judiciaires jugées par les tribunaux nationaux. Un autre problème peut être le manque d'information, le défaut d'information des femmes est souvent causée par la pauvreté, l'accès limité à l'Internet, qui ce manifeste en particulier dans les zones rurales.

Également, le changement de mentalité sur la condition des femmes peut être atteint progressivement grâce à un changement de génération et une augmentation des besoins sociaux culturels et de l'éducation.

Mots-clés: Union européenne, les droits, l'égalité, la protection, les politiques de l'UE

Abordarea integratoare a egalității de gen („gender mainstreaming”) – elementul esențial utilizat în definiția abordării integratoare a egalității de gen – este punerea accentului pe procesele de elaborare a politicilor. *Abordarea integratoare* se referă la (re)organizarea procedurilor și reglementărilor uzuale, (re)organizarea responsabilităților și capacităților în scopul integrării perspectivei de gen în toate aceste proceduri, reglementări, responsabilități, capacități etc. Se referă, de asemenea, la utilizarea expertizei de gen în

elaborarea și planificarea politicilor, utilizarea analizei privind impactul de gen în acest proces, includerea consultărilor și participării grupurilor și organizațiilor relevante. Numai când toate aceste (pre)condiții sunt îndeplinite, se poate afirma că procesul abordării integratoare este în curs de realizare.

Încă de la început se impune o definiție a conceptului de *egalitate de șanse*. Egalitatea de șanse¹ („equal opportunities”) – concept conform căruia toate ființele umane sunt libere

* Beneficiar al proiectului „Burse Doctorale pentru o Societate Sustenabilă”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Document de informare privind egalitatea de șanse, dezvoltarea durabilă și achizițiile publice – UE FSE, Guvernul României, Ministerul Internelor și Reformei Administrative -

<http://modernizare.mai.gov.ro/documente/Egalitatea%20de%20sanse.%20dezvoltarea%20durabila%20si%20achizitiile%20publice.pdf>

să-și dezvolte capacitățile personale și să aleagă fără limitări impuse de roluri stricte. De aici se naște și întrebarea: diferitele comportamente, aspirații și necesități ale femeilor și bărbaților dacă sunt luate în considerare, evaluate și favorizate în mod egal, înseamnă că femeile și bărbații se bucură de aceeași libertate în a-și realiza aspirațiile?

Principiul egalității de șanse între femei și bărbați a început să fie transpus în legislația și în politicile U.E., urmărindu-se reglementarea vieții sociale a Statelor Membre din perspective economice. Astfel, egalitatea între femei și bărbați pe piața muncii s-a dovedit de importanță crucială în spațiul comunitar, plasând problematica egalității de șanse în centrul Strategiei Europene pentru Ocupare. Strategia Comunitară urmărește să combine integrarea perspectivei de gen în toate politicile și programele Comunității Europene concomitent (complementar) cu promovarea acțiunilor specifice în favoarea femeilor.

După cum se precizează și în doctrină „promovarea și protecția drepturilor omului pe continentul european tinde să aibă trei dimensiuni instituționale și anume dimensiunea comunitară, asigurată de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și Curtea Europeană de Justiție de la Luxemburg, dimensiunea paneuropeană care își găsește expresia instituțională în Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și dimensiunea română, cea mai dezvoltată dintre toate, care are drept cadru instituțional Consiliul Europei și ca bază juridică Convenția de la Roma privind apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și Carta Socială Europeană de la Torino urmată de Carta Socială europeană revizuită.”²

Articolul 13 T.C.E. a dus la adoptarea unor directive într-un timp relativ scurt: Directiva 2000/43/CE privind egalitatea pe bază de rasă³ și Directiva 2000/78/CE privind egalitatea la locul de muncă⁴, aceasta din urmă făcând referire la necesitatea unei acomodări

² A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Un sistem instituțional pentru protecția drepturilor omului la nivel european*, Revista „Drepturile Omului”, Anul XX nr. 3/2010, IRDO, p. 5.

³ Publicată în J. Of., L 180/22 din 19 iulie 2000.

⁴ Publicată în J. Of., L 303/16 din 2 decembrie 2000.

adecvate pentru persoanele cu dizabilități, fiind prevăzuți principiul egalității de tratament la locul de muncă, de formare profesională, indiferent de religie, orientare sexuală sau vârstă.

Carta drepturilor fundamentale a fost proclamată de Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la Nisa în 7 decembrie 2000 și reprezintă o etapă importantă în dreptul comunitar în privința principiului egalității și ne-discriminării.

Carta drepturilor fundamentale prevede în art. 21 alin. 1: „Orice discriminare bazată pe sex, culoare, origine etnică sau socială, trăsătură genetică, limbă, credință sau religie, opinii politice sau de altă natură, calitatea de membru al unei minorități naționale, proprietate, naștere, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală va fi interzisă”.

Această interdicție prevăzută în Cartă stabilește în mod clar un principiu general cu o listă deschisă de temeuri pentru interzicerea discriminării și obligația statelor membre de a respecta principiile stipulate.

„Uniunea respectă diversitatea culturală, religioasă și lingvistică. Prin urmare, aceasta se angajează să respecte, în special, limbile și culturile europene, mai ales regionale, ceea ce este cu atât mai remarcabil cu cât suntem la frontierele drepturilor omului. De asemenea, Uniunea urmărește să elimine neregularitățile și să promoveze egalitatea între bărbați și femei în toate domeniile, inclusiv în materie de ocupare a forței de muncă și remunerație. Principiul discriminărilor pozitive este consacrat, în egală măsură: principiul egalității între bărbați și femei nu împiedică menținerea sau adaptarea măsurilor care prevăd avantaje specifice în favoarea sexului slab reprezentat.”⁵

Legislația comunitară primară sau derivată a avut mai multe etape de adoptare în cadrul realizării comunitare a principiului egalității și nediscriminării: primele două etape privind legislația primară: Tratatul de la Roma și Tratatul de la Amsterdam, cu o etapă tranzitorie, prin Tratatul de la Maastricht.

În ceea ce privește legislația derivată regăsim trei perioade: anii '70 cu directive

⁵ A se vedea J. F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu 2009, p.720

referitoare la egalitatea între sexe, anii '90 cu referințe privind naționalitatea, și anii 2000 privind noile motive de nediscriminare.

Directivele adoptate privind egalitatea și non-discriminarea se adresează numai statelor membre și, prin urmare, numai acestora le pot fi impuse obligații, statele fiind datoare să promoveze armonizarea sau apropierea de legislația națională.

Directiva 76/207/CEE⁶ vizează punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în legătură cu accesul la muncă, la formarea profesională și la condițiile de muncă, fiind, pe scurt, directiva privind egalitatea de tratament. Prin această Directivă putem spune că s-a produs un salt calitativ către o politică socială sustenabilă, în care unul dintre obiective constă în egalizarea condițiilor de muncă.

Dintre prevederile cele mai importante, amintim: interzicerea oricăror forme de discriminare pe motiv de sex, direct sau indirect, prin referire la statutul matrimonial sau familial în special; statele membre au posibilitatea să ia măsuri în ceea ce privește promovarea șanselor egale între femei și bărbați; statele membre sunt datoare să elimine măsurile legislative și administrative contrare principiului egalității de tratament; statele membre trebuie să asigure accesul egal la toate tipurile și nivelurile de orientare profesională, de formare, de perfecționare; statele sunt obligate să asigure eventualelor victime dreptul la recurs judiciar după ce, eventual, au făcut recurs la instanțe competente.

De menționat este faptul că Parlamentul European și Consiliul au adoptat, la 23 septembrie 2002, Directiva 2002/73/EC de modificare a Directivei 76/207/CEE, care conține, printre altele, amendamente prin care se arată în mod explicit că hărțuirea sexuală constituie discriminare pe bază de sex; definirea noțiunii de discriminare indirectă, în conformitate cu Directiva 97/80/CE.

Directiva 75/117/TCE privind armonizarea legislației statelor membre cu privire la aplicarea principiului unei remunerații egale pentru bărbați și femei⁷, stabilește prin art.

1 faptul că principiul egalității de remunerație reprezintă eliminarea, pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de valoare egală, a oricărei discriminări bazate pe sex în ansamblul condițiilor de remunerare. De asemenea, la art. 3 se precizează că vor fi eliminate toate acele măsuri care contravin principiului egalității de remunerare

Articolul 4 din prezenta Directivă stabilește faptul că statele membre pot declara nule sau pot interveni în modificarea clauzelor din acele contracte de muncă colective sau individuale care conțin dispoziții contrare principiului remunerării egale pentru femei și bărbați.

Directiva 79/7/CEE⁸ adoptată de către Consiliu prevede punerea în aplicare în mod progresiv a principiului egalității între bărbați și femei în domeniul protecției sociale. Aceasta se referă la populația activă (fiind incluși aici și muncitorii invalizi, pensionari sau șomeri în căutare de muncă), iar câmpul de aplicare este prevăzut de regimurile de protecție împotriva riscurilor cum ar fi: bătrânețe, accident de muncă, boală, șomaj, fără a face referire la ajutoarele de urmaș sau alte tipuri de ajutoare pentru familii.

Principiul egalității de tratament, potrivit art. 4 din Directivă, presupune absența oricărei discriminări pe motiv de sex, fie direct, fie indirect, prin referire, în special, la statutul matrimonial sau familial, mai ales în ceea ce privește: câmpul de aplicare a regimurilor și a condițiilor de acces la acestea; obligația de a cotiza și calculul cotizațiilor; calculul prestațiilor, incluzând majorările datorate pentru partener sau persoana avută în grijă; precum și condițiile de durată și menținere a drepturilor privind prestațiile.

Totodată, este de precizat că principiul egalității de tratament nu aduce atingere dispozițiilor referitoare la protecția femeii pe motiv de maternitate.

Directiva 92/85/CEE privind punerea în aplicare a măsurilor ce vizează îmbunătățirea protecției și sănătății la locul de muncă a femeii însărcinate, care a născut sau care alăptează. Această directiva stipulează obligația angajatorului de a schimba provizoriu condițiile

⁶ Publicată în J. Of., L 39 din 14 februarie 1976.

⁷ Publicată în J. Of., L 45/19 din 19 februarie 1975.

⁸ Publicată în J. Of., L 006 din 10 octombrie 1979.

de muncă și / sau a timpului de lucru al salariatei în cazurile mai sus amintite pentru femeile care au adus la cunoștința angajatorului starea lor specială. Dacă angajatorul nu poate asigura aceste condiții speciale, el trebuie să asigure angajatei un nou loc de muncă. Dacă nici acest lucru nu este posibil, atunci angajatorul va scuti de la muncă lucrătoarele aflate în aceasta situație pe perioada necesară. Totodată, angajatorul trebuie să se asigure că salariatele nu vor fi obligate să presteze muncă în timpul nopții pe întreaga perioadă a sarcinii, cât și ulterior nașterii.

Fiecare stat membru trebuie să asigure dreptul fiecărei salariate care se consideră discriminată din cauza sarcinii, de a avea la dispoziție posibilitatea de a invoca discriminarea în instanță.

Directiva 86/378/CEE a Consiliului vine în completarea celei de mai sus și se referă la punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în cadrul regimurilor profesionale de protecție socială.⁹

Articolul 2 definește regimurile profesionale de protecție socială ca fiind: „cele regimuri ce au ca scop acela de a furniza muncitorilor, salariați sau independenți, grupați în cadrul unor întreprinderi sau unui grup de întreprinderi, dintr-un sector profesional sau interprofesional, anumite prestații menite a completa prestațiile regimurilor legale de protecție socială sau de a se substitui acestora”.

Directiva nu se aplică totuși contractelor individuale sau contractelor de asigurare la care angajatorul nu este parte.

Această Directivă a fost adoptată cu scopul de a preciza conținutul art. 119 T.C.E.E., în special limitele și felul în care se va aplica principiul egalității de tratament între bărbați și femei în cadrul regimurilor profesionale de securitate socială.

Directiva 97/80/CE referitoare la sarcina probei în cazurile de discriminare pe motiv de sex¹⁰ precizează că principiul egalității de tratament implică absența oricărei discriminări pe motiv de sex, fie direct, fie indirect. (art. 2)

Această directivă oferă și o definiție *discriminării indirecte*: orice prevedere, criteriu

sau practică națională, aparent neutră, care afectează o proporție semnificativă de persoane de un anumit sex, cu excepția cazurilor în care această prevedere, criteriu sau practică sunt adecvate, necesare și pot fi justificate prin factori obiectivi, care nu au legătură cu sexul persoanelor respective.

Prin urmare, simpla constatare a unei diferențe de tratament nu reprezintă automat o discriminare. „Regulile privind egalitatea de tratament interzic nu doar discriminările vizibile, pe bază de naționalitate, dar și toate formele disimulate de discriminare, care, prin aplicarea altor criterii de distincție, dau naștere la același rezultat. Luarea în considerare, drept criteriu de atribuire, a unei indemnizații de separare, datorită faptului că lucrătorul își are domiciliul în alt stat membru, poate, în funcție de circumstanțe, să constituie o discriminare indirectă, cu excepția cazului în care, în cadrul regimului unei astfel de indemnizații, se ține cont de diferențe obiective, între situația lucrătorilor care au, la momentul începerii lucrului, domiciliul pe teritoriul național sau în străinătate.”¹¹

Statele membre au obligația să asigure posibilitatea unei persoane care se consideră discriminată direct sau indirect, de a se adresa unei instanțe judecătorești și de a-i fi permise prezentarea dovezilor, partea pârâtă fiind obligată să-și dovedească nevinovăția sau că nu a fost încălcat principiul egalității de tratament.

Mai mult, statele membre sunt obligate să aducă la cunoștința tuturor persoanelor implicate măsurile luate pentru aplicarea respectivei directive.

Directiva 2004/113/CE¹² privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul și furnizarea de bunuri și servicii creează posibilitatea de a modifica discriminarea structurală.

Discriminarea structurală „înseamnă slaba reprezentare a unor categorii de persoane în diferite domenii. Spre exemplu, datele statistice relevă procente foarte scăzute ale minorităților în aparatul judiciar.”¹³

¹¹ www.minorityrights.org Sotgiu c. Deutsche Bundespost, 12.02.1974, ECR, 1974.

¹² Publicată în J. O.f., L 373/37 din 21 decembrie 2004.

¹³ www.dromesqere.net Proiect 119074 – CP-1-2004-1-ES-COMENIUS-C21, p. 8.

⁹ Publicată în J. Of., L 225 din 12 august 1986.

¹⁰ Publicată în J. Of., L 14 din 20 ianuarie 1998.

Comisia Europeană a adoptat în 21 septembrie 2010 o strategie pentru 2010-2015 privind promovarea egalității de șanse între femei și bărbați în Europa. Această strategie contribuie la atingerea obiectivelor sociale și economice prin valorificarea într-o mai mare măsură a potențialului femeilor. Totodată, strategia are în vedere principiile enunțate în Carta femeilor elaborată de Comisie.

„În ceea ce privește egalitatea de șanse între femei și bărbați, Europa a dat un exemplu lumii întregi prin integrarea, încă din 1957, a principiului „la muncă egală, salariu egal” în tratatul de la Roma. Putem face același lucru și astăzi, în ceea ce privește participarea femeilor la procesul decizional și combaterea violenței pe criterii de gen” a afirmat Viviane Reding, vicepreședinte al Comisiei Europene responsabil pentru justiție, drepturi fundamentale și cetățenie. „Pentru a relansa creșterea, Europa ar trebui să valorifice mai bine capacitățile femeilor. Nu am pledat în trecut pentru introducerea de cote în vederea îmbunătățirii reprezentării femeilor în posturi de răspundere, dar, ținând cont de absența oricăror progrese în acest domeniu, am putea avea în vedere, în viitor, inițiative în acest sens la nivel european. Doresc să am o întâlnire în primăvara anului 2011 cu directorii executivi ai principalelor societăți europene cotate la bursă pentru a analiza situația și posibilitățile de introducere a unor autoreglementări ferme. În funcție de rezultatul acestui dialog cu sectorul antreprenorial, voi analiza oportunitatea adoptării unor inițiative suplimentare în 2012”.¹⁴

Directiva 2000/43/EC¹⁵ – „Directiva egalității rasiale” conține prevederi legate de discriminarea directă și indirectă privind angajarea, training-ul, educația, securitatea socială, sănătatea, locuirea și accesul la bunuri și servicii.

Cea de-a doua Directivă, 2000/78/EC¹⁶ – „Directiva Egalității Angajaților” se referă la discriminarea directă și indirectă și totodată la hărțuirea și instrucțiunile discriminatorii, în baza religiei sau a credințelor, dizabilități, vârstă și orientare sexuală în ceea ce privește angajarea

la un loc de muncă.

Aceste două Directive au stat la baza realizării legislației europene privind egalitatea între femei și bărbați. Numeroase definiții și concepte din aceste două Directive au inspirat legislația privind egalitatea de gen și cazurile apărute ulterior în cadrul Curții Europene de Justiție.

„Atunci când în fața Curții Europene de Justiție se prezintă o cauză în legătură cu discriminarea pe motive de sex, trebuie avute în vedere, în principiu, două elemente: mai întâi trebuie demonstrat că sexul este cauza producerii discriminării. Apoi, intervine un element de comparație, în sensul că trebuie demonstrat dacă persoana de sex opus, aflată într-o situație similară, a fost sau ar fi tratată mai bine. Acest element de comparație rămâne esențial în dreptul comunitar în materie de egalitate între sexe, cu mici diferențe în legătură cu situația femeii însărcinate și cu privire la orientarea sexuală.”¹⁷

Rezoluția Parlamentului European din 10 februarie 2010 referitoare la egalitatea între femei și bărbați în U.E. – 2009 (2010/C 341 E/08), exprimă regretul pentru faptul că proiectele de relansare economică se concentrează în principal asupra locurilor de muncă ocupate în special de bărbați; subliniază că sprijinirea viitorului ocupării forței de muncă în rândul bărbaților, mai degrabă decât în rândul femeilor, sporește inegalitatea între sexe, în loc să contribuie la reducerea acesteia; insistă asupra necesității de a integra politicile privind egalitatea între femei și bărbați în planurile de relansare europene, naționale și internaționale care vizează combaterea crizei.¹⁸

Egalitatea între femei și bărbați reprezintă un drept fundamental, o valoare comună a Uniunii Europene și o condiție necesară pentru îndeplinirea obiectivelor de creștere, ocupare a forței de muncă și coeziune socială la nivelul U.E.. Deși există încă o serie de inegalități, în ultimele decenii, U.E. a făcut progrese semnificative pentru ca femeile și bărbații să beneficieze de șanse egale. Acest lucru se datorează, în primul rând, legislației privind

¹⁴ http://ec.europa.eu/romania/news/strategie_egalitate_de_sanse_ro.htm.

¹⁵ Publicată în J. O.f., L 180 din 19 iulie 2000.

¹⁶ Publicată în J. O.f., L 303/16 din 2 decembrie 2000.

¹⁷ A se vedea Emanuela Ignățoiu-Sora, *Egalitate și nondiscriminare în jurisprudența Curții Europene de Justiție*, Ed. C. H. Beck București 2008, p. 59.

¹⁸ www.eur-lex.europa.eu, Rezoluția PE 2010/C 341 E/08.

tratamentul egal, măsurilor destinate să integreze principiul egalității de șanse în toate politicile comunitare și măsurilor specifice privind promovarea femeilor.

Măsurile luate de către U.E. în contextul amintit, includ și Directivele privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei. În acest sens, la 7 iulie 2010 Parlamentul European și Consiliul au adoptat Directiva 41 privind egalitatea de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă, abrogând Directiva 86/613/CEE a Consiliului (privind egalitatea de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate, inclusiv agricultură, în calitate de independenți, precum și protecția femeilor care desfășoară activități independente în timpul sarcinii și a maternității), directivă care s-a dovedit a nu fi foarte eficientă, domeniul de aplicare al acesteia necesitând o revizuire, deoarece discriminarea bazată pe sex și hărțuirea se produc și în zone din afara muncii salariate fiind necesară totodată o revizuire pentru a consolida protecția maternității în cazul lucrătoarelor independente și pentru a îmbunătăți situația soțiilor/soților lucrătorilor independenți.

Încă din anul 2008, Comisia Europeană reliefează prin „Agenda socială reînnoită: oportunități, acces și solidaritate în Europa secolului XXI”, necesitatea de a lua măsuri privind diferențele de gen în domeniul antreprenorial și de a îmbunătăți concilierea vieții private cu viața profesională.

Prezenta directivă nu se aplică domeniilor reglementate deja de alte directive cum ar fi: directiva privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale și directiva privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă.

Organizarea propriilor sisteme de protecție socială: deciziile privind instituirea, finanțarea și administrarea unor astfel de sisteme și instituțiilor conexe acestora, nivelul contribuțiilor și condițiilor de acces - sunt de competența exclusivă a statelor membre.

„În baza articolului 157 alin. (4) din

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, statele membre pot menține sau adopta măsuri care prevăd avantaje specifice, pentru a facilita exercitarea unei activități independente de către sexul mai slab reprezentat sau pentru a preveni sau compensa dezavantaje în cariera profesională. În principiu, măsuri cum ar fi acțiunile pozitive menite să realizeze egalitatea de gen în practică nu ar trebui considerate ca o încălcare a principiului juridic al egalității de tratament între bărbați și femei.”¹⁹

Directiva 2010/41/UE²⁰, se aplică lucrătorilor independenți și soțiilor/soților acestora sau, atunci când și în măsura în care sunt recunoscute/recunoscuți de dreptul intern, partenerelor/partenerilor de viață ale/ai acestora, în condițiile prevăzute de dreptul intern, în situația în care aceștia participă în mod curent la activitățile întreprinderii. Principiul egalității de tratament în acest caz, reglementează relația dintre lucrătorul independent și părți terțe în limita domeniului de aplicare al directivei, dar nu și relațiile dintre lucrătorul independent și soția/soțul sau partenera/partenerul de viață a/al acestuia/acesteia.

Prezenta Directivă se aplică de asemenea în cazul discriminării directe și celei indirecte, cât și hărțuirii și hărțuirii sexuale, acestea fiind considerate discriminare pe motive de sex, și prin urmare, sunt interzise.

Având în vedere participarea lor la activitățile întreprinderii familiale, soțiile/soții sau, atunci când și în măsura în care acestea/aceștia sunt recunoscute/recunoscuți de dreptul intern, partenerele/partenerii de viață ale/ai lucrătorilor independenți care au acces la un sistem de protecție socială pot beneficia la rândul lor de dreptul la protecție socială. Acest drept se poate stabili de către statele membre în conformitate cu dreptul intern, putând fi pusă în aplicare pe o bază voluntară sau în mod obligatoriu.

În ceea ce privește dreptul la prestații de maternitate, statele membre au în continuare competența de a organiza astfel de prestații, inclusiv stabilirea nivelului contribuțiilor și a tuturor dispozițiilor referitoare la prestații și la plăți, cu condiția ca cerințele minime ale

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/>

²⁰ Publicat în J. O.f., L180/1 din 15 iulie 2010.

prezentei directive să fie respectate.

Statele membre, după adoptarea acestei directive, se vor asigura că există proceduri judiciare/administrative sau proceduri de conciliere, pentru punerea în aplicare a obligațiilor prevăzute de prezenta directivă, chiar și după încetarea relațiilor în cadrul cărora se susține că a apărut discriminarea. Asociațiile, organizațiile sau alte entități juridice stabilite de către statele membre, pot angaja, în numele sau în sprijinul reclamantului, cu aprobarea acestuia, orice procedură judiciară și/sau administrativă prevăzută pentru a determina respectarea obligațiilor rezultând din prezenta directivă.

Unul din organismele de promovare a egalității menționate în directivă este Institutul european pentru egalitatea de șanse între bărbați și femei. Înființat la 20 decembrie 2006, Institutul european pentru egalitatea de gen va asista instituțiile europene și statele membre în promovarea egalității de gen în toate politicile comunitare și politicile naționale rezultate și în lupta împotriva discriminării bazate pe sex.

Prin Regulamentul CE Nr. 1922/2006²¹ adoptat de către Parlamentul European și Consiliul la 20 decembrie 2006, s-a înființat Institutul european pentru egalitatea de gen.

Principalele obiective ale Institutului european pentru egalitatea de gen, constau în:

promovarea și consolidarea egalității de gen; includerea egalității de gen în toate politicile comunitare și implicit cele naționale; combaterea discriminării bazate pe sex; creșterea gradului de conștientizare a cetățenilor U.E.

Promovarea dialogului la nivel european va putea fi asigurată prin intermediul Institutului, prin organizarea activităților de promovare a schimbului de experiență și de dezvoltare a dialogului la nivel european, cu toate părțile interesate relevante, cum ar fi Comunitatea și instituțiile statelor membre, partenerii sociali, organizațiile non-guvernamentale, centre de cercetare, etc. Scopurile propuse se vor realiza prin: instituirea și coordonarea unei rețele europene privind egalitatea de gen; organizarea de reuniuni ad-hoc de experți; încurajarea schimbului de informații în rândul cercetătorilor și promovarea includerii perspectivei de gen în aria lor de cercetare; dezvoltarea dialogului și cooperarea cu organizațiile non-guvernamentale în domeniul egalității de șanse, universități, experți, centre de cercetare, și partenerii sociali.

Statele membre aveau obligația ca, până la 5 august 2012, să pună în aplicare actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive.

²¹ Publicat în J. O.f., L403/9 din 30 decembrie 2006.

II. DOCUMENTAR JURIDIC

RAPORT PRIVIND EVOLUȚIA LEGISLAȚIEI ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI ROMÂNIA

-2012-
-prima parte-

Claudia Elena Marinică*

1. Evoluția legislației U.E. în perioada ianuarie – iunie 2012

Anul 2012 reprezintă un an de cumpănă pentru Uniunea Europeană, Grecia reprezentând în continuare una din marile probleme din punct de vedere al vulnerabilității financiare precum și a dezechilibrelor macroeconomice existente, iar argumentele des invocate precum disciplina și solidaritatea țărilor membre la nivelul Uniunii care pot fi realizate doar prin aportul fiecărui stat membru în parte, printr-o reformă a guvernantei economice în U.E. astfel încât criza datoriiilor țărilor membre să se reducă în mod substanțial se pare că nu mai sunt suficiente.

Totodată, anul 2012 reprezintă și anul demarării **Programului Europa pentru cetățeni**, adoptat prin Decizia 1904/2006/CE¹ din 12 decembrie 2006 pentru perioada 2007-2013, prin care se stabilește cadrul juridic pentru sprijinirea unei game largi de activități și organizații care promovează „cetățenia europeană activă” și, astfel, implicarea cetățenilor și a societății civile în procesul de integrare europeană. Acest program reprezintă un instrument important ce „poate aduce o contribuție valoroasă la creșterea gradului de conștientizare, la înțelegerea și la aprecierea valorilor și principiilor consacrate în tratatele Uniunii. Tratatul U.E. pune rolul Uniunii în lume pe o bază nouă și introduce modificări importante în funcționarea instituțiilor sale, în relațiile interinstituționale și în interacțiunea dintre instituțiile europene, parlamentele naționale și cetățeni.

Programul *Europa pentru cetățeni* reprezintă un mijloc important de implicare a cetățenilor în viața democratică a U.E.. Întărirea

participării în special prin voluntariat, promovarea egalității de șanse pentru toți, dialogul intercultural și contribuția la o societate incluzivă sunt probleme de o importanță fundamentală pentru cetățenia activă, inclusiv în ceea ce privește participarea la viața politică. Angajamentul cetățenilor în aspecte care constituie priorități politice ale Uniunii Europene este un element cheie al participării civice.

De asemenea, programul *Europa pentru cetățeni* reprezintă un instrument valoros pentru creșterea gradului de conștientizare în rândul cetățenilor și pentru încurajarea acestora să își împărtășească opiniile cu privire la programul politic și la acțiuni concrete propuse de instituțiile europene și să influențeze cuprinsul agendei și modul în care aceasta trebuie dezvoltată. O atenție deosebită trebuie acordată perspectivei cetățenilor și a societății civile organizate asupra competențelor necesare pentru a contribui la și a beneficia de o economie durabilă bazată pe cunoaștere și asupra modalităților de a se asigura că aceasta se dezvoltă în strânsă legătură cu coeziunea socială.

În 2012 trebuie depuse eforturi suplimentare pentru creșterea gradului de conștientizare, de reflecție și de dezbateră cu privire la relevanța și implicațiile politicilor U.E. asupra vieții de zi cu zi a cetățenilor și pentru eliminarea obstacolelor cu care încă se confruntă cetățenii Uniunii. Subiectele în dezbateră ar trebui să fie în legătură cu problemele din agenda europeană, inclusiv guvernanta economică, schimbările climatice, energia durabilă, flexisecuritatea, transportul,

* Dr., cercetător științific.

¹ Publicată în J. Of., L 378 din 27 decembrie 2006, p. 32.

inovarea și alte inițiative și obiective emblematice ale strategiei Europa 2020. Proiectele vor facilita schimbul de opinii și prezentarea rezultatelor către factorii de decizie corespunzători cu privire la politicile europene și la impactul lor asupra situațiilor locale, precum și la problemele locale cu o dimensiune europeană.”²

Începutul anului 2012, aduce în discuție două dintre temele cele mai importante și anume **modificarea tratatului U.E. în ceea ce privește fondul de urgență** și cea referitoare la tratatul fiscal al U.E. – **Tratatul privind stabilitatea, coordonarea și guvernanta în cadrul Uniunii Economice și Monetare**, semnat la Bruxelles – care are rolul de a impune o disciplină fiscală strictă aplicabilă tuturor țărilor care-l vor adopta, acestea fiind singurele care vor beneficia de fonduri din cadrul Mecanismului European de Stabilitate. Este stabilit un prag limită pentru deficitul bugetar structural de 0,5%, iar atunci când nivelul datoriei publice este sub 60% și nu există riscuri privind sustenabilitatea pe termen lung a finanțelor publice, acest deficit structural poate să ajungă la 1% din PIB. Se dorește consolidarea pilonului economic prin realizarea unui set de reguli în vederea promovării disciplinei bugetare prin intermediul unui pact bugetar, consolidarea coordonării politicilor lor economice și îmbunătățirea guvernantei în zona euro, în vederea atingerii obiectivelor Uniunii Europene privind creșterea economică durabilă, ocuparea forței de muncă, competitivitatea și coeziunea socială. O altă măsură anticriză este și posibilitatea utilizării fondurilor europene neangajate ca garanție pentru obținerea de credite bancare pentru apariția de noi IMM-uri.

Sunt reglementate și mecanismele de corecție cu sancțiuni financiare specifice, prin care statul membru care se găsește vinovat va fi obligat să aplice măsuri pentru a se încadra în limitele stabilite.

În ceea ce privește Tratatul Fiscal al U.E. amintim că Marea Britanie și Cehia au refuzat semnarea, Marea Britanie încercând să condiționeze sprijinul față de tratat de

² <http://www.europapentru cetateni.eu/files/Prioritati%20tematice%202012.pdf>

posibilitatea de a fi scutită, în unele domenii de control al autorităților de supraveghere financiară paneuropeană.

România este unul din statele semnatare ale acest tratat, alături de alte 24 state membre ale U.E. prin *Legea nr.83/2012 pentru ratificarea Tratatului privind stabilitatea, coordonarea și guvernanta în cadrul Uniunii economice și monetare*³, semnat la Bruxelles la 2 martie 2012.

Prin ratificare, România își declară intenția de a-și asuma aplicarea tuturor dispozițiilor prevăzute de titlurile III și IV din Tratat („Pactul bugetar” și „Coordonarea politicilor economice și convergența”), începând cu data de 1 ianuarie 2013, dar cu condiția ca 12 dintre părțile contractante a căror monedă este euro să își fi depus instrumentul de ratificare, sau începând cu prima zi a lunii care urmează depunerii celui de-al doispzezecelea instrument de ratificare de către o parte contractantă a cărei moneda este euro, aplicându-se data care intervine prima.

În luna iulie a anului curent, s-a hotărât semnarea unui „*Pact pentru creștere economică și locuri de muncă*” care „cuprinde acțiunile pe care trebuie să le întreprindă statele membre și Uniunea Europeană în vederea relansării creșterii, a investițiilor și a ocupării forței de muncă, precum și în vederea sporirii competitivității Europei”⁴. Au fost aprobate și recomandările specifice fiecărei țări pentru a orienta politicile și bugetele statelor membre precum și rolul pe care ar trebui să îl joace viitorul cadru financiar multianual în consolidarea creșterii și a ocupării forței de muncă. Consiliul European consideră că o creștere puternică, inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, bazată pe finanțe publice solide, pe reforme structurale și pe investiții pentru stimularea competitivității, rămâne prioritatea cheie⁵.

De asemenea, în planul drepturilor omului, Consiliul European a salutat adoptarea de către Consiliu a Cadrului strategic al U.E. privind drepturile omului și democrația și a

³ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 410 din 20 iunie 2012.

⁴ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/RO/ec/131397.pdf.

⁵ Ibidem.

Planului de acțiune conex, fiind subliniată, totodată, importanța menținerii drepturilor omului și a democrației în centrul politicii externe a U.E.

Toate statele semnatare, pentru punerea în aplicare a prevederilor Pactului, vor urmări consolidarea financiară diferențiată și favorabilă creșterii economice, creditarea economiei și restructurarea sectorului bancar, promovarea creșterii și a competitivității, găsirea de soluții în ceea ce privește șomajul, aplicarea reformelor pentru îmbunătățirea gradului de ocupare a forței de muncă, punerea în aplicare a unor politici eficiente de combatere a sărăciei, modernizarea administrației publice etc.

Astfel, în cuprinsul Pactului sunt prevăzute următoarele măsuri:

- Aprofundarea pieței unice, cu asigurarea unei monitorizări permanente din partea Comisiei;

- Realizarea unei piețe unice digitale pentru asigurarea dinamicii economiei europene;

- Finalizarea integrală a pieței interne a energiei până în anul 2014, punerea în aplicare a Directivei privind eficiența energetică;

- Consolidarea spațiului european de cercetare prin transformarea rapidă în inovații;

- Reformarea politicii de coeziune;

- Stimularea finanțării economiei, contribuția politicii fiscale la consolidarea fiscală și la creșterea economică, stabilitatea financiară;

- Stimularea ocupării forței de muncă, mobilitatea forței de muncă în interiorul U.E. etc.

În sprijinul cetățenilor, în luna aprilie a acestui an, a devenit operațional și **mecanismul dedicat inițiativelor cetățenilor europeni** conform căruia cererile pot fi depuse de un comitet al cetățenilor alcătuit din cel puțin șapte cetățeni ai U.E. cu reședința în cel puțin șapte state membre diferite ale Uniunii Europene. În **Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) este reglementat la art.11 alin.(4) faptul că** „la inițiativa a cel puțin un milion de cetățeni ai Uniunii, resortisanți ai unui număr semnificativ de state membre, Comisia Europeană poate fi invitată să prezinte, în limitele atribuțiilor sale, o propunere corespunzătoare în materii în care acești cetățeni consideră că este necesar un act

juridic al Uniunii, în vederea aplicării tratatelor”. Urmare acestor prevederi, a fost adoptat **Regulamentul (UE) nr. 211/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 privind inițiativa cetățenească**⁶ unde se precizează că în conformitate cu prevederile art. 3 alin.(4) din regulament „*pentru a fi eligibili să susțină o inițiativă cetățenească, semnatarii trebuie să fie cetățeni ai Uniunii și să fi împlinit vârsta care le conferă dreptul de vot în alegerile pentru Parlamentul European*”. De asemenea, conform prevederilor art. 7 din regulament „*Semnatarii unei inițiative cetățenești trebuie să provină din cel puțin un sfert din statele membre. (2) În cel puțin un sfert din statele membre, semnatarii trebuie să reprezinte cel puțin numărul minim de cetățeni prevăzut în anexa I în momentul înregistrării propunerii de inițiativă cetățenească. Aceste numere minime corespund numărului membrilor Parlamentului European aleși în fiecare stat membru, înmulțit cu 750.*”

După înregistrarea cererii, Comitetul dispune de 12 luni pentru a colecta declarațiile de susținere necesare din cel puțin șapte state membre. Numărul declarațiilor de susținere trebuie certificat de autoritățile competente din statele membre. Comisia în maxim trei luni trebuie să analizeze inițiativa și să decidă cum să procedeze, va organiza reuniuni cu organizatorii, pentru a se explica problemele ridicate în cadrul inițiativei acestora, iar la final, Comisia va adopta o comunicare în care va explica concluziile sale privind inițiativa.

În situația în care se refuză înregistrarea unei propuneri de inițiativă cetățenească, Comisia informează organizatorii cu privire la motivele refuzului și la toate căile de atac judiciare și extrajudiciare pe care le au la dispoziție.

Inițiativa cetățenească europeană este un nou instrument pentru încurajarea democrației participative și dialogul între instituțiile U.E. și cetățeni, oferind europenilor puterea de a da dovadă de *înțelepciune colectivă* („*le pouvoir de faire preuve d’une sagesse collective*”)⁷.

În luna aprilie a anului 2012, Comisia

⁶ Publicat în J. Of., L 65 din 11 martie 2011, p. 1.

⁷ Staffan Nilsson - Președintele Comitetului Economic și Social European

Europeană a publicat **Raportul Eurobarometru Flash privind Carta drepturilor fundamentale**⁸ prin care sunt subliniate situațiile în care se aplică prevederile acesteia și rolul instituțiilor U.E. în materia drepturilor fundamentale.

Ca planuri viitoare de acțiune, se dorește **inclusiunea politicilor de promovare a drepturilor omului** în politica comercială a U.E., în susținerea economică precum și în politica externă. Conform celor susținute de dna Barbara Lochbihler, Președinta subcomisiei pentru drepturile omului, „dezbaterile de la Parlament privind drepturile omului sensibilizează, în același timp, cetățenii europeni în legătură cu problemele existente, lucru care pune presiune asupra guvernelor în cauză în vederea ameliorării situației”, însă consideră că trebuie incluse „politicile de promovare a drepturilor omului în politica noastră comercială, în susținerea economică pe care o oferim, în politica noastră externă”, totodată, doamna Lochbihler, a precizat că U.E. este recunoscută pe plan internațional pentru activitatea sa în domeniul drepturilor omului.

De asemenea, drepturile fundamentale sunt din ce în ce mai vizibile în procesul decizional al U.E., în acest sens, Comisia Europeană publică în fiecare an un raport privind aplicarea Cartei drepturilor fundamentale în U.E. cu exemplificarea situațiilor și propunerilor U.E. care au contribuit la o mai bună protecție a anumitor drepturi însă, de foarte multe ori, cetățenii U.E. continuă să facă confuzii privind scopul Cartei și situațiile în care aceasta se aplică sau nu.

O altă dorință este aceea a creării unui **reprezentant U.E. pentru drepturile omului** care să aibă drept obiective domenii precum consolidarea democrației, justiția internațională, dreptul umanitar internațional, abolirea pedepsei cu moartea, libertatea de exprimare, chestiuni legate de diferențele de gen și folosirea copiilor în conflictele armate în vederea creșterii vizibilității, eficienței, coerenței și responsabilității politicii U.E. în domeniul drepturilor omului. În ceea ce privește mandatul acestuia, acesta va fi de doi ani și jumătate și poate fi reînnoit. De asemenea, acest

reprezentant va stabili relații de cooperare cu O.N.U., va prezida dialogurile la nivel înalt și va conduce consultările cu țările terțe în domeniul drepturilor omului.

Referitor la protecția drepturilor omului, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat două Recomandări – **Recomandarea CM/Rec(2012)4 a Comitetului de Miniștri cu privire la protecția drepturilor omului în contextul rețelelor de socializare și Recomandarea CM/Rec(2012)3 a Comitetului de Miniștri către statele membre asupra protecției drepturilor omului cu privire la folosirea motoarelor de căutare**, recomandări care se referă la protecția drepturilor omului în contextul utilizării rețelelor de socializare și a motoarelor de căutare, astfel încât „utilizatorilor trebuie să li se aducă la cunoștință obligațiile pe care le au față de alte persoane și, în mod particular, că publicarea datelor private ale altor persoane trebuie să respecte drepturile acestora din urmă”.

Astfel, prin intermediul acestor recomandări statele membre sunt atenționate să ia măsuri concrete, în urma consultărilor cu mediul privat și societatea civilă, pentru eficientizarea protecției vieții private a persoanelor, în vederea respectării dreptului la liberă exprimare și dreptului la informare.

În **Recomandarea CM/Rec(2012)4 a Comitetului de Miniștri cu privire la protecția drepturilor omului în contextul rețelelor de socializare**⁹ sunt trasate măsuri pe trei direcții și anume:

- „*Informații și măsuri esențiale necesare pentru sprijinul utilizatorilor rețelelor de socializare*”,
- „*Protejarea copiilor și tinerilor împotriva conținutului și comportamentelor dăunătoare*”,
- „*Datele private și încrederea în rețelele de socializare*”.

În conținutul recomandării se precizează că informarea utilizatorilor rețelelor de socializare în ceea ce privește riscurile la care sunt supuși precum și informarea cu privire la existența posibilității exercitării cu ușurință a

⁸ Publicat în Raportul Flash Eurobarometru 340, realizat de TNS Political & Social la cererea Directoratului General pe Justiție din cadrul Comisiei Europene.

⁹<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1929429&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

drepturilor acestora de a șterge toate datele colectate de rețelele de socializare, precum și a dreptului la portabilitatea datelor sunt absolut esențiale. Se solicită statelor garantarea unui „drept la folosirea pseudonimului”, în contextul facilitării utilizatorilor să facă alegeri conștiente despre identitatea lor online.

Au fost identificate riscurile pe care rețelele de socializare le au asupra drepturilor omului și anume lipsa de protecție legală și procedurală a proceselor, protecția inadecvată a copiilor și tinerilor împotriva conținutului sau comportamentelor dăunătoare, lipsa respectului drepturilor celorlalți, lipsa setărilor standard ce facilitează intimitatea, lipsa transparenței asupra scopurilor pentru care datele cu caracter personal sunt procesate și colectate.

Recomandarea CM/Rec(2012)3 a Comitetului de Miniștri către statele membre asupra protecției drepturilor omului cu privire la folosirea motoarelor de căutare¹⁰ urmărește creșterea transparenței în colectarea datelor private și a scopurilor legitime pentru care acestea sunt procesate, sunt enumerate riscurile cu privire la încălcarea principiului libertății de exprimare, accesului la informație, dreptului la viață privată și dreptului la protecția datelor cu caracter personal. Se dorește ca „utilizatorii să fie informați și educați cu privire la funcționarea diferitelor motoare de căutare pentru a putea lua decizii conștiente despre sursele de informare, și în mod deosebit despre faptul că ordonarea acestora nu reflectă în mod necesar importanța, relevanța sau seriozitatea surselor. (...) Utilizatorilor ar trebui să li se aducă la cunoștință instrumentele disponibile pentru exercitarea drepturilor lor, precum și implicațiile folosirii motoarelor de căutare, atât în ceea ce privește rezultatele personalizate, cât și impactul pe care îl au asupra imaginii și reputației lor rezultatele căutării combinate”¹¹.

Tot pe acest segment, Comisia Europeană a supus consultării noul pachet legislativ pentru reformarea cadrului legal

privind protecția datelor cu caracter personal la nivelul Uniunii Europene, ce include Proiectul de **Regulament** al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice față de prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, de aplicabilitate directă după adoptare precum și Proiectul de **Directivă** a Parlamentului European și a Consiliului privind protecția persoanelor fizice față de prelucrările efectuate de către autoritățile competente în scopul prevenirii, cercetării, constatării sau urmăririi penale a infracțiunilor ori executării pedepselor penale și libera circulație a acestor date.

Cu privire la respectarea și promovarea **principiului egalității de șanse între femei și bărbați**, Parlamentul European dorește creșterea participării femeilor în politică și afaceri, reducerea diferențelor de remunerare între bărbați și femei și a cotelor în vederea creșterii reprezentării femeilor în structurile de conducere ale întreprinderilor și organele politice.

Se dorește evaluarea măsurilor naționale luate până în prezent de fiecare stat în parte și, dacă acestea sunt inadecvate, Comisia Europeană să propună măsuri legislative pentru introducerea cotelor în vederea creșterii reprezentării femeilor în structurile de conducere ale întreprinderilor la 30% până în 2015 și la 40% până în 2020. În ceea ce privește cotele electorale, acestea au fost introduse cu succes în unele țări precum Franța, Spania, Belgia, Slovenia, Portugalia și Polonia. În vederea îmbunătățirii echilibrului de gen în instituțiile U.E., se dorește ca guvernele naționale să propună, după alegerile din 2014, un bărbat și o femeie drept candidați pentru funcția de Comisar european, întrucât având în vedere situația actuală conform căreia doar 35% din deputații europeni sunt femei iar în parlamentele naționale acestea însumează doar 24% și numai 23% din miniștri sunt femei tendința inegalității de gen persistă.

Totodată, este susținută și necesitatea inițierii unei directive privind asigurarea concediului de maternitate plătit în U.E.

În ceea ce privește problema **dreptului la muncă și a politicii de ocupare a forței de muncă**, Comisia a făcut o serie de recomandări generale, dar și sectoriale care au fost adresate

¹⁰<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1929429&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

¹¹<http://www.juridice.ro/197524/consiliul-europei-a-adoptat-doua-recomandari-cu-privire-la-protectia-drepturilor-omului-pe-internet.html>

guvernelor naționale pentru promovarea unor acțiuni coordonate privind crearea de locuri de muncă, reformarea piețelor muncii, realizarea de investiții în competențe, adaptarea aptitudinilor șomerilor la piața muncii, elaborarea politicilor de ocupare a forței de muncă și modalitățile de finanțare, în vederea atingerii unuia dintre obiectivele majore ale Strategiei Europa 2020 și anume integrarea pe piața muncii, până în 2020, a 75% dintre persoanele cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani.

Printre prevederile cuprinse în Recomandări amintim:

- îmbunătățirea coordonării, la nivel european, a politicilor de ocupare a forței de muncă;
- utilizarea programelor U.E. pentru a finanța crearea de locuri de muncă;
- încurajarea creării de locuri de muncă prin furnizarea de sprijin pentru întreprinderi, antreprenori și lucrători independenți;
- reformarea piețelor muncii în conformitate cu cerințelor viitoare;
- orientarea către sectoare-cheie, care pot genera locuri de muncă (economie ecologică, sănătate și asistență socială, economie digitală etc);
- înlăturarea obstacolelor care îngreunează găsirea unui loc de muncă în altă țară din U.E.;
- perfecționarea sistemelor care le oferă persoanelor interesate informații și recomandări cu privire la locurile de muncă disponibile în Europa;
- o mai mare implicare a angajatorilor și a lucrătorilor în elaborarea politicilor privind ocuparea forței de muncă.

Cu privire la **respectarea și promovarea dreptului la un proces echitabil**, a fost adoptată **Directiva 2012/13/U.E. a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale**¹² pentru a garanta

¹² Directiva 2012/13/U.E. a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale publicată în J. Of., L 142 din 1 iunie 2012.

persoanelor învinuite dreptul la informare în cursul procedurilor penale, pentru a contribui la evitarea erorilor judiciare și la reducerea numărului de căi de atac introduse.

Conform celor susținute de dna Viviane Reding – vicepreședinte al Comisiei și comisar U.E. pentru justiție „*acest nou act legislativ al U.E. va contribui la garantarea acestui drept, asigurând informarea clară și promptă a tuturor persoanelor cu privire la drepturile de care beneficiază. Astăzi marcăm o etapă importantă în eforturile noastre comune de a le garanta cetățenilor europeni accesul la justiție, oriunde s-ar afla pe teritoriul U.E. Doresc să mulțumesc Parlamentului European și miniștrilor de justiție din U.E. pentru sprijinul acordat propunerii Comisiei. Faptul că acest drept la un proces echitabil a fost transformat în realitate, într-un timp atât de scurt, pentru cele 500 de milioane de cetățeni ai Europei creează un precedent pozitiv pentru o Europă a drepturilor și a justiției.*”

Astfel, persoanele suspectate de comiterea unei infracțiuni vor fi informate cu privire la drepturile lor, într-o limbă pe care o înțeleg. Acest lucru se concretizează într-o *Notă privind drepturile* pusă la dispoziția persoanelor arestate sau care fac obiectul unui mandat european de arestare de către statele membre ale U.E. Această *Notă privind drepturile* va fi elaborată într-un limbaj simplu, uzual și pusă la dispoziția persoanei suspectate de comiterea unei infracțiuni, indiferent dacă aceasta o solicită sau nu, și va fi tradusă dacă este necesar.

În conținutul *Notei privind drepturile* vor fi incluse informații referitoare la drepturile persoanelor arestate sau reținute, precum dreptul:

- de a fi informate cu privire la capetele acușării;
- la interpretare și traducere în orice limbă pentru persoanele care nu înțeleg limba în care se desfășoară procedura;
- de a fi aduse cu promptitudine în fața unei instanțe după arestare;
- de a păstra tăcerea;
- de a beneficia de asistență din partea unui avocat;
- de a informa o altă persoană în legătură cu arestarea sau reținerea.

2. Evoluția legislației naționale în 2012

Pentru început este important de amintit că anul 2012 reprezintă pentru România cel de-al șaptelea an de la semnarea tratatului de aderare la U.E. și al cincilea an de când a aderat la Uniunea Europeană.

Pentru România, în prezent, în elaborarea Programului de Guvernare pentru anul 2012, s-a ținut cont de situația economică și socială în care se află această țară și de contextul internațional care continuă să fie dominat de incertitudine și instabilitate economică și financiară.

S-a pus accent pe necesitatea unei guvernări mai aproape de cetățeni, mai transparentă, mai eficientă, care să ajute la consolidarea statului de drept, și să ofere o direcție de evoluție spre dezvoltarea durabilă a întregii societăți.

Evaluarea obiectivă a ultimilor ani relevă că s-a înregistrat un regres economic și o profundă acutizare a crizei în plan economic și social. În acest context, noul guvern precizează, în programul de guvernare pe anul 2012, faptul că dorește să promoveze un set coerent de politici macroeconomice și măsuri de menținere a stabilității financiare a țării, care să asigure o creștere economică sustenabilă, refacerea atractivității investiționale a României, precum și o evoluție favorabilă a mediului de afaceri, a pieței muncii și a nivelului de trai al populației.

Principiul echilibrului între politicile de consolidare fiscală, susținerea mediului economic și imperativul protecției și solidarității sociale fiind unul dintre fundamentele programului de guvernare¹³.

De asemenea, se dorește continuarea eforturilor pentru aderarea României la Spațiul Schengen prin ridicarea controalelor la frontierele maritime și aeriene și stabilirea termenului de ridicare a controalelor la frontierele terestre.

Cu privire la **principiul liberei circulații** și respectarea acestuia, a fost republicată *Hotărârea Guvernului nr.1864/2006 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Ordonanței de urgență a Guvernului*

nr.102/2005 privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European și a cetățenilor Confederației Elvețiene și pentru stabilirea formei și conținutului documentelor care se eliberează cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European și cetățenilor Confederației Elvețiene și membrilor lor de familie, în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 239 din data de 9 aprilie 2012.

În domeniul **cooperării judiciare** a fost adoptată și publicată *Legea nr.35/2012 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.123/2007 privind unele măsuri pentru consolidarea cooperării judiciare cu statele membre ale Uniunii Europene*¹⁴. Acest act normativ armonizează dispozițiile O.U.G. nr.123/2007¹⁵ cu obligațiile stabilite în sarcina statelor membre potrivit unei noi decizii Eurojust și stabilește componența Biroului român la Eurojust, statutul membrilor acestuia, relația dintre membrul național și adjunctul, stabilirea unor reguli legate de competențele în plan național ale membrului național prin raportare la sistemul de drept intern, stabilirea mandatului membrului național pentru o perioadă de cel puțin 4 ani, cu posibilitatea reinvestirii, actuala reglementare prevăzând un mandat de numai 3 ani cu posibilitatea reinvestirii, desemnarea corespondenților naționali la Eurojust, relația dintre membrul național la Eurojust și punctele naționale de contact pentru Rețeaua Judiciară Europeană în materie penală.

Pentru **respectarea și garantarea principiului accesului liber la justiție** din perspectiva accesibilității legii, în sensul celor stabilite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și de U.E. s-au făcut demersuri pentru asigurarea accesului gratuit și integral la legislația României, în sensul publicării gratuite și a disponibilității permanente a legislației

¹³ <http://www.gov.ro/upload/articles/117011/programul-de-guvernare-2012.pdf>, p.2-3.

¹⁴ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 204 din 28 martie 2012.

¹⁵ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 751 din 6 noiembrie 2007.

naționale într-un format accesibil, a documentelor cuprinse în Partea I a Monitorului Oficial al României.

Până în prezent, conform celor precizate de ministrul justiției la momentul respectiv, „*actele normative cuprinse în formatul PDF al Monitorului nu pot fi în prezent nici copiate și nici tipărite; acestea sunt disponibile pentru scurt timp pe pagina de internet a Monitorului Oficial, după care accesul este restricționat și este permis doar contra cost. Legislațiile statelor europene sunt, în general, disponibile în integralitate și permanent pe site-urile monitoarelor oficiale, nu doar în formatul actului normativ ci și în formatul integrat al documentului, cu includerea tuturor modificărilor subsecvente (de ex. Franța, Belgia, R. Moldova). Mai mult, există la nivel european inițiativa punerii pe un singur site la dispoziția tuturor statelor membre a legislațiilor naționale (N-LEX). În prezent doar câteva state nu au afișată legislația pe acest site, printre care România, Bulgaria și Cipru.*”¹⁶

În ceea ce privește **sistemul de justiție și utilizarea metodelor alternative de soluționare a disputelor**, a apărut **Legea nr.115/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator**¹⁷, adoptată pe fondul recomandărilor făcute de Adunarea Generală a Rețelei Europene a Consiliilor Judiciare, de la Vilnius la care s-au făcut referiri exprese cu privire la sistemele de soluționare alternativă a disputelor care pot oferi cetățenilor o metodă alternativă viabilă de a soluționa conflictele în care sunt parte precum și stabilirea unui rol cât mai activ al instanțelor în sprijinirea și promovarea unor astfel de servicii. De asemenea, a fost luată în considerare și Rezoluția Parlamentului European din 13 septembrie 2011 pentru punerea în aplicare a Directivei privind medierea în statele membre, impactul acesteia asupra medierii și preluarea de către instanțele judecătorești(2011/2026 (INI)).

Legislația penală în vigoare a suferit și

¹⁶ Dl. Titus Corlățean, ministru de justiție Guvernul Ponta - 2012

¹⁷ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 462 din 9 iulie 2012.

ea modificări prin adoptarea **Legii nr.27/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr.286/2009 privind Codul penal**¹⁸, prin care se propune eliminarea prescripției pentru răspunderea penală în cazul infracțiunii de omor comisă cu intenție în variantă simplă și în formele sale agravate, întrucât această infracțiune aduce atingere dreptului la viață, iar protejarea și garantarea dreptului la viață ca drept fundamental al omului este imperios necesară. În conformitate cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care în cazul *Coeme and Others c. Belgia*(cererile nr.32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 și 33210/96 și Hotărârea din 22 iunie 2000, definitivă la 18 octombrie 2000 –par.148-151) a stabilit că extinderea termenului de prescripție pentru infracțiunile anterior săvârșite, dar pentru care, la intrarea în vigoare a noii legi, nu era împlinit termenul de prescripție, respectă prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului și nu încalcă principiul neretroactivității. Mai sunt prevăzute și eliminarea prescripției pentru executarea pedepselor în cazul infracțiunilor de omor, dar și completarea textelor care prevăd imprescriptibilitatea infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război prin introducerea sintagmei „indiferent de data la care au fost comise”.

O altă modificare legislativă se referă la **prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private - Ordonanța de urgență a Guvernului nr.13/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr.506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice**. Astfel, au fost însușite prevederile Directivei nr.2002/58/CE privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice¹⁹ și ale Directivei nr.2009/136/CE²⁰. Sunt reglementate obligațiile furnizorilor, dar și drepturile utilizatorilor,

¹⁸ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 180 din 20 martie 2012.

¹⁹ Publicată în J. Of., L 201/37 din 31 iulie 2002, p. 63.

²⁰ Directiva 2009/136/CE a Parlamentului european și a Consiliului, din 25 noiembrie 2009, de modificare a Directivei 2002/22/CE privind serviciul universal și

astfel: ca *drepturi ale utilizatorilor* amintim dreptul de a fi informați în legătură cu stocarea de informații în echipamentul terminal utilizat, dreptul de a fi informați asupra scopului în care sunt prelucrate informațiile stocate, dreptul de le fi incluse datele cu caracter personal în toate registrele publice ale abonaților, în forma scrisă sau electronic, dreptul de a se opune includerii datelor cu caracter personal în registre ale abonaților, dreptul de a fi informați în legătură cu scopul întocmirii registrelor ale abonaților și cu posibilitățile de utilizare a datelor cu caracter personal incluse în aceste registre, iar ca *obligații ale furnizorilor* amintim informarea utilizatorilor în cazul în care datele lor cu caracter personal au fost compromise sau riscă să fie compromise ca urmare a încălcării securității prelucrării datelor, implementarea unei politici de securitate în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, notificarea autorității pentru protecția datelor cu privire la cazurile de încălcare a securității prelucrării datelor cu caracter personal, păstrarea unei evidențe a tuturor încălcărilor securității datelor cu caracter personal etc.

Relaționat de această temă, trebuie subliniat că Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal a comunicat Consiliului Superior al Magistraturii că hotărârile judecătorești, citațiile și rezoluțiile parchetului, comunicate părților, încalcă secretul corespondenței și dreptul la viață intimă și privată conform prevederilor Legii nr. 677/2001²¹, întrucât acestea nu sunt transmise prin sisteme securizate.

Ca urmare a acestei sesizări, Consiliul Superior al Magistraturii consideră că operațiunea de comunicare a citațiilor și a celorlalte acte procedurale reprezintă o operațiune de prelucrare a datelor cu caracter personal în sensul prevederilor art.3 din Legea

drepturile utilizatorilor cu privire la rețelele și serviciile de comunicații electronice, a Directivei 2002/58/CE privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 privind cooperarea dintre autoritățile naționale însărcinate să asigure aplicarea legislației în materie de protecție a consumatorului; publicată în J. Of., L 337 din 18 decembrie 2009.

²¹ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 790 din 12 decembrie 2001.

nr.677/2001 pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, cu modificările și completările ulterioare, iar instanțele judecătorești și parchetele având calitatea de operator. Pentru acest motiv, C.S.M. este de părere că Noul Cod de Procedură Penală trebuie să fie în acord cu prevederile mai sus-menționate, corelate cu prevederile din Noul Cod de Procedură Civilă, în sensul introducerii obligativității comunicării citațiilor și a tuturor actelor de procedură prin agenți procedurali ai organelor judiciare sau prin orice alt salariat al acestora, prin intermediul poliției comunitare ori prin serviciul poștal sau de curierat, în plic închis, iar în cazul în care comunicarea nu este posibilă, aceasta să se facă prin poștă, cu scrisoare recomandată²².

O altă măsură legislativă în materia protecției datelor cu caracter personal este și **Legea nr. 81/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 238/2009 privind reglementarea prelucrării datelor cu caracter personal de către structurile/unitățile Ministerului Administrației și Internelor în activitățile de prevenire, cercetare și combatere a infracțiunilor, precum și de menținere și asigurare a ordinii publice**²³, prin care sunt instituite norme pentru asigurarea protecției persoanelor împotriva prelucrării datelor cu caracter personal, concomitent cu asigurarea desfășurării activităților legitime ale Ministerului Administrației și Internelor pentru prevenirea, cercetarea și combaterea infracțiunilor, precum și de menținere și asigurare a ordinii publice. Printre altele, este reglementată procedura blocării datelor cu caracter personal precum și a ștergerii în momentul în care prelucrarea datelor nu mai este necesară scopului care a împiedicat ștergerea acestora. Nu în ultimul rând, se urmărește crearea cadrului legal pentru implementarea dispozițiilor Deciziei 2008/615/JAI²⁴, reglementarea exercitării

²² A se vedea punctul de vedere al Direcției legislație, documentare și contencios al CSM.

²³ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 400, din 14 iunie 2012.

²⁴ Decizia 2008/615/JAI a Consiliului, din 23 iunie 2008, privind intensificarea cooperării transfrontaliere, în special în domeniul combaterii terorismului și a

drepturilor de către persoana vizată în situația prelucrărilor efectuate de către o autoritate străină în sistemele de evidență deținute de operatorii din cadrul M.A.I. etc.

În vederea creșterii gradului de transparență a activităților autorităților administrației publice locale, a gradului de implicare a cetățenilor în luarea deciziilor cu impact asupra comunității din care aceștia fac parte, precum și a creșterii calității serviciilor publice locale pentru cetățeni a fost adoptată **Legea nr. 74/2012 pentru completarea art. 21 din Legea nr. 215/2001 privind Statutul aleșilor locali**²⁵, reglementare legislativă care are un impact pozitiv asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Astfel, se completează conținutul articolului 21, cu introducerea unui nou alineat, prin care pentru apărarea intereselor unităților administrativ-teritoriale, primarul, respectiv președintele consiliului județean, stă în judecată ca reprezentant legal și nu în nume personal.

Un act normativ relevant este **Legea nr. 129/2012**²⁶ **pentru modificarea și completarea Legii sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr.487/2002**, care a apărut ca urmare a necesității alinierii legislației românești în vigoare cu prevederile din tratatele internaționale privind drepturile și libertățile fundamentale, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția O.N.U. împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Au fost introduse o serie de principii generale cu privire la drepturile persoanelor internate în unități de psihiatrie cum ar fi:

- respectarea demnității umane;
- supunerea pacienților la tratament inuman sau degradant ori la alte rele tratamente;
- interzicerea discriminării;
- restricționarea libertății de mișcare prin

criminalității transfrontaliere, publicată în J. Of., L 210, din 6 august 2008, p. 1.

²⁵ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 346 din 22 mai 2012.

²⁶ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 487 din 17 iulie 2012.

conținere și izolare.

De asemenea, se mai stabilește printre altele și că programul terapeutic se comunică nu numai pacientului, ci și reprezentatului legal sau convențional pentru asigurarea exercitării atribuțiilor reprezentantului, stabilirea verificării periodice a situației bolnavului, pentru conformarea legislației naționale la practica Ct.E.D.O. și normele internaționale.

Și în domeniul **protejării și promovării drepturilor persoanelor cu handicap** a fost adoptată **Legea nr.136/2012**²⁷ **privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.84/2010 pentru modificarea și completarea Legii nr.448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap**, adoptată ca urmare a existenței unor lacune în legislația existentă până în prezent. Conform noilor reglementări se va realiza unitatea la nivel conceptual a definiției persoanei cu handicap, potrivit prevederilor Strategiei naționale pentru protecția, integrarea și incluziunea socială a persoanelor cu handicap în perioada 2006-2013, stabilirea unor obligații pentru persoanele cu handicap care să ducă la remedierea deficiențelor funcționale și să ajute la integrarea socială și pe piața muncii și nu în ultimul rând stabilirea unor măsuri cu caracter administrativ de natură să asigure funcționarea în mod operativ și efectiv a organismelor care realizează încadrarea în grad de handicap.

Printre actele legislative cu impact asupra drepturilor omului se numără și **Legea nr.25/2012**²⁸ **pentru modificarea și completarea Legii nr.217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței în familie**. Adoptarea acestei legi a apărut ca urmare a necesității alinierii legislației românești la standarde internaționale, România fiind singurul stat din U.E. care nu are incriminată violența domestică, violența în familie fiind sancționată potrivit prevederilor Codului Penal doar dacă victima e căsătorită legal cu făptuitorul.

În domeniul **educației naționale**, legislația în vigoare a suferit modificări prin

²⁷ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 505 din 23 iulie 2012.

²⁸ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 165 din 13 martie 2012.

Ordonanța de urgență a Guvernului nr.21/2012²⁹ privind modificarea și completarea Legii educației naționale nr.1/2011. Din categoria modificărilor și completărilor amintim:

- pentru anul școlar 2012-2013, la clasa pregătitoare, în situații excepționale, formațiunile de preșcolari din grupa mare sau de elevi pot funcționa sub efectivul minim sau peste efectivul maxim, cu aprobarea consiliului de administrație al inspectoratului școlar, pe baza unei justificări corespunzătoare, ținând seama de încadrarea în costul standard per elev și în numărul maxim de posturi aprobat pentru învățământul preuniversitar;

- până la finalul anului universitar 2012-2013, prin excepție, evaluarea școlilor doctorale se face de către ARACIS sau de către o altă agenție de asigurare a calității, din țară sau din străinătate, iar evaluarea se face din 5 în 5 ani.

- au apărut noi prevederi în legătura cu mobilitatea personalului didactic din învățământul preuniversitar și anume: cadrele didactice titulare beneficiază, la cerere, de pretransfer consimțit între unitățile de învățământ preuniversitar, în aceeași localitate, în localitatea în care își are domiciliul cadrul didactic titular în sistemul de învățământ preuniversitar sau pentru apropiere de domiciliu.

- prevederi referitoare la detașarea personalului didactic titular în învățământul preuniversitar, detașare care se poate face în interesul învățământului, conform metodologiei elaborate cu consultarea partenerilor de dialog social și aprobate prin ordin al ministrului educației, cercetării, tineretului și sportului etc.

În ceea ce privește **dreptul la pregătire profesională**, a fost adoptată *Legea nr. 57/2012³⁰ pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr.129/2000 privind formarea profesională a adulților*. Noile prevederi se referă la posibilitatea realizării

programelor de formare profesională atât în limba română, cât și în limbile minorităților naționale sau într-o limbă de circulație internațională. De asemenea, programul de formare va fi întocmit atât în limba română, cât și în limba minorității naționale sau în limba de circulație internațională pentru care solicită autorizarea.

În ceea ce privește **protecția copilului și drepturile acestuia**, un domeniu care are impact asupra protejării și respectării acestui drept este și **adopția** și regimul juridic aplicabil acesteia, a apărut *Hotărârea Guvernului nr.350/2012³¹ pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr.273/2004 privind regimul juridic al adopției și a Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului de coordonare de pe lângă Oficiul Român pentru Adopții*.

Sunt reglementate aspecte referitoare la evaluarea adoptatorului sau a familiei adoptatoare în vederea obținerii atestatului în cadrul procedurii adopției interne, stabilirea adopției interne ca finalitate a planului individualizat de protecție, deschiderea procedurii adopției interne, potrivirea teoretică și practică în cadrul procedurii adopției interne, încredințarea în vederea adopției în cadrul procedurii adopției interne, încuviințarea adopției interne, monitorizarea și alte activități postadopție în adopția internă, etapele procedurii adopției internaționale etc.

Ca o concluzie, putem afirma că prima parte a anului 2012 marchează atât pentru Uniunea Europeană cât și pentru România necesitatea unei consolidări fiscale, cu măsurile de corecție bugetară și cu reforma economică specifice pentru unele instituții și nu în ultimul rând, accentuarea protecției și promovării drepturilor omului prin includerea acestor politici, așa cum am precizat mai sus, în politica comercială a U.E., în susținerea economică precum și în politica externă.

²⁹ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 372 din de 31 mai 2012.

³⁰ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 196, din 26 martie 2012.

³¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 268, din 23 aprilie 2012.

I. În contextul politic al anului 2012, dorința legiuitorilor a fost aceea de schimba cadrul legal existent în materie electorală. Deși nu este rostul nostru să analizăm din perspectivă politică măsurile legislative adoptate, consecințele pe care le-au avut asupra ansamblului drepturilor omului și cetățeanului reclamă o scurtă prezentare a acestora.

Astfel, în la data de 5 iulie 2012 a fost publicat Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 41/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, care a fost aprobată prin Legea nr. 153/2012¹, ulterior controlului de constituționalitate realizat de instanța de contencios constituțional. De asemenea, în materie mai sunt incidente dispozițiile Legii nr. 131/2012 pentru modificarea art. 10 din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului².

Problemele juridice în materia drepturilor omului care au apărut legate de dispozițiile legale în vigoare referitoare la cvorumul necesar demiterii Președintelui României.

Discuțiile au apărut deoarece părțile aflate în conflict politic au căutat să își exercite influența în materia edictării normelor juridice, fiind necesar arbitrajul Curții Constituționale.

Decizia acesteia a fost că modificarea art. 10 din Legea nr. 3/2000 este constituțională, în măsura în care asigură participarea la referendum a cel puțin jumătate plus unul din numărul persoanelor înscrise în listele electorale permanente.

Acest lucru a fost reținut de către instanța de contencios constituțional pentru că participarea la referendum a majorității cetățenilor reprezintă un act de responsabilitate civică, prin care corpul electoral urmează să se

pronunțe cu privire la sancționarea sau nu a Președintelui României, având posibilitatea demiterii sau menținerii acestuia în funcție, avându-se în vedere, fără îndoială, și dispozițiile constituționale referitoare la valorile statului român, civismul fiind una dintre acestea.

În considerarea acestei decizii, s-a desfășurat referendumul național pentru demiterea președintelui României, în ziua de 29 iulie 2012.

Ulterior, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 21 august 2012³ s-a constatat că procedura pentru organizarea și desfășurarea referendumului național din data de 29 iulie 2012 pentru demiterea Președintelui României a fost respectată, însă nu au participat cel puțin jumătate plus unu din numărul persoanelor înscrise în listele electorale permanente, pentru ca referendumul să fie valabil în conformitate cu prevederile art. 5 alin. (2) din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului.

Întreaga procedură și contextul acestei suspendări a Președintelui României vor face obiectul altor studii, mult mai dezvoltate sub aspectul dimensiunii, în considerarea problemelor de drept ridicate.

II. În anul 2011 a fost semnat, la București și Viena, Memorandumul de înțelegere între Ministerul Administrației și Internelor din România și Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor în Domeniul Migrației pentru finanțarea și implementarea proiectului „Procesul Praga: continuarea dialogului pentru crearea de parteneriate în domeniul migrației”, aprobat prin H.G. nr. 648/2012 de către Guvernul României⁴.

Prin acest act, Ministerului Administrației și Internelor îi revine obligația de a implementa proiectul european care face

* Dr.

¹ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 511 din 24 iulie 2012.

² Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 489 din 17 iulie 2012.

³ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 616 din 27 august 2012.

⁴ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 471 din 11 iulie 2012.

obiectul memorandumului pe o durată cuprinsă între 8 și 12 luni, contribuind și cu suma de 18.000 de euro.

Parteneri în cadrul acestui proiect sunt ministerele cu caracter similar din Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria și România, beneficiari fiind structurile administrative responsabile cu gestionarea migrației din toate țările foste sovietice, ale fostei Iugoslavii și Turcia.

Proiectul propus trebuie să asigure continuarea dialogului existent, urmarea pașilor definitorii pentru implementarea sa și asigurarea suportului financiar, avându-se în vedere faptul că această inițiativă este în concordanță cu abordarea globală a Uniunii Europene în ceea ce privește politicile de migrație¹.

Se va urmări asigurarea și respectarea tuturor practicilor democratice în materia drepturilor omului la nivel național, dar și între statele partenere, în vederea soluționării în condiții cât mai favorabile a cazurilor de migrație.

III. În contextul problematicii imigrării, trebuie menționat și faptul că prin Legea nr. 118/2012² de aprobare a O.U.G. nr. 30/2007 privind organizarea și funcționarea Ministerului Administrației și Internelor se dispune reorganizarea Oficiului Român pentru Imigrări, în urma căreia se înființează Inspectoratul General pentru Imigrări, instituția succesoare preluând atribuțiile Oficiului.

În temeiul acestui act normativ, s-au modificat și dispozițiile H.G. nr. 639/2007 privind structura organizatorică și atribuțiile Oficiului Român pentru Imigrări. În acest sens, a fost adoptată H.G. nr. 838/2012³, care a înlocuit în text sintagma Oficiul Român pentru Imigrări cu aceea de Inspectoratul General pentru Imigrări.

IV. S-a republicat Legea nr. 238/2009⁴

¹ Definite în Pactul european pentru migrație și azil, Abordarea globală a migrației, precum și Politica europeană de vecinătate și Pactul de stabilitate

² Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 461 din 9 iulie 2012.

³ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 581 din 14 august 2012.

privind reglementarea prelucrării datelor cu caracter personal de către structurile/unitățile Ministerului Administrației și Internelor în activitățile de prevenire, cercetare și combatere a infracțiunilor, precum și de menținere și asigurare a ordinii publice, dându-se textelor o nouă numerotare.

Semnalăm, în aceeași dimensiune a republicărilor actelor normative, alte două acte care au beneficiat de această operațiune de logistică formală: Legea nr. 134 din 2010 privind Codul de procedură civilă⁵, Legea nr. 14/2003 a partidelor politice⁶ și Legea nr. 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European⁷.

V. Prin Legea nr. 128/2012⁸ s-a modificat și completat Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare, definindu-se legal ce înseamnă pregătirea populației pentru apărare, situația populației care va fi mobilizată în situații de război și apărare.

Situația persoanelor care din motive de conștiință religioasă refuză îndeplinirea serviciului militar este avută în vedere de legiuitor, pentru acestea fiind prevăzut serviciul militar alternativ, instituție militară care va fi reglementată printr-o lege specială.

Printre persoanele care nu vor îndeplini serviciul militar regăsim personalul religios (inclusiv călugării cu vechime în mănăstire de cel puțin 2 ani), condamnații definitiv la pedepse cu închisoarea și persoanele arestate preventiv. O categorie specială este aceea a cetățenilor români care posedă o a doua legătură juridică cu un alt stat: în cazul acestora, serviciul militar se poate executa doar după trecerea a 6 luni de la revenirea acestora în țară.

⁴ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 474 din 12 iulie 2012.

⁵ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 545 din 3 august 2012.

⁶ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 550 din 6 august 2012.

⁷ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 627 din 31 august 2012.

⁸ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 491 din 17 iulie 2012.

VI. Dreptul la sănătate este unul dintre cele mai importante, iar în contextul actual grija care trebuie manifestată în această sferă trebuie să fie tot mai mare. În ultimii ani, au fost adoptate mai multe acte normative în materie, iar anul 2012 este și el bine reprezentat sub acest aspect.

Astfel, au fost adoptate: H.G. nr. 849/2012¹ privind ocuparea posturilor vacante după data de 1 ianuarie 2012 de personal de specialitate medico-sanitar, auxiliar sanitar și personal de specialitate din compartimentele paraclinice medico-sanitare din unitățile din sistemul sanitar și O.U.G. nr. 50/2012² privind reglementarea reîncadrării personalului de specialitate medico-sanitar și auxiliar sanitar, redistribuit din unitățile sanitare propuse pentru reorganizare în cămine de bătrâni, la unitățile sanitare care își reiau activitatea. Prin textul OUG nr. 50/2012 s-a dispus redeschiderea a 67 de unități spitalicești care fuseseră transformate în cămine de bătrâni prin intermediul H.G. nr. 345/2011.

În materia alimentației de calitate a populației trebuie menționate dispozițiile O.U.G. nr. 49/2012³, care a modificat textul O.U.G. nr. 24/2010 privind implementarea programului de încurajare a consumului de fructe proaspete în școli. O alimentație

sănătoasă presupune un consum echilibrat de surse de vitamine și minerale, iar România, țară cu potențial agricol uriaș a făcut pași înapoi în materia educării populației către ceea ce este necesar în vederea sporirii capacităților native ale locuitorilor săi.

Mai subliniem, de asemenea, faptul că o educație reală către o viață sănătoasă include și o politică mult mai activă de promovare a sportului la nivelul tuturor vârstelor. Este foarte util că acest program alimentar este extins la nivelul unităților școlare, dar el nu poate fi considerat capabil de a rezolva singur absența unui program complex și cuprinzător în materia asigurării dreptului la sănătate.

În contextul modernizării sistemului administrativ și sanitar național s-a adoptat H.G. nr. 900/2012⁴ pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la cardul național de asigurări sociale de sănătate din titlul IX „Cardul european și cardul național de asigurări sociale de sănătate” din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății.

Asigurarea de servicii medical de calitate presupune și o repartizare justă a condițiilor de acordare a îngrijirilor medicale, iar pentru o mai bună evidență și eficientizare a acestora este necesară acordarea.

¹ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 593 din 20 august 2012.

² Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 661 din 19 septembrie 2012.

³ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 650 din 12 septembrie 2012.

⁴ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 643 din 10 septembrie 2012

III. JURISPRUDENȚĂ

ÎNCĂLCAREA ART. 1 DIN PROTOCOLUL NR. 1 LA CONVENȚIE ÎN CAUZA JARNEA ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI*

Art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează protecția proprietății. Astfel „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de

principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții sau a amenzilor.”

Rezumat

I. Faptele

Reclamanții sunt resortisanți români. Toți reclamanții au în proprietate imobile ocupate de chiriași în temeiul unor contracte de închiriere încheiate cu statul. După căderea regimului comunist, dreptul de proprietate al reclamanților a fost confirmat de instanțe. Prin urmare, reclamanții au încercat, însă fără succes, să îi evacueze pe chiriași sau să încaseze chiria datorată.

Reclamanții s-au plâns că restrângerea dreptului de folosință a proprietății acestora încalcă dreptul la respectarea proprietății, conform dispozițiilor art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Totodată, invocând art. 6 și 14 din Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, reclamanții s-au plâns de soluția, durata și lipsa de imparțialitate a acțiunilor civile în care au fost implicați, precum și de faptul că au suferit o discriminare.

În ceea ce privește poziția Guvernului, acesta a recunoscut faptul că refuzul instanțelor interne de a admite acțiunea în evacuarea chiriașilor a constituit o ingerință în dreptul reclamanților de folosință a proprietății lor, ceea ce echivala cu reglementarea folosinței bunurilor. Instanțele au considerat că ingerința era prevăzută de lege, urmarea un scop legitim de interes general și nu era disproporționată față de scopul respectiv.

Guvernul a evidențiat diferențele dintre prezenta cauză și *Hutten-Czapska împotriva*

Poloniei [(MC) nr. 35.014/97, CEDO 2006-VIII], explicând următoarele: prelungirea legală a contractelor de închiriere în litigiu a fost limitată la 5 ani; proprietarii avuseseră libertatea de a negocia valoarea chiriei cu chiriașii, în anumite condiții; iar costul întreținerii imobilului, conform Legii locuinței nr. 114/1996, se împărțea între proprietari și chiriași, aceștia din urmă având obligația de a acoperi costul reparațiilor în cazul în care imobilul era avariat în urma folosirii lui necorespunzătoare.

Făcând trimitere la *Robitu împotriva României* (nr. 33.352/96, decizia Comisiei din 20 mai 1998, nepublicată), Guvernul a considerat că prelungirea legală a contractelor de închiriere - prevăzută în ordonanță și menționată în prezenta cauză de către instanțele interne sesizate cu soluționarea acțiunilor pentru evacuarea chiriașilor - urmarea un scop legitim de interes general, și anume apărarea intereselor chiriașilor într-un context al insuficienței locuințelor cu chirie ieftine. Această prelungire legală. În opinia Guvernului, constituia un just echilibru între interesul general al comunității și cerințele apărării drepturilor fundamentale ale persoanelor.

Reclamanții au susținut faptul că reglementările interne privind raporturile dintre proprietari și chiriași, împreună cu hotărârile instanțelor interne pronunțate în acest temei, au încălcat drepturile lor de proprietate.

* Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 556, din 7 august 2012

II. Dreptul și practica internă relevantă

Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru spațiile cu destinația de locuințe, a cărei aplicare de către tribunale a condus la menținerea locatarilor în apartamentele reclamanților, Ordonanță care se traduce într-o reglementare a folosirii bunurilor ceea ce intră sub incidența art. 1 § 2 din Protocolul nr. 1 De

asemenea, dispozițiile relevante în materie sunt prezentate în hotărârile Radovici și Stănescu împotriva României, (nr. 68.479/01, 71.351/01 și 71.352/01, 2 noiembrie 2006), Burzo împotriva României, (nr. 75.240/01, 4 martie 2008), Popescu și Toader împotriva României, (nr. 27.086/02, 8 martie 2007), Arsenovici împotriva României, (nr. 77.210/01, 7 februarie 2008).

III. Constatările Curții

Curtea constată că cererile nu sunt în mod vădit nefondate în sensul art. 35 § din Convenție. Prin Hotărârea din 31 mai 2012, în Cauza Jarnea și alții împotriva României, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat faptul că a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție ca urmare a ingerinței în dreptul reclamanților la respectarea bunurilor lor.

În acest sens, Curtea a subliniat în repetate rânduri că art. 1 din Protocolul nr. 1 conține 3 norme distincte: prima normă, prevăzută în prima teză a primului paragraf, este de natură generală și enunță principiul respectării bunurilor; a doua normă, inclusă în a doua teză a primului paragraf, reglementează privarea de proprietate și o supune anumitor condiții; a treia normă, menționată în al doilea paragraf, recunoaște că statele contractante au dreptul, printre altele, de a reglementa folosința bunurilor conform interesului general. Aceste norme nu sunt totuși fără legătură între ele. A doua și a treia normă privesc cazurile speciale de ingerință în dreptul la respectarea bunurilor și ar trebui interpretate așadar prin prisma principiului formulat în prima normă [a se vedea, printre altele, *James și alții împotriva Regatului Unit*, 21 februarie 1986, pct. 37, seria A nr. 98, care reiterează parțial principiile stabilite de Curte în Hotărârea *Sporrong și Lonroth împotriva Suediei*, 23 septembrie 1982, pct. 61, seria A nr. 52; a se vedea, de asemenea, *Cauza Broniowski împotriva Poloniei* (MC) nr. 31.443/96, pct. 134, CEDO 2004-V, și *Hutten-Czapska*, citată anterior, pct. 157].

Astfel, Curtea a considerat că

reclamanții în cererile de față au fost obligați să suporte restrângerea dreptului lor la folosința bunurilor ca urmare a legislației defectuoase și a lacunelor normative existente în Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru spațiile cu destinația de locuințe.

Curtea a constatat încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție cu privire la imposibilitatea reclamanților de a încasa chirie timp de mai mulți ani ca urmare a legislației defectuoase și a lacunelor normative existente în legislația relevantă în materie. O reparație pentru încălcarea dreptului la respectarea bunurilor ar fi, în consecință, legată în mod direct de încălcarea constatată de Curte supra, pct. 16. Curtea observă însă că elementele dosarelor din prezenta cauză nu îi permit să facă o evaluare exactă a prejudiciului material suferit efectiv de către reclamanți (*Cleja și Mihalcea împotriva României*, nr. 77.217/01, 8 februarie 2007, pct. 70).

De asemenea, Curtea recunoaște faptul că reclamanții au suferit un prejudiciu moral ca urmare a încălcării dreptului lor la respectarea bunurilor. În aceste circumstanțe, ținând seama de toate probele de care dispune și pronunțându-se în echitate, în conformitate cu art. 41 din Convenție, Curtea acordă fiecăruia dintre reclamanții din cererile sus-menționate câte 5.000 EUR cu titlu de prejudiciu material și moral.

Cu privire la încălcarea art. 6 și 14 din Convenție, după examinarea argumentelor reclamanților în lumina tuturor elementelor de care dispune și în măsura în care este

competență să se pronunțe cu privire la aspectele invocate, Curtea constată că acestea

nu indică nicio aparentă încălcare a drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție.

IV. Comentariu

Curtea Europeană a Drepturilor Omului stabilește și delimitează câmpul de aplicare al dispozițiilor art. 1 din Protocolul nr. 1. Jurisprudența Ct.E.D.O. prezintă o importanță deosebită în analiza, implementarea și garantarea dreptului la protecția proprietății. Astfel, pornind de la principiul general al necesității respectării bunurilor, statele sunt obligate să respecte dreptul de proprietate ce aparține persoanelor fizice și nu numai.

Remarcăm concordanța analizei Curții, care statuează dreptul statelor de a reglementa folosința bunurilor potrivit interesului general, cu opinia susținută de Guvernul României, privind necesitatea prelungirii legale a contractelor de închiriere, care au ca scop apărarea intereselor chiriașilor în contextul „insuficiențelor locuințelor cu chirie ieftine”. Cu alte cuvinte, considerăm că ne aflăm în fața unor reglementări legale naționale, care trebuie aplicate din prisma și în limitele stabilite de

principiului general.

Situația, care se evidențiază în speță, are în vedere interesele contrarii ale proprietarilor și ale locatarilor, care are la bază lacunele existente în reglementările interne și se datorează soluțiilor diferite, de multe ori contradictorii, date de instanțele naționale.

Într-o altă ordine de idei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului semnaleză, într-o cauză similară, Burzo împotriva României, faptul că sistemul creat de autoritățile naționale nu este criticabil în sine, dar că există o marjă de apreciere în ceea ce privește reglementarea folosirii bunurilor. În acest sens, apare riscul de a impune proprietarului o sarcină excesivă în privința posibilității de a dispune de bunul său, fapt care obligă autoritățile să aplice proceduri sau mecanisme legislative previzibile și coerente pentru a proteja proprietarul față de intervenții arbitrare și imprevizibile asupra dreptului său.

MARIUS MOCANU

INVOCAREA ÎNCĂLCĂRII ART. 1 DIN PROTOCOLUL NR. 1 ȘI A ART. 14 DIN CONVENȚIE ÎN CAUZA CONSTANTIN ABĂLUȚĂ ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI*

Art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului statuează cu privire la protecția proprietății. Astfel „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general

sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții sau a amenzilor.”

Art. 14 din Convenția Drepturilor Omului prevede interzicerea discriminării. Astfel „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere sau orice altă situație.”

* Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 586, din 16 august 2012.

Rezumat

I. Faptele

Reclamanții, foste cadre militare, beneficiau de o pensie calculată potrivit Legii nr. 164/2001 privind pensiile militare de stat. Pe durata serviciului au contribuit la bugetul de stat cu aproximativ 5% din soldă, pentru a beneficia de o pensie suplimentară. Pensia lunară de bază reprezenta aproximativ 60% din ultima soldă și era achitată în întregime de la bugetul de stat.

Prin introducerea, începând cu 2010, unui nou sistem de calcul al pensiilor, pe baza vârstei la momentul pensionării, duratei și cuantumului cotizațiilor la fondul de pensii, reclamanții susțin că li s-a redus cuantumul

pensiilor. Astfel, invocând art. 1 din Protocolul nr. 1 și art. 14 din Convenție, aceștia au susținut că reforma sistemului de pensii a adus atingere dreptului lor de proprietate, lipsindu-i de pensia stabilită la data pensionării, în timp ce alte grupuri sociale, cum ar fi foștii magistrați, continuă să beneficieze de un mod mai avantajos de calcul al pensiilor.

Reclamanții au susținut, de asemenea, că, din cauza modificărilor legislative operate, nu au beneficiat de un recurs efectiv, care să le fi permis să se plângă de situația în cauză și să pretindă redresarea acesteia.

II. Dreptul și practica internă relevantă

Legea nr. 119/2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor a abrogat mai multe sisteme speciale de pensii, inclusiv pe cel al pensiilor militare, pentru a asigura echilibrul bugetar și pentru a corecta inegalitățile dintre diferitele Sisteme de pensii. Conform Hotărârii Guvernului nr. 735/2010 pentru recalcularea pensiilor stabilite potrivit legislației privind pensiile militare de stat, a pensiilor de stat ale polițiștilor și ale funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciarelor, conform Legii nr. 119/2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor, pensiile militare trebuie să fie recalculate și incluse în sistemul public de pensii în termen de 5 luni de la data intrării în vigoare a noii legi.

Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice a instituit un nou sistem general de pensii, aplicabil și militarilor. Pensiile acestora din urmă au fost recalculate pe baza vârstei la momentul pensionării, duratei și cuantumului cotizațiilor la fondul de pensii. Durata serviciului militar a fost asimilată cu perioadele de contribuție în sensul legii.

Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/2011 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor acordate beneficiarilor proveniți din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională a abrogat Hotărârea Guvernului nr. 735/2010, a modificat anumite aspecte tehnice de calcul al pensiilor și a prelungit termenul pentru punerea în aplicare a noului sistem general de pensii.

III. Constatările Curții

Curtea constată că cererea este inadmisibilă în sensul art. 35 § 3 și 4 din Convenție. Astfel, prin decizia din 15 mai 2012, Curtea nu consideră necesar să se pronunțe cu privire la existența în dreptul intern a unui recurs efectiv și asupra obligației reclamanților de a-l exercita, atât timp cât plângerea este

inadmisibilă, pentru motivele prezentate în continuare.

Curtea reamintește că, deși art. 1 din Protocolul nr. 1 garantează plata prestațiilor sociale pentru persoanele care au achitat contribuția unei case de asigurări, acest lucru nu poate fi interpretat ca dând dreptul la acordarea

unei pensii într-un cuantum determinat [a se vedea, în special, *Skorkiewicz împotriva Poloniei* (dec), nr. 39.860/98, 1 iunie 1999, *Jankovic împotriva Croației* (dec), nr. 43.440/98, CEDO 2000-X, *Kuna împotriva Germaniei* (dec), nr. 52.449/99, CEDO-2001, *Blanco Caliejas împotriva Spaniei* (dec), nr. 64.100/00, 18 iunie 2002, și *Maggio și alții împotriva Italiei*, nr. 46.286/09, 52.851/08, 53.727/08, 54.486/08 și 56.001/08. pct. 55, 31 mai 2011],

Curtea reamintește, de asemenea, că statele părți la Convenție dispun de o marjă de apreciere destul de largă atunci când este vorba de reglementarea politicii lor sociale. Întrucât adoptarea legilor în vederea stabilirii echilibrului între cheltuielile și veniturile statului implică, de regulă, o examinare a aspectelor politice, economice și sociale, Curtea consideră că autoritățile naționale sunt, în principiu, cel mai bine plasate pentru a alege mijloacele cele mai potrivite pentru a atinge acest obiectiv, iar Curtea respectă alegerea lor, cu excepția cazului în care acestea se dovedesc, în mod evident, lipsite de un temei rezonabil [*Mihăie și Sentes împotriva României*, (dec), nr. 44.232/11 și 44.605/11, 6 decembrie 2011].

În speță, Curtea subliniază că reforma sistemelor de pensii a fost fundamentată pe rațiuni obiective, și anume contextul economic și corectarea inegalităților existente între diferitele sisteme de pensii (supra, pct. 4).

În această privință, Curtea constată că pretinsa diminuare a pensiilor reclamanților a reprezentat o modalitate de a integra aceste pensii în sistemul unitar prevăzut de Legea nr. 263/2010 și consideră că motivele invocate pentru adoptarea acestei legi nu pot fi

considerate drept nerezonabile sau disproporționate.

Curtea reține, de asemenea, și faptul că reforma sistemului de pensii nu a avut un efect retroactiv, precum și că perioada serviciului militar a fost asimilată perioadelor de contribuție în sensul legii. În consecință, reclamanții nu au pierdut pensia care le era datorată în temeiul contribuțiilor la buget vărsate în timpul serviciului militar, ci doar o parte din pensie, care era susținută integral de la bugetul de stat și care reprezenta un avantaj de care reclamanții beneficiaseră anterior datorită naturii profesiei lor [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Frimu și alții împotriva României*, (dec), nr. 45.312/11, 7 februarie 2012)].

În ceea ce privește diferența de tratament în raport cu alte categorii de pensionari, Curtea reamintește că o distincție este discriminatorie în sensul art. 14 din Convenție dacă îi lipsește o justificare obiectivă și rezonabilă.

În speță, Curtea susține că faptul că alte categorii sociale se bucură în continuare de un mod de calcul mai favorabil al pensiilor ține, de asemenea, de marja de apreciere a statului.

Având în vedere aceste elemente, Curtea consideră că măsurile criticate de reclamanți nu au fost de natură să îi facă pe aceștia să suporte o sarcină disproporționată și excesivă, incompatibilă cu dreptul de proprietate, și reclamanții nu au fost în mod nejustificat discriminați în raport cu alți pensionari.

Pentru aceste motive, Curtea, în unanimitate, declară cererea inadmisibilă.

IV. Comentariu

Apariția crizei economice la nivel național, dar și regional a dus la adoptarea de către executiv a unor măsuri economice cu impact puternic asupra anumitor categorii ale populației. Printre aceste măsuri au fost: Legea nr. 119/2010 privind stabilirea unor măsuri în

domeniul pensiilor și Legea 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, legi prin care era schimbat sistemul de calcul a pensiilor unor categorii speciale de funcționari, precum, militarii, diplomații, polițiștii, funcționarii parlamentari ș.a. Prin urmare aceste măsuri au

generat un număr mare de procese având fundamentarea pe încălcarea dreptului de proprietate al reclamanților prevăzut în art. 1 din Protocol nr. 1.

Din această perspectivă considerăm deosebit de importantă decizia Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Constantin Albuță împotriva României. Instanța europeană este constantă în analiza art. 1 privind dreptul de proprietate, astfel, deși articolul garantează plata prestațiilor sociale el nu poate fi interpretat ca „dând un drept la acordarea unei pensii într-un

quantum determinant”.

Totodată, remarcăm consecvența Curții, care statuează că statele părți dispun de o marjă de apreciere destul de largă în cazurile privind reglementarea politicilor lor sociale. Prin urmare, în situația în cauză, reforma sistemului de pensii realizat de statul român, și mai ales fundamentarea ei pe contextul economic, necesitatea menținerii echilibrului bugetar, nu afectează raportul rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat.

MARIUS MOCANU

ÎNCĂLCAREA ART. 6 DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA POPA ȘI TĂNĂSESCU ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI*

Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului stabilește dreptul la un proces echitabil. Astfel „1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minore sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai

scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Domnii Ioan Ștefan Popa (primul reclamant) și domnul Aurelian Ștefan Tănăsescu (al doilea reclamant) au sesizat Curtea conform articolului 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Reclamanții s-au plâns că au fost supuși unui proces inechitabil care a avut ca rezultat o condamnare inechitabilă.

* Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 659, din 18 septembrie 2012.

Rezumat

I. Faptele

În ianuarie 2000, reclamantii au fost implicați într-o acțiune care a fost intens mediatizată, numită „Afacerea Portbagajul”. R.V., prietenul reclamantilor, a fost răpit și supus unor rele tratamente, timp de aproape 5 săptămâni, de către oameni plătiți de un om de afaceri, B. M., pentru a recupera bani pe care acesta i-ar fi furat din portbagajul unei mașini aparținând omului de afaceri.

În seara zilei de 11 ianuarie 2000, cu puțin timp înainte de miezul nopții, R.V. a primit un telefon de la unul dintre prietenii lui., D.C., care l-a informat că este invitat la sediul firmei lui B. M. pentru a clarifica situația banilor furati. R.V. a acceptat invitația și a mers la locul indicat. Imediat după ce a ajuns, R.V. a admis sub amenințări că el furase banii împreună cu o altă persoană. Din acel moment, a fost ținut prizonier, sub paza permanentă a unor oameni plătiți de B.M., în diferite clădiri din București.

La 7 februarie 2000, acesta a fost dus la o vilă aparținând lui B.M. din Breaza. În data de 14 februarie 2000, profitând de un moment de neatenție din partea celor care îl păzeau, R.V. s-a urcat pe fereastra de la toaletă și a reușit să fugă.

Imediat după fuga lui R.V., B.M. a părăsit țara pentru a evita arestarea.

Rolul reclamantilor în acțiunea de răpire a lui R.V. și în supunerea acestuia la rele tratamente a fost foarte controversat.

Procurorii i-au prezentat ca persoane plătite de B.M. pentru a-l răpi pe R.V. și pentru a-l ține sub pază.

Conform unor declarații date de R.V., victima, și de alți martori, reclamantii erau prieteni ai victimei și au fost prezenți la întâlnirea dintre B.M. și R.V. ca măsură de protecție pentru acesta din urmă.

În declarația sa din 2 februarie 2001, D.C. a recunoscut că îi contactase pe reclamantii și le ceruse să fie prezenți la întâlnire. El a adăugat, de asemenea, că aceștia îl informaseră că prietenul lor R.V. avea nevoie de ajutor, pe

care ei nu îl puteau oferi întrucât erau prea puțini și înconjurați de persoane înarmate.

În plus, la ultima ședință în fața Tribunalului București desfășurată în data de 8 februarie 2002, avocatul lui R.V. a cerut ca cei 2 reclamantii să fie achitați, subliniind că aceștia erau prietenii victimei, care au încercat să facă situația prietenului lor mai ușoară, în circumstanțele date.

Conform reclamantilor, aceștia au fost prezenți la întâlnirea care a avut loc pe 11 ianuarie 2000 între prietenul lor și B.M. Aceștia i-au informat pe D.C. și M.C. (un alt prieten al lui R.V.) că R.V. nu va fi eliberat până când nu va înapoia banii furati. Când au văzut că persoanele plătite de B.M. părăsiseră sediul firmei lui B.M. cu prietenul lor, au încercat să afle unde a fost dus. Fiind informați că prietenul lor era ținut într-o casă părăsită de lângă București, au mers acolo și au încercat să îl elibereze.

După ce au fost amenințați de B.M. și de persoanele plătite de acesta, au fost nevoiți să renunțe și să plece. Aceștia au susținut că nu au informat poliția deoarece erau speriați de amenințările lui B.M.

De asemenea, când au aflat că fusese incendiată casa lui D.C. și că mașina lui M.C. fusese găsită plină de cartușe consumate, reclamantii au decis să fugă și să se ascundă în Moldova până când situația va fi clarificată, deși știau că fuseseră emise mandate pe numele lor ca martori.

Printr-un act de acuzare emis la 25 mai 2000 de către Parchetul de pe lângă Tribunalul Prahova, reclamantii și alți 10 inculpați au fost acuzați de asociere pentru săvârșirea de infracțiuni în temeiul art. 323 din Codul Penal și de lipsire de libertate în mod ilegal în temeiul art. 189 din Codul Penal. S-a dispus, de asemenea, arestarea lor. Reclamantii nu au putut fi arestați întrucât se ascundeau în Moldova.

La 26 mai 2001, reclamantii au informat mass-media că intenționează să se predea autorităților române în ziua următoare. Aceștia

au pretins că astfel au încercat să obțină protecție față de indivizii plătiți de B.M., care continuau să îi amenințe. În ziua următoare s-au predat poliției la Aeroportul Otopeni.

La ședința din 18 iulie 2001, Tribunalul București a înlocuit mandatul de arestare pe numele reclamantilor cu măsura obligării de a nu părăsi orașul, motivând că justificarea pentru ținerea lor în arest se schimbase în lumina probelor aduse în fața instanței.

Printr-o hotărâre pronunțată la 15 februarie 2002, Tribunalul București i-a achitat pe reclamanți. Acesta i-a găsit pe ceilalți inculpați vinovați și i-a condamnat la pedepse cu închisoarea (pentru cei mai mulți dintre ei, 7 ani). Tribunalul a reținut că victima declarase în fața instanței că reclamanții „nu l-au amenințat, nu l-au lovit și nu l-au ținut prizonier, dimpotrivă, l-au protejat atât cât au putut și poate că ar fi fost mort dacă ei nu s-ar fi aflat acolo”. În continuare, instanța a făcut referire la declarația victimei din 12 mai 2000, redactată după cum urmează: „Ștef și Auraș m-au dezlegat și nu au putut să plece pur și simplu pentru că le era teamă... și, pe de altă parte, au încercat să liniștească lucrurile, ajutându-mă cât au putut ca să nu fiu omorât în bătaie.” Instanța a reținut, de asemenea, că această declarație era în concordanță cu declarațiile martorilor B.F., D.C. și M.C.

Parchetul de pe lângă Tribunalul București a introdus apel pentru a obține, între altele, un verdict de vinovăție pentru reclamant. Acesta a susținut că reclamanții făceau parte din grupul controlat de B.M. și că contribuiseră la sechestrarea lui R.V., întrucât aceștia l-au invitat la locul unde a fost răpit.

La 5 iulie 2002, Curtea de Apel București a admis în parte apelul, dar a menținut verdictul de nevinovăție pentru reclamanți. Aceasta a susținut că doar faptul că aceștia erau prezenți la sediul firmei lui B.M. nu putea duce la concluzia că erau vinovați, în absența oricăror probe incriminatoare.

Parchetul de pe lângă Curtea de Apel București a formulat recurs, urmărind în continuare condamnarea reclamanților. În motivele sale de recurs, acesta a susținut că chiar dacă reclamanții nu puteau fi condamnați ca autori, aceștia ar trebui condamnați în calitate

de complici.

La ultima ședință în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție din data de 18 septembrie 2003, toți avocații reprezentanți ai pârâților au prezentat concluzii orale cu privire la admisibilitatea recursurilor. Nicio altă probă nu a fost adusă în fața instanței.

Reclamanții nu au fost invitați să facă declarații decât la finalul dezbaterilor (ultimul cuvânt al inculpatului). Aceștia au spus că sunt de acord cu declarațiile avocaților lor.

Pronunțarea publică a hotărârii a fost amânată până la 13 octombrie 2003, întrucât instanța avea nevoie de mai mult timp pentru a delibera.

La 13 octombrie 2003, Înalta Curte de Casație și Justiție a admis în parte recursul formulat de procuror, a casat hotărârile primelor două instanțe cu privire la achitarea reclamanților și a reținut dosarul pentru o nouă analiză fără a stabili o dată pentru o nouă ședință. Aceasta i-a găsit pe reclamanți vinovați și i-a condamnat pe fiecare la o pedeapsă de 7 ani de închisoare.

Înalta Curte de Casație și Justiție a considerat că acele constatări de fapt ale instanțelor de prim grad nu erau neîntemeiate și erau, așadar, corespunzătoare pentru soluționarea recursului fără a aduna alte probe. Dând o nouă interpretare faptelor, aceasta a constatat că rolurile reclamanților au constat în ademenirea victimei la sediul firmei lui B.M.

A constatat, de asemenea, că reclamanții erau membri ai grupului lui B.M.

Deși a susținut că rolul reclamanților a constat doar în a ademeni victima și că aceștia au fost prezenți doar în seara de 11 ianuarie 2000 și în noaptea următoare, aceștia au fost condamnați la 7 ani de închisoare, primind aceeași pedeapsă ca ceilalți inculpați care îl ținuseră pe R.V. sechestrat pentru întreaga perioadă de 5 săptămâni și care l-au supus la rele tratamente în mod constant.

Reclamanții s-au plâns că Înalta Curte de Casație și Justiție nu a asigurat un proces echitabil, deoarece a reexaminat cauza și le-a înrăutățit situația fără să îi asculte sau să le permit să aducă probe în apărarea lor. Aceștia și-au întemeiat raționamentul pe art. 6 § 1 și § 3 din Convenție.

II. Dreptul și practica internă relevantă

Dispozițiile relevante privind recursul din Codul de procedură penală din România în vigoare la acea dată sunt descrise în Constantinescu împotriva României, nr. 28.871/95, paragraful 37, CEDO 2000-VIII) și Dănilă împotriva României, (nr. 3.897/00, paragraful 26, 8 martie 2007).

Legea nr. 356/2006 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală, precum și pentru modificarea altor legi, care a modificat Codul de procedură penală, a introdus

obligativitatea ca o instanță de recurs să îl asculte pe inculpat atunci când instanța de prim grad l-a achitat. În prezent, când o instanță de recurs casează o hotărâre pronunțată de o instanță de prim grad, aceasta trebuie să decidă asupra probelor care urmează a fi aduse și să fixeze o dată la care va lua declarații de la inculpat dacă acesta nu a fost ascultat sau dacă a fost achitat de către instanța de prim grad (art. 38514 alin. 11 și art. 38516, astfel cum au fost modificate).

III. Constatările Curții

Curtea constată că cererea nu este în mod vădit nefondată în sensul art. 35 § din Convenție. Prin Hotărârea din 10 aprilie 2012, în Cauza Popa și Tănăsescu împotriva României, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat faptul că fost încălcat art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 (c) și (d) din Convenție.

Curtea reiterează că modul de aplicare al art. 6 la procedurile în fața instanțelor de recurs depinde de trăsăturile speciale ale procedurilor implicate; trebuie să se țină seama de totalitatea procedurilor din ordinea juridică internă și de rolul instanței de recurs în cadrul acesteia.

Cu toate acestea, Curtea a susținut că atunci când unei instanțe de recurs i se solicită să examineze o cauză în ceea ce privește faptele și dreptul și să facă o evaluare completă a chestiunii vinovăției sau nevinovăției reclamantului, aceasta nu poate, din perspectiva unui proces echitabil, să stabilească în mod corespunzător aceste probleme fără o evaluare directă a probelor prezentate în persoană de către un inculpat care susține că nu a comis fapta pretinsă a fi o infracțiune (a se vedea Ekbatani împotriva Suediei, 26 mai 1988, paragraful 32, Seria A nr. 134, Andreescu împotriva României, nr. 19.452/02, paragraful 64, 8 iunie 2010, și Marcos Barrios împotriva Spaniei, nr. 17.122/07, paragraful 32, 21 septembrie 2010).

În plus, Curtea consideră că în stabilirea acuzațiilor în materie penală ascultarea inculpatului în persoană ar trebui, oricum, să fie regula generală. Orice derogare de la acest principiu ar trebui să fie excepțională și supusă unei interpretări restrictive. Curtea adoptă această opinie în special pentru că reclamanții riscă închisoarea și chiar au fost condamnați la o pedeapsă de 7 ani de închisoare, ceea ce, evident, atrăgea un grad semnificativ de stigmatizare.

Prin urmare, pentru a stabili dacă a avut loc o încălcare a art. 6 în prezenta cauză trebuie examinat rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție și natura problemelor pe care a fost solicitată să le judece.

Curtea reiterează că în prezenta cauză domeniul de aplicare al competenței Înaltei Curți de Casație și Justiție, ca instanță de recurs, este prezentat la art. 385¹⁵ și 385¹⁶ din Codul de procedură penală. În conformitate cu art. 385¹⁵, Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță de recurs, poate pronunța o nouă hotărâre pe fond. La 13 octombrie 2003, Înalta Curte de Casație și Justiție a casat Sentința din 15 februarie 2002 și Decizia din 5 iulie 2002 și a pronunțat o nouă hotărâre pe fond. Conform dispozițiilor legale menționate anterior, efectul a fost că procedurile de la Înalta Curte de Casație și Justiție au fost proceduri complete guvernate de aceleași norme

ca în cazul unui proces pe fond, instanței cerându-i-se să examineze atât faptele, cât și problemele de drept. Înalta Curte de Casație și Justiție putea să decidă fie să mențină achitarea reclamantilor, fie să îi condamne după o evaluare minuțioasă a chestiunii vinovăției sau nevinovăției lor.

Curtea reține că, prin casarea hotărârilor de achitare pronunțate de primele două instanțe, Tribunalul București și, respectiv, Curtea de Apel București, Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit două acuzații în materie penală împotriva fiecărui reclamant, condamându-i fără să îi asculte.

Curtea nu este convinsă de argumentul Guvernului potrivit căruia faptul că inculpatul a avut ultimul cuvânt în fața instanței a fost suficient în prezenta cauză. Prin urmare, aceasta subliniază că, deși dreptul unui inculpat de a avea ultimul cuvânt în fața instanței este cu siguranță important, acesta nu poate fi echivalat cu dreptul său de a fi ascultat de instanță în timpul procesului (a se vedea Constantinescu, citată anterior, paragraful 58; Andreescu, citată anterior, paragraful 68, și Spînu împotriva României, nr. 32.030/02, paragraful 58, 29 aprilie 2008).

Mai mult decât atât, Înalta Curte de Casație și Justiție a ascultat părțile doar cu privire la admisibilitatea recursurilor și nu i-a informat pe reclamantii cu privire la intenția sa de a casa hotărârile pronunțate de Curtea de Apel București și de Tribunalul București și de a reexamina fondul acuzației. Curtea consideră că, în vederea unui proces echitabil, o instanță nu poate să caseze o hotărâre precedentă și să reevalueze probe fără să informeze în mod corespunzător părțile interesate și să le acorde posibilitatea de a-și prezenta cauza.

Lipsa ascultării inculpatului în persoană este și mai dificil de conciliat cu cerințele unui proces echitabil în circumstanțele specifice ale acestei cauze, unde instanța de recurs a efectuat o evaluare a laturii subiective a pretinsei infracțiuni, respective intenția reclamantilor de a comite infracțiunile, și a fost prima instanță care i-a condamnat în acțiunea introdusă pentru a

stabili o acuzație în materie penală împotriva lor (a se vedea Constantinescu, citată anterior, paragraful 59, Andreescu, citată anterior, paragraful 70, Igual Coll împotriva Spaniei, nr. 37.496/04, paragraful 35, 10 martie 2009, și Marcos Barrios, citată anterior, paragraful 40).

Curtea recunoaște modificările în legislația internă care par să aducă procedurile penale mai aproape de cerințele Convenției cu privire la acest aspect (a se vedea paragraful 34 de mai sus). Cu toate acestea, aceste modificări au avut loc în 2006 și, astfel, nu sunt relevante pentru prezenta cauză.

Considerentele precedente sunt suficiente pentru a-i permite Curții să concluzioneze că în prezenta cauză Înalta Curte de Casație și Justiție nu a respectat cerințele unui proces echitabil.

Din moment ce acea cerință nu a fost îndeplinită, Curtea consideră că a fost încălcat art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 (c) și (d) din Convenție.

În ceea ce privește prejudiciul, Curtea reține că în prezenta cauză acordarea unei reparații echitabile nu poate fi bazată decât pe faptul că reclamantii nu au beneficiat de garanțiile de la art. 6. Deși Curtea nu poate specula care ar fi fost rezultatul procesului dacă poziția ar fi fost alta, aceasta consideră că reclamantii au suferit un prejudiciu moral.

Prin urmare, pronunțându-se în echitate, în conformitate cu art. 41, aceasta acordă 5.000 euro fiecăruia cu titlu de prejudiciu moral.

În plus, Curtea reiterează că atunci când o persoană, precum în cazul de față, a fost condamnată într-un proces intern care nu a respectat cerințele unui proces echitabil, un nou proces sau redeschiderea procesului intern la cererea persoanei interesate reprezintă o metodă corespunzătoare de reparație a încălcării săvârșite. În această privință, aceasta reține că art. 4081 din Codul de procedură penală din România prevede posibilitatea de revizuire a unei hotărâri interne atunci când Curtea a constatat o încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale unui reclamant.

Potrivit jurisprudenței Curții, un

reclamant are dreptul la rambursarea cheltuielilor de judecată numai în măsura în care s-a stabilit caracterul real, necesar și rezonabil al acestora. În prezenta cauză, ținându-se seama de documentele de care dispune și de criteriile menționate mai sus, Curtea respinge cererea

pentru cheltuielile de judecată depusă de al doilea reclamant și consideră că este rezonabil să acorde suma de 8.000 RON (echivalentul a 1.900 euro) primului reclamant pentru acoperirea cheltuielilor de judecată efectuate în acțiunea în fața Curții.

IV. Comentariu

În Cauza Popa și Tănăsescu împotriva României ne aflăm în fața unei încălcări flagrante a art. 6. parag. 1 și 3, din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță de recurs, a încălcat în mai multe rânduri dreptul reclamanților la un proces echitabil.

În opinia Curții, chiar dacă reclamanții au beneficiat de dreptul de a avea ultimul cuvânt, acest drept nu poate fi confundat cu dreptul de a fi audiat în timpul dezbaterilor de către o instanță. Totodată, posibilitatea Înaltei Curți de a pronunța o nouă hotărâre pe fond,

prin casarea celor două sentințe, și neinformarea reclamanților cu privire la această intenție face ca reclamanții și avocații acestora

Prin urmare așa cum s-a precizat și în cauza Constantinescu împotriva României¹ atunci când o instanță de recurs este competentă să analizeze atât situația de fapt cât și chestiunile de drept și să analizeze în ansamblu problema vinovăției, ea nu poate, din motive, ce țin de echitatea procedurii, să tranșeze asupra chestiunilor respective fără o apreciere nemijlocită a declarațiilor persoanei care susține că nu a comis faptul considerat ca infracțiune.

ADRIAN BULGARU

¹ Publicată în volumul *Din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cazuri cu privire la România*, ed. a II-a, I.R.D.O., București, 2006, p. 133.

IV. SEMNAL

PLAN DE ACȚIUNE PRIVIND MEDIUL DE AFACERI ȘI DREPTURILE OMULUI

Recent, s-au desfășurat la Berlin lucrările Grupului european al instituțiilor naționale pentru drepturile omului (I.N.D.O.). Cu acest prilej a fost organizat primul atelier regional cu tema „Mediul de afaceri și drepturile omului”, în acord cu Declarația de la Edinburgh a I.C.C.¹ din octombrie 2010 și Rezoluția 17/4 a Consiliului O.N.U. pentru drepturile omului².

Au participat reprezentanții instituțiilor naționale de drepturile omului din zona europeană precum și ai Grupului de lucru al I.C.C. pentru mediul de afaceri și drepturile omului. Atelierul a fost organizat de Institutul German pentru Drepturile Omului cu asistența Institutului Danez pentru Drepturile Omului și a Comisiei Scoțiene a Drepturilor Omului, cu sprijinul Ministerului Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare și al Global Compact Network Germany.³

Atelierul a permis schimbul de experiență cu privire la modul în care instituțiile naționale pentru drepturile omului își pot exercita mandatul de promovare și protecție a drepturilor omului în raport cu activitățile mediului de afaceri. Totodată, la eveniment au fost invitați experți din partea Biroului Înaltului Comisar O.N.U. pentru drepturile Omului, Organizației Mondiale a Muncii, Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului din cadru O.S.C.E., Comisiei Europene, Agenției pentru Drepturi

Fundamentale a Uniunii Europene și societății civile.

În cadrul conferinței au fost abordate teme precum: cadrul internațional și modificările recente, inclusiv Principiile generale O.N.U. privind mediul de afaceri și drepturile omului; experiența instituțiilor naționale pentru drepturile omului; aspecte la nivel regional european – obligația statutului de a ocrotii drepturile omului, responsabilitatea corporațiilor de a respecta, accesul la mijloace de protecție ș.a.

Unul din obiectivele acestei reuniuni a fost adoptarea la nivel european a unui plan de acțiune privind mediul de afaceri și drepturile omului. În cele ce urmează, redăm extrase⁴ din Planul de acțiune adoptat de participanții la această manifestare⁵:

3. *Reamintind* afirmația colectivă a I.N.D.O., exprimată în Declarația de la Edinburgh, potrivit căreia mandatul lor în conformitate cu Principiile de la Paris ale O.N.U. se aplică tuturor drepturilor omului, civile și politice, economice, sociale și culturale, și problematicii drepturilor omului din sectorul corporatist și din sectorul public deopotrivă

4. *Reamintind* cadrul O.N.U. bazat pe cei trei piloni privind obligația statului de a proteja drepturile omului, răspunderea mediului corporatist privind respectarea drepturilor omului și dreptul de acces la o reparație efectivă în urma abuzurilor împotriva drepturilor omului; Rezoluția Consiliului O.N.U. al Drepturilor Omului 17/4 din 2011, prin care acesta recunoaște rolul I.N.D.O. în relația dintre mediul de afaceri și drepturile omului precum și Principiile generale ale O.N.U. privind mediul

⁴ Traducere Valeriu Rendec.

⁵ Planul de acțiune a fost adoptat la data de 7 septembrie 2012.

¹ International Coordinating Committee of National Human Rights Institutions – Comitetul internațional coordonator al instituțiilor naționale de drepturile omului.

² Rezoluția 17/4 a Consiliului O.N.U. pentru Drepturile Omului, din 16 iunie 2011. Rezoluție prin care sunt adoptate Principiile generale privind Mediul de afaceri și drepturile omului.

³ Rețeaua Global Compact – Germania; Global Compact este o inițiativă a Secretarului General O.N.U., de a se crea un parteneriat între Națiunile Unite și companii pentru atingerea dezvoltării durabile la nivel global. (cf. <http://www.responsabilitatesociala.ro/ce-este-csr.html>)

de afaceri și drepturile omului

5. *Salutând* Cadrul strategic și Planul de acțiune al Consiliului European privind drepturile omului și democrația și decizia de a solicita în 2013 statelor membre ale UE planuri naționale de implementare a Principiilor generale ale O.N.U. privind mediul de afaceri și drepturile omului, în conformitate cu Comunicarea din 2011 a Comisiei Europene cu privire la C.S.R.⁶

6. *Salutând* Principiile generale ale O.E.C.D.⁷ privind companiile multinaționale, care se aliniază Principiilor generale ale O.N.U. privind mediul de afaceri și drepturile omului

7. *Salutând* înființarea unui Secretariat permanent al Rețelei europene a I.N.D.O. și capacitatea acestuia de a contribui la evoluții progresive la nivel european inclusiv în problematica mediului de afaceri și drepturilor omului

8. *Luând notă* de Recomandările de la Yaounde ale Rețelei africane a I.N.D.O. privind Planul de acțiune în domeniul mediului de afaceri și drepturilor omului, de Declarația regională și Planul de acțiune ale Rețelei I.N.D.O. a celor două Americi cu privire la mediul de afaceri și drepturile omului, și de Declarația finală adoptată în cadrul Seminarului

⁶ CSR (Corporate Social Responsibility) este o concepție referitoare la contribuția pe care trebuie să o aibă companiile la dezvoltarea societății moderne. De-a lungul timpului, această contribuție a fost teoretizată diferit de mai multe curente de gândire. Inițiativele "responsabile" ale companiilor au fost denumite printr-o varietate de termeni: corporate citizenship, corporate philanthropy, corporate societal marketing, community affairs, community development etc. Pe măsură ce statele și instituțiile internaționale și-au dat seama că adoptarea principiilor de CSR de către companii servește obiectivelor de dezvoltare durabilă, a apărut și nevoia unor standarde internaționale pentru a defini ce înseamnă un "comportament corporativ dezirabil". (cf. <http://www.responsabilitatesociala.ro/ce-este-csr.html>)

⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.

regional Asia-Pacific privind mediul de afaceri și drepturile omului

9. *Remarcând*, cu profundă îngrijorare, provocările ce stau în calea realizării drepturilor omului în Europa ca urmare a crizelor financiare și economice, și faptul că povara austerității naționale și regionale este suportată în mod disproporționat de titularii de drept vulnerabili și marginalizați din cadrul societăților europene, cum ar fi copiii, femeile, tinerii, vârstnicii, persoanele cu dizabilități, imigranții și angajații imigranți, refugiații, azilanții și minoritățile; precum și cei ce se ocupă de îngrijirea altor persoane și alții

10. *Remarcând* contribuția esențială a mediului de afaceri la realizarea drepturilor omului, îndeosebi prin crearea de locuri de muncă, prin furnizarea de bunuri și servicii durabile, prin crearea de valori și prin contribuția la bugetul statului prin impozite, și totodată având în vedere impactul negativ asupra drepturilor omului atât în Europa cât și în afara ei pe care îl au mediile de afaceri slabe, precum și adaptarea inadecvată a acestora

11. *Amintind* că I.N.D.O. trebuie să se dezvolte permanent și să-și centreze activitatea pe drepturile omului și pe nevoia de a pune resurse adecvate la dispoziția I.N.D.O. în vederea îndeplinirii mandatului lor bazat pe principiile de la Paris, inclusiv în problematica mediului de afaceri și drepturilor omului

12. Urmare prezentărilor și discuțiilor dintre I.N.D.O. participante, precum și contribuțiilor venite din partea societății civile, mediului de afaceri, guvernului și organizațiilor regionale europene și internaționale, Grupul european de lucru al I.N.D.O. s-a pus de acord asupra următorului Plan de acțiune.

A. Acțiuni prioritare pentru instituțiile naționale de drepturile omului în perioada 2012-2015

13. *Recunoscând* independența și

autonomia tuturor I.N.D.O., diversitatea contextelor lor naționale și nevoia de definire a unor obiective strategice și programe adecvate specificului și resurselor din țara respectivă, I.N.D.O. din zona europeană trebuie să ia măsuri precum cele expuse în continuare în vederea îndeplinirii mandatelor lor în legătură cu provocările legate de mediul de afaceri ce stau în calea realizării drepturilor omului:

i. Integrarea problematicii drepturilor omului și mediului de afaceri în planificări și programe strategice ale fiecărei I.N.D.O., care să acorde atenție impactului avut asupra titularilor de drept vulnerabili și marginalizați dinăuntrul și din afara statului pe al cărui teritoriu se află

ii. Înființarea unui centru specializat pe problematica mediului de afaceri și drepturilor omului, în conformitate cu Declarația de la Edinburgh

iii. Întreprinderea unui studiu general național care să se refere la Principiile generale ale ONU privind mediul de afaceri și drepturile omului și/sau să facă recomandări pentru planurile naționale de implementare a Principiilor generale ale ONU, și analizarea în acest context a impactului generat de relația mediu de afaceri-drepturile omului pe care îl au în interiorul și în afara teritoriului companiile cu sediul sau cu sediul central în interiorul teritoriului respectiv

iv. Integrarea problematicii drepturilor omului și mediului de afaceri prin înaintarea acestuia la organisme internaționale, de exemplu, în timpul Revizuirii Periodice Universale făcute de Consiliul Drepturilor Omului al O.N.U., înaintarea de rapoarte către organismele de monitorizare ce funcționează în baza tratatelor și a mecanismelor regionale europene de drepturile omului

v. Desfășurarea de activități precum repunerea în drepturi și sprijinirea titularilor de drept afectați, acțiuni de monitorizare,

documentare, investigare, rezolvare a plângerilor și educare precum și antrenare a factorilor responsabili, inclusiv a mediului de afaceri, în legătură cu:

- impactul pe care îl au asupra drepturilor omului companiile cu sediul sau care își desfășoară activitatea în țara căreia îi aparține I.N.D.O.

- achizițiile publice și efectuarea de servicii publice

- impactul asupra drepturilor omului al acțiunilor de ajustare în contextul crizelor financiare

- principiile generale ale O.E.C.D. privind întreprinderile multinaționale și punctele de contact naționale

- accesul la remedieri efective pentru victimele abuzurilor împotriva drepturilor omului legate de mediul de afaceri

și de asemenea în legătură cu:

- agențiile de finanțare a exporturilor

- agențiile naționale de dezvoltare inclusiv în ce privește politica de consiliere

- fondurile naționale de pensii, fondurile suverane și alte investiții ale statului

- comerțul bilateral sau multilateral și acordurile privind investițiile

precum și cu privire la alte politici naționale, regionale sau internaționale care au impact în țara respectivă sau în afara ei și care țin de mediul de afaceri și drepturile omului.

I.N.D.O. participante membre ale Grupului european s-au angajat să inițieze o acțiune concretă în legătură cu domeniile de mai sus în perioada următoarelor douăsprezece luni și să înainteze Grupului rapoarte cu privire la aceasta.

B. Acțiuni ce urmează a fi desfășurate în comun de către I.N.D.O. din cadrul Grupului european în vederea sprijinirii membrilor Grupului în efortul de promovare a implementării cadrului "protecție,

respectare, remediere" al O.N.U.

În continuare, membrii Grupului european au hotărât că următoarele acțiuni trebuie desfășurate pe plan regional:

i. Includerea drepturilor omului și mediului de afaceri în următorul plan strategic și în cele viitoare ale Grupului european

ii. Desfășurarea de acțiuni strategice de implicare a instituțiilor europene și a factorilor responsabili ce au relevanță în problema impactului mediului de afaceri asupra drepturilor omului, cum ar fi Consiliul European, Parlamentul European și Comisia Europeană; Reprezentantul special pe problematica drepturilor omului; Consiliul Europei; instituții financiare, cum ar fi Banca Europeană de Investiții, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare; și O.S.CE.;

iii. Desfășurarea de acțiuni strategice de implicare a instituțiilor internaționale, a altor rețele regionale ale I.C.C. și a factorilor responsabili inclusiv O.H.C.H.R.⁸, O.I.M., P.N.U.D.⁹, F.A.O.¹⁰ și alte agenții specializate și deținători de mandate speciale ale O.N.U.; sindicate ale forței de muncă, organizații ale angajatorilor și ale societății civile, mediul academic, titularii de drept și reprezentanții acestora

iv. Strângerea studiilor de caz pe tema mediului de afaceri și drepturilor omului de la I.N.D.O. europene și distribuirea acestora la toți membrii Rețelei

v. În mod deosebit, angajarea alături de instituțiile regionale și cele naționale în legătură cu:

- dezvoltarea bazei de studii naționale și

de planuri de acțiune naționale în vederea implementării Principiilor generale ale O.N.U. și a planurilor naționale cu privire la C.S.R.

- adoptarea la nivel regional a unor reglementări privind agențiile de finanțare a exporturilor, punerea la dispoziție în spațiul public a informațiilor financiare și a altor rapoarte

- achizițiile publice și efectuarea de servicii publice

vi. Cooperarea cu Grupul de lucru al I.C.C. pentru mediul de afaceri și drepturile omului în vederea sprijinirii creșterii rolului fiecărei I.N.D.O., dinăuntru și din afara Europei, inclusiv prin producerea unui supliment regional european al Cursului I.C.C. de pregătire în domeniul mediului de afaceri și drepturilor omului

vii. Demararea unor demersuri ce vizează implicarea Grupului de lucru al O.N.U. pentru mediul de afaceri și drepturile omului, inclusiv prin punerea la dispoziția acestuia a prezentului Plan de acțiune

viii. Sprijinirea membrilor Grupului european în vederea consolidării mandatelor lor legale, acolo unde este cazul, astfel încât să poată acționa efectiv în problematica mediului de afaceri și drepturilor omului

ix. Să solicite membrilor regionali europeni ai Grupului de lucru al I.C.C. pentru mediul de afaceri și drepturile omului să țină legătura cu centrele specializate pe problematica mediului de afaceri și drepturilor omului ale instituțiilor membre ale Grupului european și să înainteze anual Comitetului European Coordonator rapoarte în legătură cu mediul de afaceri și drepturile omului.

Marius Mocanu

⁸ Office of the High Commissioner for Human Rights – Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului

⁹ Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

¹⁰ Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură.

ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ ȘI SOLIDARITATEA ÎNTRE GENERAȚII

În perioada 25-28 septembrie, cu prilejul Anului European al „Îmbătrânirii active și solidarității între generații” precum și a aniversării Zilei internaționale a persoanelor în vârstă, au avut loc o serie de manifestări organizate de Institutul Român pentru Drepturile Omului (I.R.D.O.) în colaborare cu Catedra U.N.E.S.C.O. pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță - Universitatea de Nord, din Baia Mare, Asociația română pentru apărarea drepturilor omului la vârsta a treia (A.R.D.O.V.I.T.), Asociația pentru Națiunile Unite din România (A.N.U.R.O.M.) și Asociația „Family Forum”.

În deschiderea lucrărilor, prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu, director al I.R.D.O., a reamintit faptul că societatea în care trăim trebuie să se adapteze la nevoile unei populații îmbătrânite, totodată, fiind necesară și combaterea dificultăților cu care se confruntă și alte grupe de vârstă, urmărind în permanență sprijinul reciproc între generații.

Pentru realizarea obiectivului Anului European, facilitarea creării în Europa a unei culturi a îmbătrânirii active, bazată pe o societate pentru toate vârstele, este nevoie de o strânsă colaborare, atât la nivel european cât și național, între instituțiile direct implicate și societatea civilă. Colaborare realizată prin schimbul de bune practici, campanii de sensibilizare a publicului și, nu în ultimul rând, încurajarea factorilor de decizie politică și a părților implicate să ia măsuri care să faciliteze îmbătrânirea activă.

În comunicările prezentate, participanții s-au referit la evoluția legislației interne în raport cu respectarea standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului, la preocuparea continuă pentru perfecționarea mecanismului de protecție a persoanelor vârstnice. De asemenea, lucrările susținute de către invitați au abordat și teme precum viața independentă, îmbătrânirea activă pe piața muncii și participarea în societate a persoanelor de vârsta a treia.

Cu referire și la contextul economic actual, în cadrul dezbaterilor ce au avut loc pe marginea intervențiilor prezentate s-a pus un accent deosebit pe necesitatea unei mai mari

implicări a instituțiilor guvernamentale și a ONG-urilor, în soluționarea problemelor concrete de asistență socială specifică ce trebuie acordată acestei categorii de persoane, precum și unele măsuri de ordin economic pentru ca vârsta a treia să nu mai fie resimțită ca un handicap atât din cauza lipsurilor de ordin material și social, cât și a unor tendințe de excludere a vârstnicilor din viața societății.

La eveniment au participat parlamentari, cercetători, cadre didactice universitare, magistrați, reprezentanți ai unor instituții guvernamentale și reprezentanți ai unor ONG-uri din domeniu precum și studenți.

Totodată, cu ocazia acestor evenimente a fost prezentată și lucrarea „Îmbătrânirea activă și solidaritatea între generații”, realizată de drd. Ana Claiți, drd. Alina Alexandra Pantazi, drd. Ruxandra Mitică, și drd. Dana Vulpașu. Lucrarea prezintă și, totodată, analizează reglementările internaționale și regionale din domeniu cu referire și la normele interne.

Pornind de la **protecția drepturilor și libertăților persoanelor vârstnice** cu referire directă la art. 25 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene studiul subliniază necesitatea schimbării percepției asupra vârstei înaintate.

În practică drepturile omului înseamnă pentru state obligația de a lua măsuri de ordin legislativ, judiciar, administrativ, bugetar pentru a asigura realizarea acestor drepturi. Statele trebuie să adopte și să aplice politici sau programe proprii care să garanteze accesul la drepturi și să asigure exercitarea lor. Atunci când vorbim de integrarea cetățeanului vârstnic, aceasta implică și participarea acestuia la elaborarea deciziilor, a reglementărilor și a legilor. Participarea presupune pentru cetățean dreptul de a fi informat în legătură cu activitatea autorităților publice, de a contesta această activitate, dacă ea are efecte contrare intereselor sale, dar și dreptul de a-și exprima opinia în legătură cu regulile și normele elaborate.

În ceea ce privește **Planul Internațional de Acțiune privind Îmbătrânirea și**

Declarația Politică¹, acesta are la bază nevoia de a construi o societate inclusivă care încurajează participarea, auto-împlinirea, independența, grija și demnitatea pentru toți. Pentru a transforma principiile în fapte, s-a militat pentru politici care vor permite persoanelor în vârstă să trăiască într-un mediu care pune în evidență capacitățile lor, le promovează independența și le furnizează sprijinul și îngrijirea adecvată pe măsură ce înaintea în vârstă.

Totodată, recunoașterea rolului crucial pe care persoanele în vârstă îl joacă în societate constituie un pilon important al Planului de Acțiune de la Madrid. Analizele și evaluările Planului au scos în evidență faptul că mai sunt multe de făcut la nivel național în sprijinul persoanelor în vârstă, pentru a promova siguranța venitului lor, pentru protecția lor socială și pentru a garanta calitatea serviciilor de sănătate și furnizarea serviciilor de îngrijire pe termen lung. Pentru a face acest lucru posibil, trebuie îmbunătățite politicile naționale specifice privind îmbătrânirea și includerea intereselor persoanelor în vârstă într-un cadru politic mai larg.

Planul propune obiective și strategii de acțiune care vizează schimbări în atitudini, politici și practici atât la nivel microsocial, cât și macrosocial în toate sectoarele: economic, politic și social. Acesta având ca scop final împuternicirea vârstnicilor de a participa în mod *activ* (și real) la viața familiilor, dar și a comunităților cărora le aparțin. Printre temele generale ale planului se numără și realizarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale populației vârstnice; realizarea siguranței vârstei, aspect care implică reafirmarea scopurilor de eradicare a sărăciei vârstnicilor; furnizarea oportunităților de dezvoltare individuală, independent de vârstă; garantarea egalității de gen în rândul populației vârstnice și eliminarea discriminării bazate pe gen; recunoașterea și afirmarea rolului important al familiilor în sprijinirea populației vârstnice, dar și a importanței intergeneraționale, a solidarității și reciprocității pentru o dezvoltare socială efectivă; furnizarea îngrijirilor de sănătate, a

¹ Adoptată cu ocazia celei de-a doua Adunare Generală a Națiunilor Unite consacrată îmbătrânirii ce a avut loc în aprilie 2002, la Madrid.

suportului și protecției sociale a persoanelor vârstnice, inclusiv asigurarea serviciilor de tip preventiv și de tip reabilitativ al sănătății; precum și facilitarea parteneriatului între autoritățile centrale și locale, societate civilă, sector privat, persoane vârstnice² în transpunerea în practică a Planului de acțiune.

Viața independentă. Dimensiunea **vieții independente** a îmbătrânirii active constă în promovarea sănătății și asistența medicală preventivă prin măsuri care să ridice la maximum numărul de ani de viață sănătoasă și să prevină dependența, precum și transformarea mediului (clădiri publice, infrastructură, transporturi, construcții) într-unul mai favorabil persoanelor în vârstă pentru a le permite acestora să rămână cât se poate de independente.

Procesul de degradare a sănătății, odată cu înaintarea în vârstă poate fi încetinit prin menținerea în formă fizică și mentală a persoanei beneficiind, astfel, de o bună calitate a vieții. Pentru a putea atinge acest deziderat sunt esențiale campaniile de informare și prevenire a bolilor profesionale cauzate de condițiile de lucru necorespunzătoare, precum și campaniile de promovare a unui mod de viață sănătos.

În acest sens un pas important, privind legislația românească, îl reprezintă adoptarea Hotărârii nr. 1388/2010³ privind aprobarea programelor naționale de sănătate pentru anii 2011 și 2012, o atenție sporită fiind acordată organizării campaniilor de informare a populației cu referire la diverse aspecte de sănătate.

În afară de sănătatea fizică, percepția individului despre viață este legată de factorii psihologici. Această percepție poate fi modelată prin intermediul relațiilor sociale, a convingerilor personale, sentimente de izolare și singurătate sau se referă la siguranța unui trai decent. Multe din provocările cu care se confruntă în viața de zi cu zi sunt legate de autonomie și independența condițiilor de viață,

² Mențiunea expresă a persoanelor vârstnice în acest parteneriat subliniază importanța raportării la aceste persoane ca subiecți activi ai deciziei politice în ceea ce privește implementarea măsurilor care îi vizează în mod direct (sunt concomitent decidenți și beneficiari ai oricăror forme de protecție și suport).

³ Publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 893 din 30 decembrie 2010.

adică, se poate spune că indiferent de existența unei siguranțe financiare sau nu, sunt capabili să facă față și să ia decizii personale, trăind independent, fiind susținuți sau nu de alții.

Calitatea vieții unei persoane este, de asemenea, afectată de probleme financiare sau privațiuni materiale. Un obiectiv principal, de referință, al strategiei Europa 2020 este excluderea a cel puțin 20 de milioane de persoane din Uniunea Europeană, până în 2020, de la risc de sărăcie sau excluziune socială.

Creșterea bugetelor de pensii sau de sănătate pot fi asociate în mare măsură costurilor privitoare la îmbătrânirea populației. O viziune alternativă este luarea în considerare a posibilităților

viitoare, prin încurajarea persoanelor vârstnice să rămână active în cadrul comunității. Astfel, politicile active de îmbătrânire ar putea fi în măsură să furnizeze stimulente pentru creșterea economică, de transformare ale diferitelor aspecte ale societății, de promovare și dezvoltare de noi servicii și bunuri, adaptate nevoilor specifice persoanelor vârstnice.

Autorii studiului susțin că una din deciziile importante cu care se confruntă persoanele ajunse în prag de pensionare este dacă să rămână sau nu în aceeași locuință, care poate fi la fel de bine locuința familiei. S-a constatat că există o serie de alternative deschise, de exemplu – să rămână în aceeași locație, să reducă spațiul locativ, să se mute într-o locuință socială/protejată sau să se mute într-o altă locație, eventual în străinătate. În general, considerentele financiare joacă un rol important în luarea unei asemenea decizii.

Un alt criteriu pentru a putea decide locația de pensionare este contrastul beneficiilor vieții rurale față de cele urbane. În timp ce fosta locuință poate fi percepută ca un mediu mai sigur și de multe ori mai ieftin, alegerea făcută în prag de pensionare tinde să ofere o gamă mai largă de servicii și facilități, la o apropiere mult mai mare. Astfel, accesul la transportul public, facilități de divertisment, centre de zi, medici, spitale, îngrijire și servicii devin tot mai importante.⁴

Sărăcia este gândită să joace un rol

⁴ Un portret statistic al Uniunii Europene 2012, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

intrinsec în ceea ce privește supraaglomerarea locuințelor private. Aceasta este definită ca procent din populație care trăiește într-o locuință supraaglomerată, locuință care nu îndeplinește standardele unei locuințe decente, nu are baie sau duș, este foarte întunecoasă, etc.

Generațiile mai în vârstă au alte modele specifice de consum, cereri medii de servicii de îngrijire legate de sănătate față de restul populației, iar aceste diferențe reflectă incertitudinea cu care persoanele vârstnice se confruntă, în ceea ce privește durata de viață rămasă. Mai mult, schimbări majore în stilul de viață, cum ar fi oprirea din muncă, defecțiunea unui autoturism - au un impact major asupra modelelor de consum ale persoanelor în etate. De asemenea, s-a constatat că persoanele în vârstă sunt mai puțin susceptibile de a avea sarcina plății unei chirii sau un credit ipotecar pentru locuința lor la momentul vârstei de pensionare.

Implicațiile mai largi ale crizei financiare și economice, înțelegerea creșterii publice a provocărilor asociate cu îmbătrânirea demografică nu au fost încă deplin înțelese. Cu toate acestea, o schimbare culturală poate avea loc, iar unele țări vor vedea o mișcare în echilibru între consum și economisire, cu o proporție mai mare de oameni care aleg să economisească mai mult și mai devreme la fondul de pensii.

Sărăcia și excluziunea socială depind de foarte mulți factori, iar acestea în general sunt împărțite în aceste categorii deoarece au scopul de a analiza aspecte în legătură cu venitul. Statisticile privind inegalitatea economică sunt de uz special, pentru estimarea sărăciei și distribuția resurselor economice, cu un impact direct asupra amploarei și profunzimii sărăciei.

Dezbaterile, care au avut loc pe marginea acestui studiu, au vizat și tema „**îmbătrânirea activă pe piața muncii**”. A stimula pe lucrătorii mai vârstnici să rămână pe piața muncii implică, în special, ameliorarea condițiilor de muncă și adaptarea acestora la starea sănătății și la necesitățile lucrătorilor în vârstă, actualizarea competențelor acestora prin oferirea unui acces simplificat la procesul de învățare de-a lungul vieții, precum și revizuirea sistemelor de impozitare și de prestații sociale în sensul transformării acestora în stimulente

eficiente pentru a muncii vreme mai îndelungată.

Pentru atingerea obiectivului anului european al „Îmbătrânirii active și Solidarității între Generații” sunt încurajate și sprijinite eforturile statelor membre, ale autorităților regionale și locale ale acestora, ale partenerilor sociali, ale societății civile și ale mediului de afaceri, inclusiv întreprinderile mici și mijlocii, de a promova îmbătrânirea activă și de a face mai mult pentru a mobiliza potențialul segmentului de populație, aflat în creștere rapidă, format din persoanele care se apropie de 60 de ani sau au depășit această vârstă. Astfel, sunt stimulate solidaritatea și cooperarea între generații, ținând seama de diversitate și de egalitatea de gen.

Totodată, promovarea îmbătrânirii active presupune crearea de posibilități mai bune pentru a le permite persoanelor în vârstă, femeii și bărbații, să joace un rol pe piața muncii, combaterea sărăciei, în special în rândul femeilor, și a excluziunii sociale pentru stimularea voluntariatului și a participării active la viața socială și de familie și promovarea unei îmbătrâniri în condiții bune de sănătate și cu demnitate. Aceasta implică, printre altele, adaptarea condițiilor de lucru, combaterea stereotipurilor negative legate de persoanele în vârstă și a discriminării pe criterii de vârstă, îmbunătățirea sănătății și securității la locul de muncă, adaptarea sistemelor de învățare pe tot parcursul vieții la necesitățile unei forțe de muncă în proces de îmbătrânire și asigurarea faptului că sistemele de protecție socială sunt adecvate și oferă stimulentele corespunzătoare⁵.

De asemenea, a fost abordată și tema privind **posibilitățile de credit, angajare, programe de educație și training deschise tuturor oamenilor indiferent de vârstă**. Este de remarcat faptul că majoritatea oamenilor săraci lucrează până la vârste foarte înaintate și trebuie să îndeplinească aceleași cerințe ca și alte grupe de vârstă pentru angajare, credit, asistență pentru dezvoltare, programe de educație și training. Experiența demonstrează că, împreună cu alte grupe de vârstă, creditele,

oportunitățile de educație și training, îmbunătățesc moralul bătrânilor și capacitatea acestora de a asigura suport familiilor lor.

Accesul pe termen lung la educație, training și dezvoltarea resurselor personale este un drept și o necesitate care ia atitudine în fața discriminării persoanelor de vârstă a treia. Stereotipurile cum că oamenii de vârstă a treia nu sunt capabili să învețe lucruri noi, sau prea demodați în practicile lor trebuie schimbate. Prea multe persoane în vârstă sunt marginalizate din cauza lipsei cunoștințelor de citit, scris și socotit.

Femeile de vârstă a treia fără o educație formală și fără experiență sunt mult mai numeroase. De aceea, ele au nevoie de ajutor pentru a dobândi aptitudini și credit pentru a începe o afacere sau pentru a obține o slujbă. Totodată, sunt necesare programe de educație și training speciale pentru persoane de vârstă a treia sau care le includ pentru a le îmbunătăți calitatea vieții și pentru a-i sprijini în rolul lor de educatori pentru generațiile viitoare.

În ultimii ani, ca efect al accentuării preocupărilor pentru componenta socială, Uniunea Europeană a lansat un program comun de luptă împotriva sărăciei și de promovare a incluziunii sociale, ca instrument central al construcției sociale comune. Strategiile anti-sărăcie și promovarea incluziunii sociale vizează, prin obiectivele lor globale, și populația vârstnică.

Este de subliniat faptul că literatura de specialitate din ultimul deceniu relevă starea de criză a serviciilor sociale, schimbări în raportul dintre sistemul informal și cel formal de sprijinire și, în cadrul fiecăruia dintre ele, schimbări în relațiile dintre sistemele publice și cele private de prestare a serviciilor specializate de asistență socială, reconsiderarea rolului comunității și familiei în satisfacerea nevoilor generale și specifice ale persoanelor vârstnice.

Nu în ultimul rând, din analizele făcute în mediile științifice sau în cadrul organismelor oficiale, se poate aprecia că starea actuală a sistemelor de sprijinire a populației vârstnice se caracterizează prin disfuncțiuni accentuate, datorită, în principal, faptului că politicile sociale care le-au promovat nu au prevăzut și mecanismele necesare de susținere și de adaptare la schimbări.

⁵ A se vedea Decizia nr. 940/2011/UE privind Anul European al îmbătrânirii active și solidarității între generații, publicată în J. Of., L 246/5 din 23 septembrie 2011.

CONVENȚIA INTERNAȚIONALĂ CU PRIVIRE LA DREPTURILE COPILULUI

Cu ocazia aniversării a 22 de ani de la intrarea în vigoare a Convenției Internaționale cu privire la drepturile copilului și, totodată, de la ratificarea ei de către România, Institutul Român pentru Drepturile Omului, în colaborare cu Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță, Universitatea de Nord - Baia Mare, Asociația pentru Națiunile Unite din România (ANUROM) și Asociația „Family Forum”, a organizat o serie de dezbateri și întâlniri destinate acestui eveniment. În acest context dorim să amintim câteva aspecte privind momentul adoptării și importanța acestui document O.N.U. asupra promovării și protecției drepturilor copilului în lume.

Scurtă din punctul de vedere al sistemelor juridice de protecție¹, istoria drepturilor copilului este marcată de personalități care s-au ridicat pentru o protecție specială precum și de progrese conceptuale și juridice, „constante dar și discontinue”². Astfel, încă înainte de primul război mondial, pediaterul polonez Janusz Korczak, recunoscut ca o figură emblematică a acestui proces, milita pentru ceea ce el numea „dreptul copilului la respect”.

La sfârșitul primului război mondial, Liga Națiunilor elabora o serie de principii, incluse în Declarația de la Geneva din 1924 referitoare la protecția specială datorată copilului.

Ele aveau să se regăsească mai târziu în Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1959, în care se arată că „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa”.

Declarația înscrie principiile sociale și juridice aplicabile protecției copilului, făcând referire specială la practicile în materie de plasament familial și de adopție pe plan național

¹ A se vedea **Irina Moroianu Zlătescu**, *Violența împotriva copiilor*, în „Drepturile omului” nr. 3/2007, pp. 3-5.

² **C. Brisset**, *Les droits de l'enfant, vingt ans après*, în „UN Special” nr. 688 – octombrie 2009, p. 38.

și internațional.

Adoptarea acestui document, care a fost urmată de proclamarea anului 1979 ca an internațional al copilăriei, marchează o veritabilă renaștere a drepturilor copilului.

Toate aceste etape au pregătit marele pas înainte, care s-a realizat odată cu elaborarea primului instrument cu forță juridică dedicat integral protecției și promovării ansamblului drepturilor copilului, Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989³. Referindu-se la însemnătatea Convenției, Secretarul general al Națiunilor Unite, Ban Ki-moon, afirma în 2009 cu ocazia aniversării a 20 de ani de la adoptarea acesteia: „Convenția cu privire la drepturile copilului a recunoscut pentru prima dată faptul că și copiii au drepturi ale omului și că este necesară o protecție specială de care adulții nu au nevoie”⁴.

Unsprezece ani mai târziu, convenției i s-au adăugat Protocolul facultativ cu privire la drepturile copilului referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă⁵ și Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflicte armate⁶.

Astăzi, la peste douăzeci de ani de la adoptarea convenției, este remarcabil faptul că ea a fost ratificată, de aproape toate statele lumii⁷.

³ Convenția a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990. România a ratificat acest instrument internațional prin Legea nr. 18/1990, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 109 din 28 septembrie 1990 și republicată în nr. 3/4 din 19 iunie 2001.

⁴ **Ban Ki-moon**, Remarks on the 20th anniversary of the Convention on the Rights of the Child, 20 November, 2009.

⁵ Adoptat la 6 septembrie 2000. România a ratificat Protocolul prin Legea nr. 470 din 20 septembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 601 din 25 septembrie 2001.

⁶ Adoptat la 25 mai 2000. România a ratificat Protocolul prin Legea nr. 567 din 19 octombrie 2001, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 692 din 31 decembrie 2001.

⁷ Pertinente în domeniul drepturilor copilului sunt, însă, numeroase alte documente din sistemul Națiunilor Unite: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Pactul internațional cu privire la drepturile

Data fiind complexitatea dispozițiilor sale, punerea în aplicare a convenției a suscitat intense preocupări. În acest scop, a fost creat Comitetul drepturilor copilului, compus din 18 experți independenți care, potrivit procedurii sale, examinează rapoartele supuse de către state, audiază organizațiile neguvernamentale și organisme independente, statele parte la convenție, face observații și elaborează recomandări generale.

Mai mult decât atât, o serie de state au considerat necesar să se doteze cu instituții independente, mediatori, ombudsmani, însărcinate să urmărească aplicarea prevederilor convenției.

În ceea ce privește Europa, în sistemul tratatelor Consiliului Europei cu privire la drepturile omului, drepturile copilului sunt tratate în mod implicit sau explicit.

De exemplu, art. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁸, care protejează drepturile civile și politice și enunță valorile fundamentale, face precizarea că articolele convenției se aplică tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția părților contractante. Chiar dacă în textul tratatului nu se face nicio referire direct la copii, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a acumulat o bogată jurisprudență prin aplicarea la drepturile copilului a unor articole precum art. 2 – dreptul la viață, art. 3 – interzicerea torturii, art. 4 – interzicerea sclaviei și a muncii forțate, art. 5 – dreptul la libertate și siguranță, art. 6 – dreptul

civile și politice (1966), Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (1960), Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale (1993), Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii (1980), Convenția pentru respingerea traficului cu ființe umane și a exploatării prostituției semenilor (1949), Convențiile nr. 6/1949, 16/1921, 29/1930, 59/1937, 138/1973 ale Organizației Internaționale a Muncii, în special Convenția OIM nr. 182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor și Convenția OIM nr. 183/2000 privind revizuirea Convenției asupra maternității.

A se vedea *Drepturile copilului*, IRDO, 2008, p. 5-56, și *Drepturile copilului și tânărului*, vol. I – Documente internaționale, ed. a III-a, IRDO, București, 2005, pp. 5-235.

⁸ *STE nr. 5/1950/1953 V. Principalele instrumente cu privire la drepturile omului, vol. II – Instrumente regionale*, ed. a IX-a, IRDO, București, 2007, p. 55-72.

la un proces echitabil sau art. 8 – dreptul la respectarea vieții private.

Dispoziții care interesează în mod deosebit pe copii se regăsesc și într-un tratat complementar Convenției drepturilor omului, și anume Carta Socială Europeană (STE nr. 5/1950/ 1953), care consacră și garantează drepturile economice și sociale, înlocuiește progresiv de Carta socială revizuită (STE nr. 35/1996/1999)⁹. Pe lângă art. 16 cu privire la dreptul familiei, al membrilor ei, la protecție socială, juridică și economică și al art. 13 referitor la protecția sănătății, Carta socială revizuită cuprinde și vizează direct, explicit, exclusiv, drepturile copiilor și adolescenților (art. 7) la protecție socială, juridică și economică (art. 17) și integrează drepturile garantate de Convenția Națiunilor Unite (art. 17.1). Comitetul european al drepturilor sociale, care evaluează conformitatea legislației și prevederilor interne cu Carta, a lărgit sfera de aplicare a protecției speciale contra pericolelor fizice și morale, prevăzută la art. 7.10, la protecția copiilor contra traficului cu ființe umane și a relei folosiri a tehnicilor de informare.

În plus față de protecția acordată prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Carta socială, copiilor li se garantează protecție și prin dispozițiile altor tratate europene¹⁰.

Întemeiat pe Convenția ONU, adoptată în 1989, ratificată de toate statele membre ale Uniunii Europene, în special pe articolele 3, 9,

⁹ A se vedea, pe larg, **Irina Moroianu Zlătescu**, *Carta socială europeană*, IRDO, București, 2009 și „Drepturile sociale”, IRDO, București, 2009.

¹⁰ Convenția pentru prevenirea torturii și a pedepselor inumane sau degradante (STE nr. 126/1987/1989), ce prevede un mecanism preventiv, non-judiciar, pentru protecția deținuților, inclusiv a minorilor privați de libertate, Convenția în materie de adopție a copiilor (revizuită, STCF nr. 202/27 noiembrie 2008), Convenția pentru protecția copiilor contra exploatării și abuzurilor sexuale (STCE nr. 201/2007), Convenția cu privire la lupta contra comerțului cu ființe umane (STCE nr. 197/2005/2008), Convenția asupra relațiilor personale privind copiii (STE nr. 192/2003/ 2005), Convenția asupra cybercriminalității (STE nr. 185/ 2001/2004), Convenția europeană asupra exercitării drepturilor copilului (STE nr. 160/1996/2000), Convenția asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei (STE nr. 85/1975/1978) ș.a. A se vedea *Principalele instrumente internaționale*, vol. II, ed. a IX-a, IRDO, op. cit.

12, 13 din aceasta, articolul 24 al Cartei drepturilor fundamentale prevede: „Copiii au dreptul la protecția și îngrijirile necesare pentru asigurarea bunăstării lor. Ei își pot exprima în mod liber opinia. Aceasta se ia în considerare în problemele care îi privesc, în funcție de vârsta și gradul lor de maturitate (alin. 1). În toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autorități publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial (alin. 2). Orice copil are dreptul de a întreține cu regularitate relații personale și contacte directe cu ambii părinți, cu excepția cazului în care acestea sunt contrare interesului său.” (alin. 3)¹¹

Drepturile copilului, consacrate și garantate prin reglementările internaționale și interne, pot fi grupate în ansamblu în *drepturi de protecție* împotriva oricăror forme de abuz fizic sau emoțional, *drepturi de dezvoltare*, strâns legate de asigurarea serviciilor necesare, precum educație și îngrijire medicală, accesul tuturor la acestea și *drepturile de participare* și consultare în privința deciziilor care îi privesc.

Legea nr. 272/2004 și întregul pachet legislativ adoptat de Parlamentul României precum și strategiile și măsurile de punere în aplicare a acestor reglementări acoperă în totalitate aceste drepturi.

România, în calitatea sa de stat parte la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și protocoalele sale precum și la tratatele regionale în materie, a asimilat în legislația internă principiile și normele asumate prin angajamentele sale internaționale, instituind, totodată, Direcția Generală Protecția Copilului din cadrul Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, care desfășoară o largă gamă de activități, programe și campanii.

În anul 2009, au fost prezentate Comitetului ONU pentru drepturile copilului cel de al treilea și cel de al patrulea raport de țară, însoțite pentru prima dată de un raport al copiilor.

Între evenimentele semnificative pentru preocupările legate de problematica majoră a drepturilor copilului se numără conferința de la București din 15-16 octombrie 2009 pe tema „Tendințe actuale în justiția pentru copii și

¹¹ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2007/C303/01) în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, anul 50, 14 decembrie 2007 (ed. în limba română).

familie”, la care au participat un mare număr de specialiști. Cu această ocazie, a fost subliniată importanța raportului consolidat prezentat de România cu privire la respectarea Convenției cu privire la drepturile copilului și, mai ales, a recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului, ce trebuie avute în vedere în toate domeniile.

Dezbaterile au evidențiat, între altele, necesitatea înființării Tribunalului pentru copii și familie, a specializării magistraților în cauzele cu minori precum și a introducerii instituției avocatului copilului.

Totuși, după cum sublinia Thomas Hammarberg, Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului European, în punctul său de vedere din 16 noiembrie 2009, cu toate progresele realizate în cei douăzeci de ani de la adoptarea Convenției cu privire la drepturile copilului, aplicarea ei a fost mai puțin eficientă decât ar fi fost de așteptat, „în special în absența unei abordări sistematice și globale a drepturilor copilului ca prioritate politică”.

Din păcate, statisticile arată că malnutriția lovește încă aproape 400 de milioane de copii din întreaga lume, circa 200 de milioane sunt exploatați, jumătate dintre ei lucrând în condiții care le amenință sănătatea și chiar viața, aproximativ 100 de milioane de copii nu sunt școlarizați, două treimi fiind fete, 270 de milioane sunt lipsiți de orice serviciu de sănătate, 40 de milioane nu au acte de stare civilă, iar nenumărați copii sunt supuși zilnic violenței.

Reuniunea organizată de către Comitetul pentru drepturile copilului și Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru drepturile omului cu ocazia celei de a douăzecea aniversări a adoptării Convenției cu privire la drepturile copilului, desfășurată la Geneva în 8-9 octombrie 2009, la Centrul internațional de conferințe și bucurându-se de o largă și reprezentativă participare, a examinat principalele provocări la adresa protecției drepturilor copilului și a făcut o serie de recomandări pentru responsabilii decizionali și alți actori implicați în aplicarea acestei convenții.

Dintre acestea, se cuvine a fi menționată crearea unui sistem holistic, dinamic, descentralizat și evolutiv, pe termen lung, împotriva abuzurilor și exploatării sexuale și economice a copiilor, sistem dotat cu un

mecanism eficient de coordonare și raportare regulată a progreselor realizate la nivel local, național și al instanțelor și mecanismelor de protecție a drepturilor copilului.

De asemenea, se avea în vedere activarea ratificării de către toate statele a instrumentelor universale și religioase pertinente în materie, în special Protocolul facultativ referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, și adoptarea unui cadru legislativ conform cu prevederile acestor documente, care să incrimineze orice formă de exploatare a copiilor sub 18 ani și să consacre principiul extraterritorialității.

O altă recomandare se referea la instituirea unor proceduri și mecanisme eficiente de primire a plângerilor, urmărire și anchetă contra persoanelor din rețele de exploatare a copiilor, inclusiv prin criminalitate informatică și trafic de stupefiante, adoptarea unor măsuri speciale, mecanisme și programe corespunzătoare pentru asigurarea protecției copiilor victime sau martori ai actelor criminale și a reinserției lor sociale, conform liniilor directoare în materie de justiție pentru copii formulate prin rezoluția 2005/20-22 iulie 2005 a Consiliului Economic și Social al Națiunilor Unite.

Acestora trebuie să li se adauge garantarea unui mediu sigur și protector în familie, comunități, școli și instituții, prin promovarea unor metode de educație pozitive și neviolente și organizarea unor campanii de sensibilizare și formare în acest sens, identificarea copiilor în dificultate, în special refugiați, deplasați, migranți, orfani, neînregistrați, săraci ș.a. și adoptarea unor măsuri eficiente de luptă împotriva sărăciei și sprijin pentru familiile cele mai lipsite de mijloace.

O altă direcție de acțiune vizează responsabilitatea companiilor private din domeniu, internet, telefonie, turism, sistem bancar și media în privința luptei împotriva abuzurilor asupra copiilor, astfel încât să fie împiedicată utilizarea acestor servicii pentru solicitări și tranzacții în scopul exploatării copiilor.

Printre măsurile ce trebuie avute în vedere pentru protecția drepturilor copilului se numără și combaterea eficientă a discriminării, inclusiv prin strângerea colaborării între

organismele tratatelor, realizarea drepturilor economice, sociale și culturale, chiar în perioade de criză, și adoptarea unor planuri naționale de acțiune în acest sens sau participarea copiilor la viața publică.

În scopul întăririi orientărilor în materie de politici și practici pentru aplicarea Convenției cu privire la drepturile copilului și a celorlalte instrumente pertinente în materie, au fost elaborate, din inițiativa Consiliului Drepturilor Omului, liniile directoare pentru protecția îngrijirii alternative¹².

Obiectivele urmărite prin adoptarea acestui document, menit să ghideze politicile, deciziile și activitățile tuturor entităților din sectorul public, privat, societatea civilă, în privința copiilor lipsiți de protecție parentală sau care riscă să fie lipsiți de asemenea protecție, constau în sprijinirea eforturilor pentru a se asigura menținerea sau revenirea copilului în familia sa sau, la nevoie, a se găsi altă soluție adecvată și permanentă, inclusiv adopția sau *kafala* în dreptul islamic. În cazul în care asemenea soluții permanente se dovedesc imposibile sau nu corespund interesului superior al copilului, trebuie să fie definite și aplicate acele forme de protecție pentru îngrijirea alternativă ce sunt cel mai bine adaptate situației și asigură condiții favorabile pentru o dezvoltare completă și armonioasă.

Atunci când familia copilului, celula fundamentală a societății și contextul natural al creșterii și protecției copiilor, este incapabilă să îi asigure acestuia îngrijirea, îl abandonează sau îl încredințează unor terți, statul este acela care are datoria de a apăra drepturile copilului și a-i asigura o protecție adecvată a îngrijirilor alternative, cu concursul sau prin intermediul autorităților locale competente și al organizațiilor societății civile abilitate în acest sens. Asemenea decizii, inițiative sau abordări trebuie să fie adoptate caz cu caz, numai în interesul superior al copilului, cu respectarea deplină a dreptului acestuia de a fi consultat și luarea în considerație a opiniilor acestuia, ținând cont și de capacitățile sale, de vârstă și nivel de maturizare.

Spre a se evita separarea de părinți, se recomandă luarea de măsuri pentru susținere, în funcțiile lor educative, a familiilor cu capacități

¹² Decizie adoptată de Consiliul Drepturilor Omului, în cea de a 27-a ședință a sa, la 17 iunie 2009.

limitate de diverși factori precum toxicomanie și alcoolism, discriminare etnică, conflicte armate sau ocupație străină. De asemenea, este necesară luarea în îngrijire și sub o protecție adecvată a copiilor victime ale violului și exploatării, a celor abandonati, sau care trăiesc în stradă, sunt născuți în afara căsătoriei, nu sunt însoțiți sau sunt separați de familiile lor, deplasați în interiorul țării sau refugiați, a copiilor muncitorilor migranți, ai solicitanților de azil, ai bolnavilor de HIV/SIDA sau afectați de aceste boli sau alte boli grave.

Prin *copii privați de protecția parentală* se înțelege, conform liniilor directoare (III/28 a), sub rezerva unor excepții, orice copil care nu beneficiază de protecția permanentă a cel puțin unuia dintre părinți, indiferent de motive sau împrejurări.

Copiii din această categorie care se află în afara țării de reședință obișnuite sau sunt victime ale unei situații de urgență pot fi considerați ca *neînsoțiți*, dacă nu sunt luați în îngrijire de un alt membru al familiei sau un adult care are o asemenea responsabilitate în baza legii sau a cutumei, sau *separați* dacă sunt separați de persoana care fusese însărcinată, conform legii sau cutumei, să răspundă nevoilor lor, chiar dacă sunt însoțiți de un alt membru al familiei.

Formele pe care protecția îngrijirii alternative le poate lua constau în: *angajamentul informal*, privat, atunci când copilul este luat în grijă de membri ai familiei largite, prieteni ai acesteia sau alte persoane cu titlu personal, fără ordinul sau autorizarea unei autorități administrativ-judiciare sau a unui organism acreditat; *angajamentul formal*, în situația oricărei luări în îngrijire în cadrul familial, ordonate sau autorizate de către o autoritate judiciară sau administrativă competentă sau a oricărui plasament într-o instituție, inclusiv privată, ca urmare sau nu a unor măsuri administrative sau judiciare (III 28 a) ii).

În funcție de cadrul în care se înscrie protecția se folosesc termenii: *luarea în îngrijire de către apropiați*, formală sau informală (i); *plasament familial*, la decizia unei autorități competente, într-o altă familie decât cea proprie (ii), alte forme de plasament familial sau de tip familial (iii); *plasament în instituții*, inclusiv de urgență, în refugii, centre de tranzit, pe termen lung sau scurt (iv); mod de viață independent, sub supervizare.

Fac excepție persoanele sub 18 ani private de libertate, copiii cu părinți adoptivi efectiv plasați sub protecția lor sau aranjamentele informale prin care copilul se află în mod voluntar cu membrii familiei sale sau cu prieteni în scop recreativ sau alte motive fără legătură cu incapacitatea sau reticența părinților în legătură cu asigurarea unei protecții adecvate.

Pentru a se evita recurgerea la îngrijiri alternative se indică promovarea protecției parentale și prevenirea separării familiilor, precum și facilitarea revenirii copilului în familie.

În fiecare țară, autoritățile competente au datoria de a elabora o Cartă a drepturilor copilului care beneficiază de protecția îngrijirii alternative, în termeni care să facă pe deplin inteligibile pentru copii regulile, prevederile și obiectivele, drepturile și îndatoririle ce decurg.

Copiii constituie o categorie deosebit de vulnerabilă, mai ales în condițiile crizei economice.

Chiar pe continentul european, în multe țări, un mare număr de copii suferă de sărăcie, sunt discriminați, în special cei cu dizabilități, întâmpină dificultăți în accesul la educație și sănătate, suferă violențe în familie, comunitate, la școală, continuă să fie plasați în instituții necorespunzătoare, sunt traficați și exploatați, sunt separați de familiile lor de migranți sau solicitanți de azil sau sunt chiar plasați în detenție, practică prea răspândită în legătură cu copiii aflați în conflict cu legea.

Referitor la drepturile copilului, Rezoluția Parlamentului European din 14 ianuarie 2009 asupra drepturilor fundamentale 2004-2008 (2007/2145/INI) pune accentul pe combaterea violenței, sărăciei și muncii acestora. În special sunt condamnate pedofilia, abuzul sexual, violența domestică, pedepsele corporale în școală și alte forme de abuz în instituții. Pentru identificarea acestor abuzuri grave se recomandă instituirea unor mecanisme, cu o largă publicitate, prin care copiii din statele membre să poată raporta asemenea cazuri (alin. 115).

De asemenea, se impune implementarea unor măsuri efective pentru interzicerea diverselor forme de exploatare, inclusiv prin prostituție, producție de pornografie infantilă, trafic de droguri, furturi de buzunare și cerșetorie (alin. 116).

Statele membre sunt chemate să pună capăt practicii căsătoriilor neoficiale ale minorilor, adesea de vârste fragede, considerate ca o formă de abuz sexual dăunător dezvoltării copilului și o incitare la abandon școlar.

Având în vedere că mii de copii din unele state membre sunt angajați în cele mai inadecvate forme de muncă în mediul urban și rural, devine stringent necesară aplicarea riguroasă a legislației naționale în materie, precum și organizarea campaniilor naționale de educație atât pentru părinți, cât și pentru copii. Frecventarea constantă a școlii este de natură să contribuie la prevenirea unor astfel de abuzuri și ruperea cercului vicios dintre analfabetism și sărăcie.

Întrucât aproape 20% dintre copiii din Uniunea Europeană trăiesc sub limita de sărăcie, iar cei mai vulnerabili provin din familii uniparentale sau au părinți născuți în alte țări, se impune luarea măsurilor adecvate pentru a li se asigura accesul la drepturi, inclusiv pentru susținerea familiilor lor, cu precădere a celor mai sărace, în sensul reducerii sărăciei copiilor și a familiilor lor. Totodată, Comisia este chemată să includă strategiile din aceste domenii în toate politicile de dezvoltare.

Prin Rezoluția 2007/2145 (INI), se cere o atenție deosebită pentru situația refugiaților, solicitanților de azil și a copiilor acestora, precum și a copiilor migranți fără documente, „astfel încât fiecare copil să își poată exercita pe deplin drepturile, așa cum sunt ele definite în Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, inclusiv dreptul la nediscriminare” (alin. 99).

O atenție specială trebuie acordată minorilor neînsoțiți și celor separați de părinții lor, care ajung în Uniunea Europeană printr-o imigrare nelegală. Statele membre trebuie să le asigure acestora asistență și protecție împotriva oricăror forme de violență și exploatare, precum și asistență legală, îmbunătățirea condițiilor de primire, cazare corespunzătoare, acces la serviciile de sănătate, educație, formare, îndeosebi pentru însușirea limbii oficiale a țării gazdă, formare vocațională și integrarea deplin în sistemul educațional.

De asemenea, se subliniază că detenția administrativă a copiilor este inacceptabilă iar copiii însoțiți de familiile lor pot fi deținuți numai în condiții cu adevărat excepționale, pentru cel mai scurt timp posibil și în interesul

lor, în concordanță cu art. 3 și 37 (b) ale Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului (alin. 101).

În consecință, drepturile copilului, inclusiv protecția copiilor, constituie o arie tematică importantă a planului de activitate al Agenției drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, prin care se urmăresc o serie de obiective specifice. Între acestea, identificarea și analiza codurilor de conduită și a indicatorilor furnizorilor de servicii destinate copiilor, în special copiilor din categorii de risc, precum copii cu dizabilități, din minorități etnice, solicitanți de azil și familii de migranți separate, copii fără documente de stare civilă, identificarea și analiza acțiunilor pentru combaterea traficului cu copii și accesul egal la educație și sănătate de calitate pentru copiii din grupuri dezavantajate, în special Roma și călători.

Cu tot drumul lung, ascendent, parcurs în cei douăzeci de ani scurși de la adoptarea Convenției, în sensul îmbunătățirii protecției copiilor, „mai este încă nevoie de continuarea și concertarea acțiunii guvernamentale ca și a acțiunii organizațiilor internaționale și a societății civile pentru asigurarea respectării, protecției și promovării drepturilor omului. Aceasta presupune nu numai adaptarea legislației, ci și asigurarea exercitării pe deplin a drepturilor copiilor în viața de fiecare zi, inclusiv participarea și accesul copiilor la justiție. Aceasta – se arată în declarația comună a Consiliului Europei și a Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene – constituie un imperativ moral, social și legal”¹³.

Analiza situației actuale reliefează din nefericire perpetuarea unor grave probleme, între care malnutriția, exploatarea economică, abandonul școlar, sănătatea precară, violența ș.a. Astfel, Convenția cu privire la drepturile copilului și celelalte instrumente în materie, precum și mecanismele create în aplicarea lor se dovedesc indispensabile dar insuficiente. Omenirea se află așadar în toiul luptei pentru drepturile copilului, iar ceea ce rămâne de făcut implică un efort uriaș care trebuie continuat în mod susținut.

Irina Moroianu Zlătescu

¹³ Joint statement on the occasion of the 20th Anniversary of the Adoption of the Convention on the Rights of the Child.

DIALOG INTERCULTURAL

Încă de la înființare, în anul 2009, Asociația pentru Dialog Intercultural a avut șansa de a încheia un parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului (IRDO), parteneriat deosebit de fructuos pentru o organizație non-guvernamentală al cărui scop este formarea tinerilor în spiritul valorilor europene, având în vedere rolul acestora de cetățeni activi în UE, prin: educație pentru drepturile omului, promovarea valorilor democrației, promovarea toleranței ca valoare democratică majoră, combaterea discriminărilor de orice gen, înțelegerea rolului diversității, comunicare interculturală prin proiectele educaționale, culturale, proiecte Youth in Action. Dintre cele mai recente activități desfășurate în cadrul acestui parteneriat amintim:

„Promovarea spiritului de toleranță” activitate metodică – științifică organizată la nivel municipal de către Asociația pentru Dialog Intercultural cu sprijinul Institutului Român pentru Drepturile Omului. La eveniment au fost invitați metodiștii și profesorii de științe socio-umane din liceele bucureștene. Cu această ocazie, reprezentanții IRDO au susținut prelegeri despre respectarea drepturilor omului și ale copilului dincolo de deosebiri etnice, religioase sau culturile de grup cărora aparțin.

Proiectul ACES „Diversity and Human Rights” pe care Colegiul Național „Octav Onicescu” l-a derulat împreună cu școala „Ady Endre” din Budapesta și Școala nr.1 din Sofia în anul școlar 2009-2010 a fost sprijinit de Institutul Român pentru Drepturile Omului, reprezentanții acestuia discutând cu elevii Colegiului Național „Octav Onicescu” despre cele mai bune metode și activități pe care pot să le dezvolte și, totodată, participând la întâlnirile de proiect care au avut loc în București alături de Asociația pentru Dialog Intercultural. De asemenea, IRDO a participat la diseminarea acestui proiect în municipiul București organizând împreună cu Asociația pentru Dialog Intercultural o întâlnire la Colegiul Național „Octav Onicescu” unde au fost invitați reprezentanți a MEC, ISMB, profesori metodiști DSU și elevi.

Comisia Națională a României pentru UNESCO, Institutul Român pentru Drepturile Omului și Asociația pentru Dialog Intercultural au organizat celebrarea „Zilei Internaționale a Diversității Culturale”, eveniment care a avut loc la Colegiul Național „Vlaicu Vodă” Curtea

de Argeș. Au participat elevi din mai multe licee bucureștene atât din rândul minorităților cât și majoritari. Reprezentanții Comisiei Naționale a României pentru UNESCO și Institutului Român pentru Drepturile Omului au vorbit despre importanța evenimentului, iar Asociația pentru Dialog Intercultural a organizat un spectacol în care fiecare grup minoritar și-a prezentat dansuri și cântece specifice. Celebrarea „Zilei Internaționale a Diversității Culturale” la Curtea de Argeș a devenit o tradiție pentru organizatori, astfel, în anul următor

Implicarea Institutului Român pentru Drepturile Omului s-a remarcat și în proiectul „See It Through My Eyes”, proiect ACES implementat de către Colegiul Național „Octav Onicescu” în parteneriat cu școli din Albania și Macedonia și focusat pe rezolvarea conflictelor. La întâlnirea de proiect care a avut loc la București și unde au participat: Excelența sa ambasadorul Macedoniei, inspectori și reprezentanți ai comunității locale, reprezentanții IRDO, alături de Asociația pentru Dialog Intercultural, au organizat o dezbatere privind drepturile copilului, urmată de o expoziție de pictură.

„Mărțișorul Toleranței” reprezintă o altă inițiativă a Asociației pentru Dialog Intercultural în colaborare cu Institutul Român pentru Drepturile Omului. Evenimentul, desfășurat în perioada 2011 - 2012, a avut ca obiectiv promovarea toleranței și a respectului pentru diversitatea culturală și s-a desfășurat în sala mare a Centrului Cultural al Ministerului Administrației și Internelor. Grupul țintă l-a constituit tinerii din 10 licee bucureștene care se identifică prin etnie, preferință muzicală (rock, rap, house etc.), sportivă sau orice altă Activitatea a fost interactivă, reprezentanții Institutului Român pentru Drepturile Omului, Asociației pentru Dialog Intercultural și ai Comisiei Naționale a României pentru UNESCO au dialogat cu tinerii, fiecare grup a transmis un mesaj printr-o statuie de grup și un poster și a prezentat un cântec sau dans specific grupului lor, iar la final s-a împletit un fir de mărțișor ca legământ de toleranță și respect pentru diversitate.

Este de remarcat proiectul social de incluziune a elevilor Rromi, realizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului și Asociația pentru Dialog Intercultural. Astfel, organizatorii au ținut workshop-uri cu elevii rromi din

Colegiul Național „Octav Onicescu”, dar și cu colegii lor majoritari, având ca scop - oferirea de exemple pozitive de rromi cu reușită profesională și socială, sprijinirea unor contacte directe între elevii rromi și colegii lor majoritari care să pună elevii rromi în situația de a experimenta atitudini pozitive ale celorlalți, depășirea stereotipurilor și prejudecăților vehiculate la nivelul societății prin cunoașterea politicilor de Acțiune pozitivă promovate de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, Comisia Națională a României pentru UNESCO, Institutul Român pentru Drepturile Omului. Partea finală a proiectului a constituit-o organizarea unui festival - „Acțiune Afirmativă/Un loc sub soare” la Palatul Copiilor din București. Reprezentanți ai Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, Fundației Pestalozzi, Institutului Român pentru Drepturile Omului, Asociației pentru Dialog Intercultural, Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării au purtat discuții interactive cu elevi rromi din 10 licee bucureștene, intercalate cu dansuri și cântece din cultura rromani.

Cu ocazia celebrării „Zilei internaționale a limbii materne”, Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, Institutul Român pentru Drepturile Omului și Asociația pentru Dialog Intercultural au organizat evenimentul „Limba mea este umanitatea” în stația de metrou Unirea 1. Au participat elevi din mai multe licee bucureștene care au purtat pancarde, au dat scrisori trecătorilor prin care îi îndemneau la respect față de toate culturile.

Un alt proiect implementat de Asociația pentru Dialog Intercultural în care contribuția Institutului Român pentru Drepturile Omului este deosebit de importantă îl constituie proiectul “Dare to Be Yourself”, proiect TIA finanțat de Uniunea Europeană. Proiectul își propune demontarea unor stereotipuri și prejudecăți privind comunitatea LGBT, prin creșterea nivelului de cunoștințe cu privire la orientarea sexuală, identitatea de gen, în cadrul unor ateliere bazate pe mijloacele educației non-formale în rândul tinerilor studenți, cu vârste cuprinse între 19-30 de ani din 5 centre universitare din țară. Institutul Român pentru Drepturile Omului a instruit coordonatorii workshop-urilor pentru a-i pune la curent cu legislația din România privind drepturile persoanelor din comunitatea LGBT și a le deschide noi perspective asupra modului în care membrii comunității LGBT se pot implica în

activismul pentru drepturile LGBT, ca drepturi ale omului. De asemenea, la sediul IRDO a avut loc o masa rotundă la care au fost invitați coordonatorul proiectului și persoane din staff-ul proiectului pe tema drepturilor persoanelor LGBT în România și în lume, cu scopul de a le deschide o perspectivă largă în materie de legi și drepturi privitoare la acest subiect, perspectivă necesară discuțiilor pe această temă care pot apărea în timpul workshop-urilor. Totodată, Institutul Român pentru Drepturile Omului a fost sprijinit de Asociația pentru Dialog Intercultural pentru a realiza workshop-urile la facultățile din București.

Tot cu ocazia acestui proiect s-a scris și pus în scena o piesă de teatru, „Case în Flăcări”, ce prezintă publicului experiențele de viață ale persoanelor LGBT care trăiesc într-un mediu ostil. Această piesă a fost jucată cu ocazia celebrării Zilei Dascălului la „Clubul Înțelepților” din București. La festivitate au participat alături de profesori, psihologi, elevi și studenți reprezentanți ai Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, Institutului Român pentru Drepturile Omului, Casei Corpului Didactic București, Inspectoratului Școlar al Municipiului București. Piesa fiind interactivă oaspeții și partenerii Asociației pentru Dialog Intercultural au dialogat și dezbătut probleme de interes comun: cum să combatem discriminarea, cum să diminuăm presiunea limitativă a celor din jur, cum să promovăm toleranța? S-au căutat soluții, s-au propus schimbări comportamentale și atitudinale începând cu propria persoană.

Datorită faptului că piesa de teatru este de impact, că răscolește conștiința și determină publicul să caute soluții privind promovarea toleranței și acceptarea diversității, Institutul Român pentru Drepturile Omului a propus jucarea ei pe 20 noiembrie 2012 la Centrul de Cultură „Nicolae Bălcescu” cu ocazia celebrării Zilei Internaționale a Toleranței și Zilei Internaționale a Copilului. În parteneriat cu Asociația pentru Dialog Intercultural, Institutul Român pentru Drepturile Omului va organiza, alături de Comisia Națională a României pentru UNESCO, acest eveniment făcând educație pentru drepturile omului prin mijloace ale educației non-formale.

Tania Nicolau*

* Prof., Colegiul Național „Octav Onicescu”, președinte – Asociația pentru Dialog Intercultural

NOTE, CRONICI, RECENZII

Nicolae Voiculescu, *Dreptul muncii european*, Editura Perfect, București, 2011

Lucrarea de față reprezintă un demers științific deosebit de important în domeniul dreptului muncii. Autorul considerând că abordarea socială este o condiție indispensabilă a succesului ideii europene prezentând în această lucrare caracteristicile normelor europene în domeniul muncii și securității sociale aducându-și astfel contribuția la creșterea gradului de eficiență și profesionalism al acțiunii partenerilor sociali autohtoni.

Dreptul muncii este un ansamblu de dispoziții prin care se definesc drepturile și obligațiile lucrătorilor și angajatorilor la locul de muncă. Încă de la crearea primelor comunități la nivel european s-au făcut eforturi pentru a se sigura un nivel ridicat de ocupare a forței de muncă și de protecție socială, condiții de trai mai bune și o coeziune economică și socială.

Lucrarea „Dreptul Muncii European” a fost realizată ca și ghid pentru partenerii sociali, în cadrul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane POSDRU și este structurată în șapte capitole care cuprind aspecte privind libertatea de mișcare a persoanelor în

Uniunea Europeană, care privește și mobilitatea forței de muncă în Uniune, tratamentul egal și nediscriminatoriu pe piața forței de muncă, securitatea și sănătatea la locul de muncă, securitatea socială a lucrătorilor, relațiile profesionale între parteneri sociali, recunoașterea calificărilor profesionale. De asemenea, autorul prezintă conceptul de model social european și care sunt evoluțiile recente pe piața muncii și politicile privind ocuparea forței de muncă în Uniunea Europeană.

Cunoașterea reglementărilor în domeniul relațiilor de muncă elaborate la nivel european este necesară pentru interpretarea și aplicarea corectă a acestora în România în contextul alinierii legislației țării noastre la cea a Uniunii Europene.

Apreciem acest demers științific ca fiind extrem de util atât pentru practicienii din domeniul dreptului muncii dar și pentru avocați, judecători, funcționari publici, cadre didactice și cercetători.

Adrian Bulgaru

Ioan V. Maxim, *Legislația Internațională și Autonomia Teritorială*, în vol. „Quo vadis, Romania? Un punct de vedere”, Editura Junimea, Iași, 2011

Pornind de la ideea că statul aparține tuturor cetățenilor săi – atât majorității populației cât și minorităților, iar acestea din urmă nu pot fi considerate niște enclave excluse de sub suveranitatea statului și nu pot fi privite drept instrumente care acționează împotriva ordinii judiciare și politice a statului, sau împotriva integrității și securității teritoriale. Studiul de față, realizat de dr. Ioan V. Maxim, are ca obiectiv urmărirea conținutului

reglementărilor universale și europene privind autonomia teritorială¹.

În opinia autorului, având în vedere faptul că problemele referitoare la minorități au stârnit mereu dispute și controverse, este nevoie

¹ Toate opiniile conținute în acest studiu au fost exprimate în mod public în cadrul Simpozionului de la Lausanne (Elveția), 25-27 aprilie 1996, și nu au fost modificate sau reformulate în niciun fel. (*Autonomies locales, intégrité territoriale et protection des minorités*, IRDO Library, A/39 e-ALMP, 1996).

de discernământ și de responsabilitate sporită pentru a aborda aceste probleme în mod constructiv și realist, pentru că în caz contrar, putem risca să repetăm greșelile dureroase ale trecutului.

În zilele noastre conceptul de „națiune” are, în Europa de vest, un înțeles diferit de cel pe care îl avea înainte de război, iar factorul civic – ca motor al dinamicii identității naționale – a devenit condiție supremă în încercarea de a surmonta dificultățile tensiunilor inter-comunitare.

Cu referire la România, autorul consideră că practic nu există conflicte între populația majoritară și minorități, iar reprezentanții minorităților activează în toate sectoarele societății pe plan social, cultural și religios.

Remarcăm evidențierea în lucrare a ideii că drepturile minorităților fac parte din sfera drepturilor fundamentale ale omului și trebuie exercitate în aceleași condiții.

Apreciem prezentarea reglementărilor internaționale și regionale din domeniu, precum și a practicilor din relațiile altor state care au minorități pe teritoriul lor. Cităm cu titlu de exemplu: Convenția Cadru a Minorităților Naționale adoptată de Consiliul European în 1994, postulează în primul său articol, că protecția minorităților naționale - a drepturilor și libertăților persoanelor aparținând unor minorități - face parte din protejarea drepturilor omului. Toate celelalte instrumente internaționale în domeniu se bazează pe această abordare și pe această viziune.

Autorul subliniază că principiile de bază ale garantării acestor drepturi sunt în toate cazurile egalitatea și nediscriminarea. Dar reafirmarea acestor principii nu pune sub semnul îndoielii acțiunea pozitivă pe care statul trebuie să o întreprindă atunci când este necesar, pentru a rezolva problemele specifice ale minorităților.

În lucrare se arată că în ceea ce privește statele suverane și independente, dreptul internațional nu oferă prevederi și norme în acest sens. Prin decizia autorității competente a unui stat, i se poate garanta populației unei anumite regiuni dreptul la auto-guvernare și la

gestionarea afacerilor publice. Autonomia insulelor Aaland (Finlanda) se bazează pe legea finlandeză din 1922, în timp ce autonomia provinciei Trentino-Alto Adige din Italia se bazează pe o lege din 1948.

Autonomiile teritoriale din zilele noastre sunt puține la număr și se bazează în general pe criterii etnice sau lingvistice. Autorul remarcă opinia lui G. Maliverni, aceste autonomii pot fi permanente sau temporare: statutul autonomiei nu este intangibil și poate fi modificat. Autonomia poate fi acordată, restricționată sau revocată, în funcție de felul în care evoluează, de riscurile pe care le prezintă pentru suveranitatea statului, pentru integritatea și securitatea acestuia, de felul în care este tratată populația locală și de situația generală a drepturilor omului în țara respectivă.

Este de precizat faptul că statele nu pot fi obligate să urmeze un anumit model, să instituie o anumită formă de organizare internă, descentralizare, autonomie, statute sau structuri speciale în favoarea anumitor categorii de populație.

Rolul major al ONU, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite este cel de menținere a păcii și securității, precum și de respectare a integrității teritoriale a statelor membre. Autonomia anumitor teritorii nu a fost și nu este în prezent un obiectiv al O.N.U., în reglementările organizației sau în cadrul activităților sale. O.N.U. poate interveni doar când este încălcată o autonomie recunoscută în mod legal și când încălcările respective reprezintă o amenințare gravă la pacea și securitatea internațională, sub aspectul unei violări repetate a drepturilor omului. Acest tip de situații, în conformitate cu capitolul VII din Carta O.N.U., sunt sub incidența autorității Consiliului de Securitate al O.N.U. Dar până în prezent nu au existat cazuri de autonomie teritorială care să fie negociate în cadrul său cu participarea O.N.U.

În lucrare se arată că, din punct de vedere european, se poate observa absența unor norme juridice cu privire la autonomie. Există propuneri în acest sens, dar niciuna nu a depășit până acum faza de proiect (de exemplu cu privire la Articolul 11 al Protocolului Adițional

la Convenția Europeană, statele membre ale Consiliului Europei au avut o atitudine foarte rezervată).

Autorul arată că în cadrul Conferinței Europene pe probleme de Securitate și Cooperare (E.C.S.C.) au existat propuneri ca statele să fie atenționate să ia în considerare situația minorităților naționale atunci când își stabilesc organizarea administrativă, garantând minorităților forme adecvate de administrație locală sau autonomă. Dar aceste propuneri nu au avut ecou pentru că statele participante au refuzat să considere autonomia o formă de organizare teritorial administrativă.

Autorul precizează că în Carta Europeană a Autonomiei Locale, semnată pe 15 octombrie 1985, nu sunt menționate minoritățile, prevederile sale referindu-se doar la comunitățile locale. Potrivit Cartei Europene, autonomia locală reprezintă dreptul și capacitatea comunităților locale să reglementeze în conformitate cu legea, un segment important al afacerilor publice, să își asume responsabilitatea acestor reglementări în așa fel încât toată populația din zona respectivă să beneficieze de ele.

Totodată, autorul precizează că Convenția Cadru pentru Protejarea Minorităților Naționale, semnată de către Consiliul Europei la 1 februarie 1995, se face referire la protecția minorităților naționale și garantează dreptul popoarelor care aparțin unor minorități. Dar Convenția păstrează distanța față de problema autonomiei teritoriale și de fapt nu face nicio referire la aceasta. Convenția nu face nicio referire la felul în care un stat alege să se organizeze din punct de vedere teritorial și administrativ. În acest sens se limitează doar la garantarea participării efective în afacerile publice pentru minorități. Pe aceeași idee, Consiliul Europei a adoptat Convenția Cadru a Cooperării Transfrontaliere, potrivit căreia, statele sunt de acord să faciliteze și să promoveze cooperarea transfrontalieră între comunități și autoritățile teritoriale ale altor state participante la Convenție, în conformitate cu prevederile constituționale ale fiecărui stat.

Potrivit Protocolului Adițional la Convenție, așa cum arată autorul, se pot înființa

organisme de cooperare transfrontalieră. Datorită lipsei unor norme juridice pe această problemă, reprezentanții unor minorități invocă deseori ca bază juridică pentru revendicările lor referitoare la autonomie, Recomandarea Nr. 1201/1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, prin care se cere Comitetului de Miniștri să adopte un Protocol Adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului privind minoritățile naționale, protocol care să stipuleze că în regiunile în care aceste minorități sunt majoritare ”persoanele care aparțin unei minorități naționale au dreptul la o administrație locală autonomă, sau la un statut special(...).” Dar de fapt această recomandare nu se adresează statelor membre ale Consiliului Europei, ci Comitetului Ministerial al Consiliului. Fiind doar o recomandare, sigur că nu are calitatea de normă judiciară pentru statele membre.

În lucrare se precizează că Declarația de la Viena din 1993, reafirmă prin Articolul 22, dreptul popoarelor la auto-determinare, dar potrivit principiului integrității teritoriale și a unității politice a statelor, orice act de separare sau secesiune este exclus. Obiectivul auto-determinării pentru poporul unui stat suveran și independent este libertatea și democrația pentru întreaga populație, inclusiv pentru minorități.

Autorul, membru al Sub-comisiei O.N.U. pentru Drepturile Omului în perioada 1988-2000, apreciază că drepturile omului, la fel ca și drepturile minorităților, sunt strâns legate de conceptul democrației. Statul trebuie să aparțină tuturor cetățenilor săi – majorității și minorităților deopotrivă. Minoritățile nu pot fi niște enclave excluse de la suveranitatea statului, ele nu pot fi instrumente care să acționeze împotriva ordinii juridice și politice a unui stat, sau împotriva securității și integrității teritoriale a acestuia. Toate statele trebuie să respecte relația dintre minorități și statul de rezidență și trebuie să se abțină de la acțiuni de exploatare a minorităților în mod subversiv, de la acțiuni de destabilizare pentru atingerea unor scopuri în interes propriu.

Așa cum se arată în lucrare în conformitate cu Declarația O.N.U., minoritățile au dreptul la autonomie și auto-guvernare pe

probleme locale și interne legate de cultură, religie, educație, informare, muncă, locuință, securitate socială, activitate economică, fond funciar, imobiliare și mediu etc. Minoritățile au dreptul de a decide asupra structurii bugetului instituțiilor lor. Dar, așa cum subliniază A. Eide, toate acestea sunt departe de ideea anumitor grupări care se bazează pe prevederile Declarației O.N.U., revendicând dreptul de a se separa de statul în care trăiesc. Dreptul acestora la auto-determinare trebuie înțeles ca un drept de a-și menține caracteristicile și specificul lor în dezvoltarea politică, economică și culturală a țării de rezidență.

Autorul subliniază că respectul pentru drepturile și libertățile tuturor cetățenilor trebuie să fie în conformitate cu toate reglementările naționale și internaționale în domeniu. Desconsiderarea cerințelor fundamentale de

respectare a statului de rezidență poate avea consecințe grave asupra oportunității unei minorități de a menține statutul de autonomie. Fiecare stat trebuie să acționeze în așa fel încât societatea pe care o ocrotește să fie atractivă pentru cetățenii săi. Pentru aceasta statul trebuie să ofere cadrul necesar pentru dezvoltarea întregii populații, inclusiv a minorităților. Aceasta este o cerință de interes național, dar care ține și de responsabilitatea internațională.

Este interesantă concluzia la care ajunge dr. Ioan V. Maxim și anume că nu există modele universale sau regionale de autonomie. Formele pe care le poate lua autonomia depind de factori interni, de legislația statului respectiv, de nivelul de dezvoltare al acestuia, de condițiile locale, de resurse etc.

Daniela Albu

**Emil Bălan, Gabriela Varia, Cristi Iftene, Dragoș Troanță, Marius Văcărelu,
Dreptul la o bună administrare și impactul său asupra procedurilor
administrației publice,
Editura Comunicare.ro, București, 2010**

Un important domeniu de cercetare în sfera dreptului public îl constituie modalitatea de acțiune a administrației publice în relația sa cu subiectele de drept.

Legalitatea este un principiu fundamental al sistemului juridic, politic și administrativ, care presupune conformarea tuturor subiectelor de drept cu norma juridică, în vederea realizării echilibrului social. În acest context, trebuie învederată legătura legalității cu morala, astfel încât cele două concură la instaurarea unei armonii în sistemul social.

În cadrul acestor norme juridice, dreptul la o bună administrare reprezintă, prin conținutul său, o exemplificare a acestei paradigme. Studiul acestei importante secțiuni a dreptului public a fost întreprins, în ultimii ani, cu rezultate pozitive, de către o echipă de cercetători ai Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, conduse de prof. univ. dr.

Emil Bălan, reputat specialist al dreptului public.

În contextul în care administrația publică reprezintă una dintre cele mai importante noțiuni folosite în limbajul politico-juridic contemporan, în jurul căreia gravitează mai multe aspecte ale discursului public, acest volum vine să clarifice o serie de aspecte privitoare la principiile ale administrației publice întâlnite la nivelul Uniunii Europene, legătura dintre buna administrare și Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene, protecția principiilor unei bune guvernări de către Ombudsmanul European precum și buna administrare în România.

Echipa de cercetare – prof. univ. dr. Emil Bălan, Gabriela Varia, Cristi Iftene, Dragoș Troanță, Marius Văcărelu – a realizat un număr important de studii asupra problematicii dreptului la o bună administrare, printre care

dorim să amintim câteva dintre volumele publicate: *Dreptul administrativ contemporan: spre o concepție unitară în doctrina și în practica românească* (2008), *Studiu asupra dimensiunii globale a buneii administrări și influențele administrației post-moderne* (2009), *Dreptul la o bună administrare: între dezbaterile doctrinară și consacrară normativă* (2010) etc.

O lucrare de sinteză a constituit-o *Dreptul la o bună administrare și impactul său asupra procedurilor administrației publice*, publicată la finalul anului 2010. Ea a fost urmată și de alte lucrări dedicate problematicii buneii administrări, atât sub aspectul său particular, cât și al relației acestuia cu alte norme ale dreptului public.

Lucrarea este structurată pe șapte capitole, pe parcursul cărora se urmărește atât stabilirea unor principii de bună guvernare la nivelul Uniunii Europene, cât și instrumentele puse la dispoziție pentru protecția și aplicarea eficientă a acestora.

Primul capitol – *Administrația publică și puterea procedurilor* este o delimitare conceptuală a noțiunilor de administrație publică, prin comparația cu administrația privată, precum și a noțiunii de birocrație, care, trecând peste sensul peiorativ căpătat recent, este un cumul de activități și proceduri administrative care stau la baza unei organizații de stat.

Cel de al doilea capitol – *Noțiuni, concepte, convenții și teorii privind administrația la nivelul Uniunii Europene* aduce în prim plan spațiul administrativ european ca o parte integrantă a spațiului public european. Acest concept, dezvoltat odată cu apariția programului Sigma, cuprinde pe de o parte administrațiile publice ale statelor membre care converg, prin procesul de europeanizare, către o serie de principii și practici comune, iar pe de altă parte administrația Uniunii Europene.

Capitolul următor, *Principii ale administrației publice formulate la nivelul Uniunii Europene*, este o amplă analiză a principiilor care determină buna administrare la nivelul Uniunii Europene.

A fost relevat rolul deosebit de important pe care îl are Curtea de Justiție a Uniunii Europene (denumirea actuală), care, prin jurisprudența sa, a stabilit următoarele principii: tratamentul imparțial și echitabil, termenul rezonabil pentru îndeplinirea anumitor proceduri, dreptul de a fi ascultat, dreptul de acces al fiecărei persoane la dosarul propriu, obligația administrației de a motiva deciziile luate pentru a evita abuzul de putere.

Studiile îndelungate asupra acestor principii au determinat împărțirea acestora în următoarele patru grupe: încredere și predictibilitate, deschidere și transparență, responsabilitate, eficiență și eficacitate.

Dreptul la o bună administrare și Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene este titlul celui de-al patrulea capitol care prezintă rolul jucat de acest document în dezvoltarea conceptului de bună administrare.

Nașterea și evoluția unor principii care, prin aplicare, asigură o bună administrare atrage după sine și necesitatea corectei aplicări a acestora.

Pentru a evita situațiile în care aceste principii nu sunt aplicate la nivelul administrațiilor instituția Ombudsmanului European vine să protejeze drepturile cetățenilor europeni, inclusiv dreptul la o bună administrare.

Astfel, în capitolul *Importanța instituției Ombudsmanului în afirmarea principiilor administrației publice* este reliefată activitatea desfășurată de către această instituție precum și rezultatele înregistrate, cum ar fi crearea Codului buneii conduite administrative.

Capitolul *Buna administrare în România* este un studiu de caz detaliat al României privitor la buna administrare, instrumente de protecție a dreptului la o bună administrare, principiile aplicate în România în ceea ce privește buna administrare, o analiză a conduitei cetățenilor, dar și exemple de instituții care dau dovadă de eficiență în aplicarea acestor principii.

Lucrarea se încheie cu o analiză asupra procesului de codificare a normelor și procedurilor ce țin de administrația publică în România, subliniindu-se, încă o dată,

necesitatea adoptării și implementării unui cod de procedură administrativă.

Recomandăm această pentru practicieni, doctrinari și studenți, în vederea consolidării cunoștințelor asupra unui importante dimensiuni

a dreptului public și, implicit, a drepturilor omului.

Mihaela Scarlat

S'cool Agenda 2012-2013 (versiunea în limba română)

Descoperirea, cunoașterea și însușirea valorilor europene și a noțiunilor privind drepturile omului reprezintă un element esențial în dezvoltarea și integrarea în societate a copiilor și tinerilor.

În acest sens, putem spune că un rol important în atingerea acestor obiective îl are și S'cool Agenda, ajunsă la cea de-a cincea ediție. Publicația, lansată de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (F.R.A.), Reprezentanța Comisiei Europene în România și Institutul Român Pentru Drepturile Omului (I.R.D.O.), are ca scop sensibilizarea elevilor cu vârste între 12 și 18 ani cu privire la drepturile fundamentale.

Agenda, realizată într-un format atractiv și ușor de utilizat, face cunoscut elevilor, pe parcursul unui an școlar, concepte și valori, precum nediscriminarea, dreptul la un mediu sănătos, egalitatea între femei și bărbați și cetățenia europeană, subliniind zilele internaționale cheie din calendarul drepturilor fundamentale, cu date și informații de interes.

Pentru tinerii care urmează să își exercite pentru prima dată dreptul de vot, dar și pentru ceilalți, este prezentată importanța și semnificația

acestui drept cu referire la prevederile din Constituția României. De asemenea, sunt dezbătute teme de interes privind protecția copiilor și a tinerilor și protecția datelor în mediul on line.

În plus, ordinea de zi conține informații utile cu privire la drepturile fundamentale, cum ar fi: definirea lor, relatări despre drepturile fundamentale din viața unor persoane din UE, sfaturi privind promovarea și protejarea drepturilor omului, un test pentru verificarea „temperaturii” respectării drepturilor omului în școala ta, un chestionar pentru testarea cunoștințelor tale privind drepturile fundamentale, sugestii despre cum poți contribui la lupta împotriva discriminării, întrebări la care poți reflecta și pe care le poți discuta cu prietenii, link-uri către programe pentru tineri în care te poți implica, informații utile despre activitatea U.E. și a organizațiilor internaționale, zile internaționale de comemorare a diverselor evenimente privind drepturile omului și multe altele.

Olivia Florescu

V. REMEMBER

A. ACTIVITĂȚI PROPRII SAU ÎN COLABORARE

Activitățile Institutului au fost consacrate celor mai importante evenimente privind protecția și promovarea drepturilor omului la nivel O.N.U., Consiliul European, O.S.C.E., Uniunea Europeană. Astfel, în data de **2 iulie 2012** Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația Clubul de la Cheia au organizat o dezbatere privind proiectul lansat spre dezbatere publică de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale pe 18 iunie a.c. privind **„Strategia pentru promovarea egalității de șanse și a nediscriminării pe piața muncii pentru grupurile vulnerabile”**. În cadrul acțiunii s-au evidențiat soluțiile pe care le oferă strategia privind elaborarea unor noi politici publice în domeniu, îmbunătățirea celor existente privind promovarea egalității de șanse și nediscriminării pe piața muncii pentru grupurile defavorizate. Implementarea acestor politici va conduce la realizarea principalelor obiective ale Strategiei Europa 2020 precum creșterea ocupării forței de muncă și combaterea sărăciei și excluziunii sociale.

În contextul aceluiași preocupări, Institutul Român pentru Drepturile Omului a organizat (**6 iulie 2012**) o masă rotundă privind **proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 202 din 2002 privind egalitatea de șanse și tratament între bărbați și femei**, în parteneriat cu Catedra U.N.E.S.C.O. pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță - Universitatea de Nord, Baia Mare, Asociația pentru Națiunile Unite din România, Asociația Clubul de la Cheia și Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei - Family Forum. La reuniune au participat experți, cercetători, cadre didactice universitare, masteranzi, studenți, membri ai unor organizații guvernamentale și neguvernamentale cu preocupări în domeniu care au evidențiat modificările aduse de prezenta lege în care sunt transpuse prevederi ale Directivei 2006/54/CE

privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă precum și ale Directivei 2010/41/UE privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă și de abrogare a Directivei 86/613/CEE.

O altă acțiune de interes cu privire la persoanele defavorizate, a fost și dezbaterea, din 24 septembrie, asupra proiectului privind **„Strategia națională pentru prevenirea și combaterea fenomenului violenței în familie”**, lansat de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale pentru dezbatere publică, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei-Family Forum și Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană.

Pentru marcarea Zilei nediscriminării în România, data în care Guvernul României a aprobat Ordonanța nr.137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația Clubul de la Cheia a organizat o masă rotundă cu tema **„Egalitatea de șanse” (31 august 2012)**.

Preocupările Institutului privind respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități s-au materializat prin participarea în data de **20 august 2012** la prima întâlnire de consultare privind situația implementării și monitorizării Convenției O.N.U. privind drepturile persoanelor cu dizabilități, organizată de Organizația Națională a Persoanelor cu Handicap din România în parteneriat Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale-Direcția Generală pentru Protecția Persoanelor cu Handicap, Institutul Român pentru Drepturile Omului, Institutul pentru Politici Publice, Direcția Generală de Asistență Socială și

Protecția Copilului sector 1.

În această perioadă au mai avut loc astfel de întâlniri. Astfel, în data de **19 septembrie 2012** subiectele dezbătute au vizat indicatorii de monitorizare a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și pregătirea conferinței cu tema “Nediscriminare, Autonomie, Incluziune”, eveniment ce se va desfășura în luna octombrie.

Cu ocazia Zilei Mondiale a Populației, Asociația pentru Națiunile Unite din România în parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului, Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei-Family Forum și Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu” a organizat în data de **11 iulie 2012**, o **dezbateră** cu tema „**Populația mondială – perspective și provocări**”. Au fost dezbătute aspecte privind situația actuală a populației, starea demografică și tendințele demografice, dar și impactul acestora asupra domeniilor conexe.

În data de **17 iulie 2012** a avut loc la Institutul Român pentru Drepturile Omului întâlnirea cu membrul Consiliului de conducere al A.N.U. Suedia, domnul David Ekwueme, prilej cu care s-a realizat un schimb de opinii privind activitatea și prioritățile asociației dar și scopul și principalele direcții ale activității Institutului.

Educarea tinerei generații în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, al demnității și toleranței, al schimbului liber de opinii, este un alt obiectiv principal al activității Institutului. În perioada **23-26 iulie 2012** s-a desfășurat la Zalău etapa națională a concursului cu tema „**Democrație și toleranță**”, organizat de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului în parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului, Inspectoratul Școlar Județean Sălaj și cu concursul Primăriei Municipiului Zalău. Concursul reprezintă o formă complexă de educație civică în care sunt implicați elevii din ciclul primar și gimnazial participând 38 de echipe. Competiția a fost structurată în trei etape: dimensiunea teoretică, practic-aplicativă și artistică. Cu ocazia aniversării a 22 de ani de la intrarea în vigoare a

Convenției Internaționale cu privire la drepturile copilului și, totodată, de la ratificarea ei de către România, între **27 august și 2 septembrie**, Institutul Român pentru Drepturile Omului, în colaborare cu Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță, Universitatea de Nord-Baia Mare, Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația „Family Forum” a organizat o serie de dezbateri și întâlniri destinate acestui eveniment. Concursul a urmărit dezvoltarea competențelor de cooperare la nivelul grupului, stimulând preocupările pentru cunoașterea conceptelor de: democrație, toleranță, drepturile omului, drepturile copilului precum și a relațiilor dintre acestea. S-a urmărit, de asemenea, cunoașterea principalelor reglementări naționale și internaționale în materie, și în același timp, exersarea de către elevi a atitudinilor și comportamentelor democratice, tolerante, a spiritului civic și formarea deprinderilor de implicare în viața comunității educaționale și locale din care elevii fac parte.

În urma rezultatelor la cele trei probe ale concursului, Institutul Român pentru Drepturile Omului a acordat premiile speciale și mențiunile „Drepturile Omului”.

Masa rotundă cu tema „**Să construim o lume mai bună cu implicarea tinerilor**”, logoul propus, în acest an de Organizația Națiunilor Unite pentru celebrarea Zilei Internaționale a Tineretului organizată, în data de **13 august 2012**, de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu Asociația pentru Națiunile Unite din România a avut rolul de a examina situațiile complexe cu care se confruntă tinerii în actuala societate.

Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu Asociația pentru Națiunile Unite din România a organizat pe **6 septembrie 2012**, dezbateră cu tema „**Alfabetizarea – soluția eradicării sărăciei și a egalității de șanse**”. Această acțiune a fost dedicată Zilei Internaționale a Alfabetizării și încheierii deceniului O.N.U. pentru alfabetizare.

Pentru a marca împlinirea a cinsprezece ani de la adoptarea Declarației Universale a Democrației și a cinci ani de la decizia Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite de a se

sărbători în fiecare an la 15 septembrie Ziua Internațională a Democrației Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu Asociația pentru Națiunile Unite din România a organizat masa rotundă cu tema „**Democrația și drepturile omului**” (13 septembrie 2012).

Simpozionul cu tema „**Dreptul la un mediu sănătos**”, a fost organizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu Asociația Română pentru Drepturile Omului la un Mediu Sănătos și Asociația pentru Națiunile Unite din România (17 septembrie 2012) pentru a marca împlinirea a douăzecișicinci de ani de la adoptarea Protocolului de la Montreal privind substanțele care epuizează stratul de ozon.

„**Multilingvismul și înțelegerea interculturală în Uniunea Europeană**” a fost tema mesei rotunde organizată, pe 27 septembrie 2012, de Asociația pentru Națiunile Unite din România în parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului și Asociația Clubul de la Cheia cu ocazia Zilei Europene a Limbilor.

Totodată, cu ocazia Zilei Internaționale a *Dreptului de a ști*, Institutul a organizat conferința cu tema „**Dreptul de a ști și de a fi informat**” (28 septembrie 2012). În cadrul

reuniunii, participanții au discutat asupra reglementărilor internaționale și regionale din domeniu, precum și legislația internă cu privire la informațiile de interes public.

În seria manifestărilor dedicate „**Anului european al îmbătrânirii active și solidarității între generații**” se numără și dezbaterile cu tema „**Îmbătrânirea activă**”, organizată cu ocazia Zilei Internaționale a Persoanelor Vârstnice de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță - Universitatea de Nord, din Baia Mare, Asociația română pentru apărarea drepturilor omului la vârsta a treia, Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația „Family Forum” (28 septembrie 2012).

În comunicările prezentate, participanții s-au referit la evoluția legislației interne în raport cu respectarea standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului, la preocuparea continuă pentru perfecționarea mecanismului de protecție a persoanelor vârstnice. De asemenea, lucrările susținute de către invitați au abordat și teme precum viața independentă, îmbătrânirea activă pe piața muncii și participarea în societate a persoanelor de vârsta a treia.

B. PARTICIPĂRI LA ALTE MANIFESTĂRI

Institutul Român pentru Drepturile Omului, ca instituție națională pentru drepturile omului, acordă un deosebit interes conferințelor, evenimentelor, dezbaterilor și reuniunilor din spațiul public național și nu numai, cu referire asupra domeniului drepturilor omului. Fiind urmărite și analizate aspectele privind implementarea și aplicarea reglementărilor internaționale și regionale la nivel național.

În data de 18 iulie 2012, a avut loc dezbaterile cu tema „**Infracțiunea în noul Cod penal**”, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, prilej cu care Institutul, prin reprezentanți săi, a participat alături de ceilalți invitați la dezbaterile privind aplicarea noilor coduri.

De asemenea, la 27 iulie 2012, Institutul Român pentru Drepturile Omului a participat și la lansarea volumului „**Politica între proporționalism și majoritarism. Alegeri și sistem electoral în România postcomunistă**”, autor domnul prof.univ.dr. Alexandru Radu, organizată de Librăria Cărturești. Totodată, amintim și organizarea de către Muzeul Național al Țăranului Român de British Council și Asociația Pro Democrația a Festivalului de film documentar dedicat democrației și drepturilor omului cu tema „**Why democracy**”, în perioada 3-8 august 2012.

Amintim, faptul că Fundația Europeană Titulescu a organizat, la 22 august 2012, o conferință cu tema „**Primăvara arabă**”,

susținută de Senatorul iordanian Dr. Abdul Salam Majali. La eveniment au participat diplomați, cercetători precum și reprezentanți ai societății civile.

Institutul Român pentru Drepturile Omului este preocupat de rolul mediului de afaceri în domeniul promovării și protecției drepturilor omului, în acest sens este de remarcat organizarea, în perioada 5-8 septembrie, Atelierului regional european privind „**Mediul de afaceri și drepturile omului**” al Grupului European de Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului. Eveniment realizat de Institutul German pentru Drepturile Omului și Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare în colaborare cu Institutul Danez pentru Drepturile Omului și Comisia Scoțiană pentru Drepturile Omului.

În cadrul conferinței au fost abordate teme, precum: cadrul internațional și modificările recente, inclusiv Principiile generale ale O.N.U. privind mediul de afaceri și drepturile omului; experiența instituțiilor naționale pentru drepturile omului; aspecte la nivel regional european – obligația statului de a ocroti drepturile omului, responsabilitatea corporațiilor de a respecta aceste drepturi, accesul la mijloace de protecție; s.a.

Nu în ultimul rând, unul din obiectivele acestui eveniment a fost și dezvoltarea unui Plan european de acțiune regională privind mediul de afaceri și drepturile omului.

Remarcăm, de asemenea, faptul că, în data de **20 septembrie 2012**, cercetătorii Institutului Român pentru Drepturile Omului au participat la conferința cu tema „Dimensiunea social-politică și diplomatică a activității marelui inventator Traian Vuia”, susținută de profesor dr. Radu Homescu, ambasador și organizată cu prilejul împlinirii a 140 de ani de la nașterea sa, de Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale și Fundația Europeană Titulescu.

Totodată, s-a bucurat de un real interes și dezbateră cu tema „**Minoritatea cu implicații penale**”, din 21 septembrie 2012, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei

Rădulescu” al Academiei Române, Departamentul de drept penal și procedură penală “Vintila Dongoroz”. Eveniment în cadrul căruia Institutul a avut ocazia să-și prezinte activitatea de cercetare.

Este de amintit faptul că Institutul Român pentru Drepturile Omului urmărește cu interes acțiunile și evenimentele realizate de mediul universitar, păstrând un dialog constant cu universități importante din România și Europa. În acest sens, cercetătorii IRDO au participat și la dezbaterile din cadrul atelierului de lucru cu tema „Spațiu public. Politici publice”, organizat de Centrul de Cercetare în Comunicare și Facultatea de Comunicare și Relații Publice din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative organizat în cadrul conferinței „Diaspora în cercetarea științifică și învățământul superior din România” din perioada 26-27 septembrie 2012.

Amintim masa rotundă cu tema „**Implicarea NATO în operațiuni de menținere a păcii. Aspecte instituționale**”, organizată de Universitatea „Nicolae Titulescu” din 27 septembrie. Eveniment la care Institutul Român pentru Drepturile Omului a fost, de asemenea, invitat să participe. Dezbaterile au vizat o temă de mare actualitate fiind analizată legătura dintre conceptele strategice ale NATO și abordarea dimensiunilor operaționale a organizației, identificând astfel implicațiile la nivel instituțional ale adoptării conceptelor strategice precum și măsurile de eficientizare operațională prevăzute.

În aceeași perioadă a avut loc și dezbateră cu tema „**Relevanța viziunii istorice și politice a lui Mihail Kogălniceanu privind dezvoltarea pe termen lung a României**”, organizată de Fundația Europeană Titulescu cu ocazia împlinirii a 195 de ani de la nașterea ilustrului om de stat și diplomat român

Nu în ultimul rând, cercetătorii IRDO au fost prezenți, la masa rotundă cu tema „**Promovarea și protecția drepturilor omului prin mijloace contencioase**”, organizată de Școala Națională de Studii Politice și Administrative, în ziua de 28 septembrie 2012.